

T.C.
YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL POLİTİKA ANABİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

Mesut Emre BALCI

Kasım 2017

KİMLİK VE AİDİYET BAĞLAMINDA ZORUNLU GÖÇ VE UYUM: ANKARA ÖNDER MAHALLESİ ÖRNEĞİ

MESUT EMRE BALCI

TARAFINDAN

YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜNE
SUNULAN TEZ

SOSYAL POLİTİKA ANABİLİMDALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

KASIM 2017

İNTİHAL

Bu tez içerisindeki bütün bilgilerin akademik kurallar ve etik davranış çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu beyan ederim. Ayrıca bu kurallar ve davranışların gerektirdiği gibi bu çalışmada orijinal olmayan her türlü kaynak ve sonuçlara tam olarak atıf ve referans yaptığımı da beyan ederim; aksi takdirde tüm yasal sorumluluğu kabul ediyorum.

Adı Soyadı:

İmza:

ÖZET

KİMLİK VE AİDİYET BAĞLAMINDA ZORUNLU GÖÇ VE UYUM:
ANKARA ÖNDER MAHALLESİ ÖRNEĞİ

Balci, Mesut Emre
Yüksek Lisans, Sosyal Politika Bölümü
Tez Yöneticisi: Prof. Dr. Cevat ÖZYURT
Kasım 2017, 145 Sayfa

Suriye'de yaşanan kaos ortamı Türkiye'nin tarihindeki en önemli göç olaylarından biriyle karşılaşmasına sebep olmuştur. Zorunlu göçün bir etkisi olarak üç milyonun üzerinde Suriyeli Türkiye'ye göç etmiştir. Göç eden Suriyelilerin büyük kısmı kampların dışında, şehirlerde yaşamaktadır. Suriye'deki siyasi belirsizlik devam ederken Türkiye'deki Suriyelilerin toplum içindeki yeri gün geçtikçe daha da önem arz eden bir konu olarak değerlendirilmektedir. Göç sonrası ile ilgili en önemli konulardan biri ulaşılan bölgedeki uyum ve entegrasyon sürecidir. Özellikle kimlik ve aidiyet duygularının uyum ve entegrasyon sürecine etkisi bu çalışmanın araştırma konusudur. Dinamik bir kavram olarak kimlik sürekli gelişen ve çevresel faktörlerden çeşitli boyutlarda etkilenen bir yapıya sahiptir. Bu anlamda Suriyelilerin kendi kimlikleri ve kültürel varlıklarıyla toplumda var olabilmeleri farklı kültürleri ötekileştirmeyen bir bakış açısı gerektirmektedir. Bu çalışma kapsamında zorunlu göçe maruz kalan Suriyelilerin toplumsal uyum süreci ile ilgili düşüncelerini ortaya koyabilmek için saha araştırması gerçekleştirilmiştir. Saha araştırması kapsamında nicel araştırma yöntemi kullanılarak Ankara'ya savaş sonrasında göç eden Suriyelilerin en yoğun yaşadığı bölgelerden biri olan Önder Mahallesi'nde iki yüz yetmiş altı kişilik bir örneklem grubuyla anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Ayrıca yerelde Suriyelilerle ilgili çalışmalar yapan sivil toplum kuruluşlarıyla mülakatlar yapılarak nitel veri elde edilmiştir. Alan araştırmasından elde edilen veriler nihayetinde Suriyelilerin kimlik ve aidiyet duygularının uyumu zorlaştıran unsurlar olmadığı, uyum konusunda istekli oldukları ancak bu süreci zorlaştıran dil farklılığı gibi çeşitli unsurların varlığı tespit edilmiş ve uyum sürecini zorlaştıran unsurların çözümü için öneriler getirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Zorunlu Göç, Kimlik, Aidiyet, Suriyeli, Uyum

ABSTRACT

FORCED MIGRATION AND ADAPTATION IN THE CONTEXT OF IDENTITY AND RELEVANCE: THE CASE OF ANKARA ÖNDER DISTRICT

Balci, Mesut Emre
Department of Social Policy
Supervisor: Prof. Dr. Cevat ÖZYURT
November 2017, 145 pages

The chaos environment in Syria has caused Turkey to encounter one of the most important immigration events in its history. As a result of forced migration, over three million migrated to Syrian Turkey. Most of the migrating Syrians live in cities, except the camps. As the political uncertainty in Syria continues, the place of the Syrians in Turkey in society is considered as a matter of increasing importance. The most important issue about post-migration is the integration process in the region. In particular, the influence of identity and belonging emotions on integration process is the research theme of this study. As a dynamic concept, identity has a structure that is constantly evolving and influenced by environmental factors in various dimensions. In this sense, the presence of the Syrians in society with their own identities and cultural assets requires a viewpoint that does not alienate different cultures. In the scope of this study, a field survey was carried out in order to reveal the thoughts of the Syrian people about the social cohesion process exposed to the forced migration. In Önder District, one of the most intensive regions of the Syrians who migrated to Ankara after the war, a survey was conducted with a sample group of two hundred and seventy-six people. In addition, qualitative data were obtained by conducting interviews with non-governmental organizations engaged in studies related to the Syrians locally. The data obtained from the field study ultimately determined the existence of various elements such as the language differences that the Syrians were willing to adapt to the identity and belonging feelings, and the solution proposal.

Key Words: Forced Migration, Identity, Relevance, Syrian, Adaptation

İÇİNDEKİLER

İNTİHAL……..III

ÖZET……...……IV
ABSTRACT……...……...V
İÇİNDEKİLER……...……...……...…..VI
TABLOLAR LİSTESİ……..……VIII
KISALTMALAR LİSTESİ……..XI

GİRİŞ 1

BÖLÜM I. KİMLİK VE GÖÇ OLGUSU 6

1.1. Kimliğin İnşası Ve Kimlik Türleri 6
1.1.1. Kişisel Kimlik.....9
1.1.2. Kolektif Kimlik 12
1.2. Kimliğin Oluşumunda Temel Yaklaşımlar 18
1.3. Göç Olgusu 21
1.3.1. Zorunlu Göç ve Sosyolojik Etkileri.....23
1.3.1.1. Zorunlu Göçün Ekonomik Etkileri 26
1.3.1.2. Zorunlu Göçün Güvenlik Üzerine Etkileri.....28
1.3.1.3. Zorunlu Göçün Siyasi ve Kültürel Etkileri 30
1.3.2.Mülteciler.....32
1.3.3.Türkiye'deki Suriyelilerin Hukuki ve Fiili Durumu 33

BÖLÜM II. KÜLTÜREL ÇEŞİTLİLİKVE ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK 37

2.1. Küresel Paradigmada Çokkültürlülük Tartışmaları.....37
2.2. Göçmenlerin Toplumla Bütünleşme Süreci.....42

BÖLÜM III. TÜRKİYE VE AVRUPA'DA GÖÇ 45

3.1. Avrupa'nın Göç Deneyimi.....45
3.1.1. Avrupa Birliği'nin Ortak Göç Politikası Oluşturma Çabaları.....48

3.1.2. Geri Kabul Anlaşması 50
3.2.Türkiye'de Göç ve Göçmen Politikaları 51
3.2.1. Türkiye ve Suriyeliler 54

BÖLÜM IV. ARAŞTIRMA METODOLOJİSİ 57
4.1. Araştırmanın Konusu ve Amaçları 58
4.2. Araştırma Soruları 59
4.3. Bilgi Toplama Araçları 60
4.4. Araştırmanın Evreni, Örneklemi ve Sınırları 60
4.5. Uygulama 60
4.6. Literatür Araştırması 61

BÖLÜM V. ARAŞTIRMA BULGULARI 64
5.1. Demografik Özellikler 64
5.2. Suriyelilerin Türkiye ve Gelecek Algıları 68
5.3. Suriyelilerin Kimlik ve Aidiyet Durumları 77
5.4. Suriyelilerin Uyum ve Bütünleşme ile İlgili Düşünceleri 85
5.5. Öteki İle İlişkiler Bağlamın Suriyeliler 94
5.6. Suriyelilerin Tanıma ve Tanınma Durumları 98
5.7. Suriyelilerin Örgütlü Olma Durumları 101
5.8. Sahada Çalışan Ekiplerle Mülakatlar 102

BÖLÜM VI. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME 106

KAYNAKÇA 115

EKLER 115
EK-A 123
EK-B 131

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Cinsiyet Dağılımı 64
Tablo 2. Yaş Dağılımı 65
Tablo 3. Suriye'de Meşgul Olunan İş 66
Tablo 4. Eğitim Durumu 66
Tablo 5. Medeni Durum 67
Tablo 6. Oturulan Evin Durumu 67
Tablo 7. Evde Yaşayan Kişi Sayısı 67
Tablo 8. Türkiye'de Bulunma Süresi 68
Tablo 9. Türkiye'yi Tercih Etme Sebebi 68
Tablo 10. Türkiye'nin Siyasi Ve Ekonomik Durumuyla İlgilenme Durumu 69
Tablo 11. Yaşa Göre Türkiye'nin Siyasi Ve Ekonomik Durumuyla İlgilenme Durumu 70
Tablo 12. Cinsiyete Göre Türkiye'nin Siyasi Ve Ekonomik Durumuyla İlgilenme Durumu 70
Tablo 13. Suriye'nin Geleceğine Dair Düşünceleri 71
Tablo 14. Türkiye'deki Suriyelilerin Geleceği İle İlgili Düşünceleri 71
Tablo 15. Suriye'de Kalan Akraba Ve Arkadaşlarınıza Türkiye'ye Gelmelerini Tavsiye Etme Durumları 72
Tablo 16. Türkiye'de Bulunma Süresi İle Suriye'deki Akraba Ve Arkadaşlarını Türkiye'yi Tavsiye Etme Durumları 72
Tablo 17. Yerel Halkın Bakışının Değerlendirilmesi 73
Tablo 18. Suriyeli Göçmenlerin En Rahat Oldukları Ülke 73
Tablo 19. Türkiye'nin Gündemini (Tv, Dergi, Gazete, İnternet Aracılığıyla) Takip Etme Durumu 73
Tablo 20. Yaşa Göre Türkiye'nin Gündemini Takip Etme Durumu 74
Tablo 21. Türkiye'de Kalma Süresine Göre Türkiye'nin Gündemini Takip Etme Durumu 74
Tablo 22. Medyada Suriyelilerle İlgili Oluşturulan Algıyı Değerlendirme Durumu 75
Tablo 23. Medyada Suriyelilerin Sorunlarının Gündeme Taşınma Durumu 75

Tablo 24. Suriye'de Güvenli Bir Ortam Oluşması Halinde Geri Dönme Durumu 76
Tablo 25. Yaşa Göre Suriye'de Savaş Bittiğinde Geri Dönme Durumu 76
Tablo 26. Suriyelilerin Eğitim İhtiyacı 77
Tablo 27. Kendilerini Tanımlama Durumları 77
Tablo 28. Kendini Tanımlama Biçimi Ve Türk Vatandaşı Olma İsteği Arasındaki İlişki 78
Tablo 29. Kendini Tanımlama Biçimi Ve Uyum Sağlama Durumu 79
Tablo 30. Kendini Tanımlama Biçimi Ve Türkiye'de Kendi Değerlerini Yaşayabilme Durumu 79
Tablo 31. Kendini Tanımlama Durumu Ve Komşuluk Tercihleri 80
Tablo 32. Kendilerini Türklere Göre Tanımlama Durumları 80
Tablo 33. Türkiye'de Kalma Sürelerine Göre Kendilerini Türklere Göre Tanımlama Durumları 81
Tablo 34. Dini Açıdan Kendilerini Tanımlama Durumları 81
Tablo 35. Türkiye'de Kendi Milli Ve Kültürel Değerlerinizi Rahatça Yaşayabiliyor Olma Durumu 82
Tablo 36. Türkiye'de Dini İnançlarından Ötürü Ayrımcılığa Maruz Kalma Durumu 82
Tablo 37. Türkiye'de Mezhebinden Ötürü Ayrımcılığa Maruz Kalma Durumu 82
Tablo 38. Türkiye'de Etnik Kimliklerinden Ötürü Ayrımcılığa Maruz Kalma Durumu 83
Tablo 39. Türkiye'de Giyim Tarzlarından Ötürü Ayrımcılığa Maruz Kalma Durumu 83
Tablo 40. Türkiye'de Dil Farklılığından Ötürü Ayrımcılığa Maruz Kalma Durumu 84
Tablo 41. Türkiye Vatandaşı Olmak İsteme Durumları Ve Sebebi 85
Tablo 42. Türkiye'de Kalma Süresi İle Türk Vatandaşı Olma İsteği 86
Tablo 43. Türk Vatandaşı Olma İsteği İle Diğer Suriyelilere Türkiye'ye Gelmeyi Tavsiye Etme Durumları 86
Tablo 44. Türk Toplumu Ve Kültürüne Uyum Sağlamada Sorun Yaşama Durumları 87
Tablo 45. Cinsiyete Göre Türk Toplum Hayatına Uyum Sağlamada Sorun Yaşama Durumu 87
Tablo 46. Yaşa Göre Türk Toplumu Ve Kültürüne Uyum Sağlamada Sorun Yaşama Durumu 88
Tablo 47. Uyum Problemlerinin Temel Kaynağı Hakkındaki Görüşleri 88
Tablo 48. Türkiye'de En Çok Sorun Yaşanılan Alan 89

Tablo 49. Türk Toplumunun Kendilerine Karşı Ön Yargılı Olduğunu Düşünüyor Olma Durumu 89
Tablo 50. Yaşa Göre Ön Yargı Hissetme Durumu 90
Tablo 51. Kendilerini Türk Toplumuna Uyum Sağlamaya Mecbur Hissetme Durumu....90
Tablo 52. Eğitim Durumuna Göre Kendini Topluma Uyum Sağlamaya Mecbur Hissetme Durumu 91
Tablo 53. Türkiye'de Kendini Dışlanmış Hissetme Durumu 91
Tablo 54. Türkçe Bilme Durumları 92
Tablo 55. Eğitim Durumuna Göre Türkçe Bilme Durumu 92
Tablo 56. Cinsiyete Göre Türkçe Bilme Durumu 93
Tablo 57. Suriyeli Çocukların Eğitiminde Öncelikli Konu 93
Tablo 58. Herhangi Bir Sorunda İlk Başvurulan Yer 94
Tablo 59. Türkiye'de Kendilerine En Yakın Hissettikleri Grup 94
Tablo 60. Diğer Ülkelerden Göçmenlerle İlişki Durumu 95
Tablo 61. Kendini En Yakın Hissettiği Grup Ve Diğer Göçmenlerle İlişki Durumu 95
Tablo 62. Suriye'deki Yakınları İle İletişim Kurma Durumu 96
Tablo 63. Komşuluk Tercihleri 96
Tablo 64. Diğer Göçmenlerle İlişki Durumu ve Komşuluk Tercihleri 97
Tablo 65. Çocuğunun Bir Türk İle Evlenmesini Değerlendirme Durumu 97
Tablo 66. Türklerin Suriyelileri Tanıma Durumu 98
Tablo 67. Yerel Halkın Suriyelileri Tanımak İçin Çaba Gösterme Durumları 98
Tablo 68. Suriyelilerin Saygı Görme Durumları 99
Tablo 69. Suriyelilerin Türkiye'yi Tanıma Durumları 99
Tablo 70. Türklerin Suriyelileri Tanıma Durumu İle Suriyelilerin Türkiye'yi Tanıma Durumunun Karşılaştırılması 100
Tablo 71. Türkiye'yi Tanımak İçin Çalışma Yapma Durumu 100
Tablo 72. Üyesi Olunan Ya Da Çalışmalarına Katıldıkları Bir Dernek Vb. Varlığı....101
Tablo 73. Üyesi Olduğunuz Ya Da Çalışmalarına Katıldıkları Sadece Suriyelilerden Oluşan Bir Dernek Vb. Varlığı 101

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AFAD	TC Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
AK PARTİ	Adalet ve Kalkınma Partisi
BBC	British Broadcasting Corporation
BM	Birleşmiş Milletler
BMMYK	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
HDP	Halkların Demokratik Partisi
IOM	International Organization for Migration (Uluslararası Göç Örgütü)
MHP	Milliyetçi Hareket Partisi
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
UNHCR	United Nations High Commissioner for Refugees (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği)

GİRİŞ

İnsanlık tarihi kadar eski olan göç, her dönemde var olan ve varlığını artırarak devam ettiren bir olgu olmuştur. Sebepleri ve sonuçları itibariyle insanoğlunun dünyadaki yolculuğunun önemli bir boyutunu oluşturan insan hareketliliğinin sonuçları kimi zaman dünyanın gidişatını etkileyecek boyuta ermiştir.

Göçün sebepleri değerlendirildiğinde farklı sınıflandırmalar yapmak mümkün olmakla beraber en yaygın sebebin refah seviyesi daha yüksek bir yaşam olduğu söylenebilir. Bu refah seviyesi kimi zaman daha iyi bir ekonomik yaşama vurgu yaparken kimi zaman hayatta kalabilme noktasına gelmektedir. Örneğin özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında kimi Avrupa ülkelerinin Türkiye dâhil birçok ülkeden işgücü alımı gerçekleştirmesi, insanların daha iyi ekonomik koşullara sahip olabilmek için yaşam alanlarını terk etmelerini beraberinde getirmiştir. Ancak son yüzyılda insanlığın defalarca şahit olduğu savaş, katliam, terör vb. şiddet içerikli uygulamalar bu durumların yaşandığı bölgedeki insanları doğup büyüdükleri, geçimlerini sağladıkları, sosyal çevrelerini oluşturdukları yaşam alanlarını terk etmekle hayatta kalmak arasında bir seçim yapmaya yöneltmiştir. Sosyal tahammülsüzlüğün had safhaya ulaştığı günümüz dünyasında bir arada yaşayabilmek için çok fazla sebebi olan insanlığın büyük oranda ayrıştırıcı durumları ön plana çıkaran yapısı nedeniyle her geçen gün şiddetin ve çatışmanın arttığı bir ortam gelişmeye devam etmektedir.

Savaş ve çatışma ortamının son dönemdeki en büyük örneği Türkiye'nin de komşusu olan Suriye'dir. Arap Baharı olarak isimlendirilen ve birçok Arap ülkesinde iktidarların yıkılmasıyla sonuçlanan sürecin belki de son durağı olan Suriye'de 2011 yılından beri devam eden olaylar insanlık açısından utanç verici noktaya ulaşmış durumdadır. Bütün dünyanın gözü önünde cereyan eden ancak uluslararası toplumun sadece izlemekle yetindiği Suriye dramı, çoğu çocuk ve kadın binlerce insanın hayatını kaybetmesine, on binlercesinin de yerini yurdunu terk etmesine sebep olmuştur. Olayların başladığı günden bu yana hayatta kalmakla evlerini terk etmek arasında bir seçim yapmak zorunda kalan

Suriyelilerin büyük bölümü Türkiye'ye yönelmiştir. Türkiye sınırlarına doğru akının başladığı ilk günden itibaren "açık kapı" politikası izlemiş ve Suriyeliler yetkili makamlarca "misafir" olarak tanımlanmıştır. Geçen süre zarfında Türkiye Suriyelilerin emniyetli bir biçimde ülkede yaşayabilmesi için ciddi harcamalar yapmış ve bu konuda uluslararası toplum oldukça yetersiz kalarak Türkiye'yi bir anlamda yalnız bırakmıştır. Gerek Türkiye'nin gerek dünya ülkelerinin Suriye'deki siyasi kriz karşısında takındığı tavır tartışılmaya devam etmekle birlikte Türk devletinin ve milletinin Suriye'deki savaş ortamından kaçanları kucaklayan vicdani hamlesi dünya tarihine geçmiş durumdadır.

İlk etapta şiddet olaylarının belli bir süre içerisinde son bulacağı düşünüldüğünden kamplarda ve şehirlerde bulunan Suriyelilere insani yardım kampanyaları düzenlenerek onların ihtiyaçları ve eksikleri giderilmeye çalışılmıştır. Ancak aradan geçen yıllar Türkiye'deki Suriyeli varlığının sadece insani yardım yapmakla değerlendirilemeyeceğini durumun daha farklı bir boyuta gittiğini göstermiştir. Kamplarda devletin sağlamış olduğu imkânlarla yaşamakta olan Suriyeliler bir tarafa, şehirlerde yerli halkla birlikte yaşayan Suriyelilerin durumu büyük önem arz etmektedir. Bir şekilde hayata tutunabilme ihtiyacı, çalışarak hayatını kazanma gereksinimini beraberinde getirmiştir. Suriyelilerin çalışma hayatında, üniversitelerde, çarşıda pazarda kısacası sosyal hayatın içerisinde var olmaları, içinde yaşadıkları topluma uyum göstermelerini ve toplumun da bu misafirleri kabullenmesini önemli bir mesele haline getirmiştir. Farklı dil, kültür, gelenek ve yapılardan gelen iki toplumun unsurlarının bir arada yaşayabilme performansı kültürel uyum ve kültürel birliktelik için oldukça önemlidir.

Suriye'de iç savaşın başladığı 2011 yılından bu yana Türkiye'ye doğru irili ufaklı göçmen akını hala devam etmektedir. Göç eden insanlardan kamp dışında yaşamayı tercih edenler şehirlerde yerli halkla aynı ortamda hayatlarını sürdürmektedirler. Yerli halk tarafından bakıldığında kendi yaşam alanına daha önce hiçbir paylaşım gerçekleştirmediği, dili, örfü ve kültürü farklı bir grubun girişini kabullenmek bir süreç gerektirmektedir. Aynı şekilde göç eden için de kendi içinde yazılı ya da sözlü olarak sınırları çizilmiş bir yaşam alanına dâhil olmak önemli bir süreçtir. Bu anlamda birbirini bilmeyen farklı kitlelerin bir arada yaşayabilme süreci çok önemli sosyolojik gelişmeleri de beraberinde getirmektedir. Derinlikli bir bakış açısı olmamakla birlikte geçen süre zarfında yaşanan birkaç münferit

olay dışında büyük bir toplumsal problemin yaşanmamış olması bir anlamda uyum konusunun ciddi bir problem oluşturmadığını göstermektedir ve oldukça sevindiricidir.

Türk araştırmacılar için yurtdışında yaşayan Türklerin yaşadıkları ülkeye uyum ve entegrasyon durumları hep ilgi çekici olmuştur. Özellikle Suriye meselesinden önce Türkiye'ye göç etmiş olanların uyumu konusunda yapılan çalışmalar oldukça sınırlıdır. Son yıllarda Türkiye'nin göç yazınındaki yeri ciddi değişikliğe uğramıştır. Yaşadığımız süreç Türkiye'nin göç veren kaynak ülke, ya da farklı bölgelere ulaşmak için kullanılan transit ülke olma konumunu saklı tutmakla birlikte artık bir hedef ülke haline geldiğini ortaya koymaktadır. (Sağıroğlu, 2017: 7) Dolayısıyla özellikle Suriye'den kaynaklanan kitlesel göç hareketlerinden sonra Türkiye'ye göç edenlerin uyum ve entegrasyon durumlarının araştırılması, incelenmesi, eksik yanlarının tespit edilerek onarılması, mevcut politikaların gözden geçirilmesi ve iyileştirilmesi için bu alanda yapılan çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Ankara başkent olması hasebiyle imkânlar açısından Suriyelilerin ilgi gösterdiği illerden bir tanesidir. Suriyelilerin yoğun olarak yaşadıkları mahallere bakıldığında daha ziyade Altındağ bölgesinin tercih edildiği görülmektedir. Kamp dışında kalan Suriyeliler genel itibariyle çalışmak üzere büyükşehirleri tercih etmektedir. Ankara'da mobilya ve dekorasyon sitesi olarak işletilen ve Siteler olarak ifade edilen bölge bünyesinde vasıfsız işçi çalıştırabilecek birçok imalathane bulundurduğu için Suriyelilerin yoğun olduğu bir bölgedir. Bu bölge etrafında Suriyelilerin en yoğun yaşadığı yer Önder Mahallesi'dir. Bu çalışma kapsamında Önder Mahallesi'nde yaşayan Suriyelilerle görüşmeler gerçekleştirilerek onların kimlik, aidiyet ve uyum durumları incelenmiştir.

Bu çalışmanın konusu zorunlu göç sonucu Ankara'ya yerleşmiş Suriyelilerin kimlik ve aidiyet duyguları ile toplumsal uyum durumları arasındaki ilişkidir. Araştırma kapsamında Ankara'ya göç eden Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı Önder Mahallesi'nde Suriyelilerin kimlik ve aidiyet bağlamında uyum durumları incelenmiştir. Araştırmanın amacı farklı dil, kültür ve sosyal ortamlardan gelen Suriyelilerin kimlik ve aidiyet duygularının göç ettikleri topluma uyum durumlarına etki boyutunun incelenmesidir. Kimlik ve aidiyet duygularının uyumu zorlaştıran ya da kolaylaştıran etmenler bağlamında nasıl bir etki gösterdiği bu araştırmanın çıktısı olacaktır. Suriye'de savaş ortamının kısa sürede son bulmayacağı

öngörülmektedir. Bu nedenle zorunlu göçe maruz kalan Suriyelilerin mevcut toplum hayatına uyum sağlamaları toplumsal huzur açısından oldukça önemlidir. Araştırma probleminin belirlenmesinden sonra literatür taraması gerçekleştirilmiştir. Araştırma soruları belirlenerek bilgi toplama yöntemlerinden anket yöntemi ile anket formu oluşturulmuştur. Anket formu ikisi açık uçlu soru olmak üzere toplam 51 sorudan oluşmaktadır. Anket formları Arapçaya tercüme ettirilerek Türkçe ve Arapça bilen yetkin kişiler eşliğinde saha çalışması gerçekleştirilmiştir. Saha araştırmasında Ankara Önder Mahallesi evren olarak seçilmiş basit tesadüfi örnekleme ile oluşturulan 300 kişilik örneklem grubu ile anket çalışması yapılmıştır. Anket sonuçları değerlendirildiğinde 24 anket formunun hatalı ya da yanıltıcı sonuçlar içerdiği gözlemlenmiştir. Bu nedenle bu anket formları analize dâhil edilmemiş 276 kişilik örneklem grubunun cevapları değerlendirilmiştir. Ankete verilen cevaplar SPSS veri sistemine girilerek araştırma çıktıları oluşturulmuştur. Ayrıca yine Önder Mahallesi'nde faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşu temsilcileriyle konu ile ilgili mülakatlar gerçekleştirilerek değerlendirmeye katılmıştır. Suriyelilerin güvenlik kaygısından ötürü tanımadıkları, yabancı biriyle görüşmekten çekindikleri görülmüştür. Bu nedenle yerelde Suriyelilerin güvenini kazanmış kişilere ulaşmak Önder Mahallesi'nde mukim bulunan Suriyelilerle anket sorularını cevaplamaları için görüşmek açısından oldukça önemlidir. Araştırma verilerinin çeşitlendirilmesi için daha fazla Suriyeli ile görüşülmek istenmiş ancak hem Türkçe hem Arapça bilen ve aynı zamanda bölgede yaşayanların güvenini kazanmış daha fazla kişiye ulaşılamamıştır. Her iki dili de bilen tercümanlar eşliğinde daha uzun süre zarfında daha yüksek bir bütçeyle yapılacak çalışmalarda daha detaylı sonuçlar alınacağı düşünülmektedir.

Bu çalışma artık şehir hayatımızın bir parçası olan Suriyelilerin kendi kimlik ve aidiyet duygularıyla toplumumuzla bütünleşme ve uyum durumlarını incelemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Doğrudan zorunlu göçe maruz kalmış Suriyelilere ulaşarak, hayatlarındaki değişimin onlara etkisi, uyum konusundaki düşünceleri, kendi kimlik ve değerlerini karşılaştıkları bu yeni ortamda yaşayıp yaşayamadıkları, öz kimlik ve değerlerinin sonradan dahil oldukları bu topluma uyum sağlama sürecinde kendileri için bir dezavantaja dönüşüp dönüşmediği araştırılmaktadır. Bu anlamda oluşan bu yeni sosyal ortamı kavramak, mevcut durumda uyum ve birlikte yaşama konusunda ne aşamada olduğumuzu görmek önemlidir. Uyum ve birlikte yaşayabilme olgusuna katkı sunan ya da

uyum sürecini zorlaştıran durumları, farklı bir kimlik ve aidiyete sahip olan Suriyelilerin kimlik ve aidiyet duygularının uyum sürecine olumlu ya da olumsuz etkilerini ortaya koyma çabasıdır.

Suriyelilerle alakalı toplumda oluşan algının onlara yansıması bu araştırmanın bir başka sonucu olacaktır. Saha çalışması boyunca doğrudan Suriyelilerle irtibat kurulmuş ve fikirleri doğrudan yansıtılmıştır. Aynı konu bahsiyle çalışmanın yapıldığı bölgede yaşayan Türk vatandaşlarıyla iletişim kurulmamış, bölge insanının tavrının Suriyelilere yansıması üzerinde durulmuştur. Bu anlamda Türk toplumunun Suriyelileri kabullenme, birlikte yaşama olgusunu içselleştirme ve farklılıkları kabullenebilme refleksi Suriyelilerde nasıl bir etki ve algı oluşturmuştur araştırılacaktır.

Zorunlu göçün başlamasıyla birlikte çeşitli alanlarda Suriyelilerle ilgili akademik çalışmalar ortaya konmuştur. Suriyelilerin eğitim, sağlık, sosyal yardım vb. alanlarda yaşadığı sorunlar ve onlara bu imkânları sağlama ile ilgili çeşitli çalışmalar bulunmaktadır. Suriyeliler özelinde göçmenlerin yaşadıkları ortama uyum ve entegrasyonu ile ilgili yapılan çeşitli çalışmalar da mevcuttur. Ancak göç sürecinin 2011 yılından bu yana devam ediyor olması ve Suriye'deki siyasi durumun kısa vadede çözüme kavuşamayacağı öngörüsü göz önünde bulundurulduğunda sosyal uyum ve toplumsal kabul ile ilgili yeterli sayıda çalışma yapıldığı söylenemez. Ankara'daki Suriyelilerin uyum durumlarını ve özellikle kimlik ve aidiyet duygularının uyum üzerindeki etkisini araştırmasının bu çalışmayı öznel kılacağı düşünülmektedir. Araştırma sonuçlarının uyum ile ilgili konularda uygulanan sosyal politikalara katkı sunması beklenmektedir.

Çalışma genel olarak teorik açılımları ve saha araştırmasını barındıran iki kısımdan oluşmaktadır. Birinci bölümde kimlik konusu ele alınmaya çalışılmış ve kimlikle ilgili literatürde bulunan tartışmalar değerlendirilmiştir. Ayrıca göç konusu tartışılmış, zorunlu göç, zorunlu göçün etkileri, mültecilik ve Suriyelilerin durumu üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde dünyada özellikle göçle oluşmuş toplumlarda tartışılmaya başlanan ve genel anlamda da göçün etkisi ile ilişkilendirilen çok kültürlülük ve kültürel çeşitlilikle birlikte yaşayabilme olgusu işlenmiştir. Üçüncü bölümde yakın tarihte Avrupa'nın ve Türkiye'nin göç macerasına kısaca yer verilmiştir. Sonraki bölümlerde ise Ankara Önder Mahallesi'nde yaşamakta olan Suriyeliler ile yapılan saha çalışması değerlendirilmiştir.

BÖLÜM I

KİMLİK VE GÖÇ OLGUSU

Göç ve kimlik arasında önemli bir ilişki vardır. Göç nihayetinde yaşanan yer değişikliği ile göç eden için toplumsal hayat bambaşka bir anlam kazanır. Zamanla göç edilen toplum içerisinde de bu yeni durum çeşitli sosyal etkileri beraberinde getirir. Göç nihayetinde yeni toplumun sosyal ortamına göre değişiklik arz edecek şekilde kimlik belki öncesinde olmadığı kadar kişi için ön plana çıkan ve korunması gereken bir yapı haline gelebilir. Ya da bu farklılık kendi kimliğini zamanla daha yumuşatma ve yeni toplumun var olan ortamına ayak uydurmaya da sebep olabilir. Bu nedenle bu bölümde kimliğin tanımı, ifade türleri, kimliğin oluşumu ile ilgili yaklaşımlar üzerinde durulacaktır. Ayrıca göç olgusuna, zorunlu göçün sosyal, ekonomik, siyasi ve kültürel etkilerine değinilerek Türkiye'deki Suriyelilerin hukuki ve fiili durumu incelenecektir.

1.1. Kimlik, Kimliğin İnşası ve Kimlik Türleri

Kimlik birçok tanımlamayı içinde bulunduran bir kavramdır. İnsanoğlunun kendilik mücadelesinde ve hayatın içinde var olma hareketinde bir şekilde karşılaştığı bir olgudur. Kimi zaman kişinin kendi yaklaşım ve duruşuyla kendi üzerine giydiği, kimi zaman toplumsal hayatta var olduğu grubun etkisiyle edindiği, kimi zaman ise tamamen kendisi dışındakiler tarafından hayat tarzı ve çeşitli özellikleri sebebiyle kendisine kondurulan bir örtüdür.

Bilgin (1996:205)'e göre kimlik ilk olarak sosyal sitemin bize sunduğu çeşitli seçenekleri yapmak istediğimiz şeylere göre ayarladığımız bir değerlendirme mekanizmasıdır. İkinci olarak bize dayatılan norm ve değerlerin yoruma açık ve sosyal değişmeler nedeniyle mutlak olmaktan çıkıp göreceleşmiş halleri yeni norm ve değerlere ulaşmayı kolaylaştırdığından, kimlik bize mevcut kurallara karşı özgürlük ve insiyatif alanı sağlayan

bir doğaçlama sistemidir. Üçüncü olarak ise kimlik, bireye tahsis edilen rol ile özgürlük arasındaki arayışta, arzularımız ile gerçeklik -yani bizim istediklerimiz ve bizden istenenler- arasında eklemleşmeyi somutlaştıran bir müzakere sistemidir. Bir anlamda kimlik biz ve bizim dışımızdaki etkenler arasında bir geçirgenlik sonucu ortaya çıkar.

Kimlik çok yönlü bir kavram olmakla birlikte birçok bilim dalının inceleme konusuna girmektedir. Sosyoloji, antropoloji ve psikoloji -toplumbilim, insanbilim, ruhbilim- çalışma alanlarının en hassas konusudur. (Yalman 2009: 39) Kimlik kavramının psikolojideki kullanımı, daha çok bireyin özne olma yeteneğine vurguda bulunurken, sosyolojideki kullanımı toplumsal ve bireysel ilişkileri ön plana çıkarmaktadır. (Özdemir 2001: 108) Kimlik tartışmaları "benlik" kavramını da beraberinde getirmektedir. "ben nasıl bir insanım?" ve "ben kimim?" soruları değerlendirildiğinde benlik ve kimlik arasındaki ilişki ortaya çıkar. Bu sorulardan ilki benlik ikincisi ise kimlik ile ilişkilidir. Benlik kişinin diğer insanlardan farklı, kendi özelliklerini ifade eden bir kavramdır. (Hortaçsu, 2007: 11) Benlik bir öz bilinç halidir. Kişinin yalnızca herhangi bir şeyin bilincinde olmayıp aynı zamanda bilinç sahibi bir varlık olarak kendinin de bilincinde olmasıdır. Bu öz bilinç insan kimliğinin temelidir. Özbilinçli varlıkların kendilerine özgü, diğer varlıklardan farklı olan özelliği tanınma gereksinimidir. Öz bilinçli varlıklar tanınmayı ve belli bir kimlik sahibi kişiler olarak düşünülmeyi isterler. Bu nedenle benlik var olur olmaz tanınma gereksinimi nedeniyle beraberinde toplumsal bir olgu olan kimliği getirir. Tanınma, özbilinç sahibi başka kişilerce özbilinçli bir varlık olarak kabul edilmeyi gerektirdiği için toplumsaldır. (Türkbağ, 2012: 214) Bu da kimliği kişinin kendisiyle ve yaşadığı toplum ile ilişkilendirerek kimliğin farklı yansımalarını ortaya çıkarmaktadır.

Güvenç (2016: 3) kimliği kişilerin, grupların, toplum veya toplulukların “kimsiniz? kimlerdensiniz?” sorularına verdikleri yanıt ya da yanıtlar olarak tanımlamaktadır. Gleason (2014: 23)’a göre İngilizcede 16. yüzyıldan itibaren kullanılmaya başlanmış olan kimlik, matematik ve mantıkta teknik bir anlama sahip olmakla birlikte felsefede zihin-beden sorunuyla ilişkili olmuştur. *Oxford English Dictionary* tarafından “bir kişi ya da şeyin bütün zamanlardaki ya da bütün koşullardaki aynılığı; bir kişi ya da şeyin başka bir şey değil de kendisi olduğu gerçeği ya da durumu; ferdiyet, kişilik” olarak tanımlanmıştır. Parekh bireysel kimliği, bir bireyi diğerlerinden farklı kılan, onu diğerlerinden ayıran

olguları ifade eden bir kavram olarak değerlendirir. (Parekh, 2014: 53) Bu farklılıkları ön plana çıkaran ve kimliği bu farklılıklarda arayan bir bakış açısıdır.

Kimlik kavramı batı dillerinde özdeşlik anlamından türetildiği için özürlü görünür: çünkü gerçek kişiler sanal kimlikleriyle özdeş değildir. (Güvenç, 2009: 33) Kimlik kelimesinin karşılığı olarak Latincenin idem (aynı) kökünden türetilen identite-identity kelimesi bir özdeşliği, aynılığı ifade etmektedir. Türkçedeki kimlik ise kim, yani kimlerden(sin) sorusundan üremiş, zorunlu bir mensubiyet işaretidir. Bu anlamıyla kavram, ana işareti ve yönelişi itibariyle tercih küresi içinde yer almayan bir mensubiyeti, bir aidiyeti, bir çoklukla aynılaşmayı göstermektedir. (Kılıçbay, 2012: 161) Latincede özdeşlik üzerine ifade edilen kimlik Türkçede bir mensubiyet temsili olarak değerlendirilmektedir.

Kimliğin tanımlanma sürecinde “kim olunduğu” sorusu kadar etkili olan ve "ben" i oluşturan en önemli diğer faktör kim "olunmadığı"dır. Birey diğerlerinden farklılaştığı ölçüde oluşur ve gelişir. Negatif inşanın bir örneği olarak her özdeşlik alanı öyle olmayana yani ötekine nazaran konumlandırılmak ve oluşturulmak durumundadır. Kılıçbay (2012), ne olunduğu değil ne olunmadığı üzerine oturtulan bu negatif inşayı ve kimliğin özdeşlik-aynılık temelinde ifade edilmesini kimlik kavramının hem varoluşunu borçlu olduğu hem de bu varlığı sürekli sakatlayan iki paradoks olarak değerlendirir.

Çeşitli kavram, grup ve özdeşliklere karşı hissedilen aidiyet duygusu kadar kim olunmadığı sorusuyla ortaya çıkan farklılık da kimliği tanımlamada önemli bir kavramdır. Farklılık veya ötekilik bir kişi ya da gruba atfedilir ve kişi ya da grup kendi kimliğini inşa etme sürecinde ötekine ihtiyaç duyarak kendini ona göre konumlandırır. Yani kimden ya da kimlerden olduğumuzu ifade ederken aynı zamanda kimden ya da kimlerden yana olmadığımız ya da kimlere karşı olduğumuzu da anlatmış oluruz. Hatta kim olduğumuzun ve varlığımızın bilincine kimlere karşı olduğumuz bilgisi ve yardımıyla varırız. (Güvenç, 2016: 3) Kişinin kendi olabilmesi için ötekinin gerekliliği, kendiliğin varoluş koşulu olarak ötekini karşımıza çıkarmaktadır.

İnsan kendi benliğini özbilinç sahibi bir insan olarak nasıl diğer varlıklardan farklı olarak ortaya koyuyorsa, kültür blokları ve farklı kavramlar üzerine bina edilen aidiyetler de diğerlerinden ayrıldıkları noktalar ve farklılıklarıyla kendilerini ortaya koyarlar. “Ben

ancak öteki ile var olabilirim" cümlesi ile ifade edilebilecek bu durum hem bireysel hem de grupsal kimlikler için geçerlidir. Bu anlamda "öteki" ne kadar var ve belirgin ise kimlik de o kadar belirginleşmektedir. (Türkbağ, 2012: 215) Kimliğin oluşumu ya da kendini hissettirme durumu ötekinin varlığı ve baskınlığı ile doğrudan ilişkilidir.

"Öteki" kimlik inşa sürecinde insanın negatif garantisi işlevindedir. Kişinin kendini bulabilmesi için ötekinin sahip olduğu "negatif" özelliklerle yerinde durması gerekir. (Karaduman, 2010: 2889) Olumsuz fikir ve davranışlara sahip olan ötekilerden olmamak kişiyi rahatlatır ve kendini konumlandırma noktasında en büyük destekçisi olur. Negatif özelliklere sahip "bizden olmayan" bizim kendimizi inşa etme sürecimizde bir ayna görevi üstlenir.

Hem benlik hem de kimlik kavramları dinamik kavramlardır. Kişinin benliği farklı zaman ve ortamlarda ve farklı kişilerce farklı biçimde tanımlanabilir. Kişinin çok sayıda kimliği olması da muhtemeldir. (Hortaçsu, 2007: 11) Davranışlarımızı belirleyen "temel kişilik" hayat boyu aynı kalsa da kimlikler değişkendir; yaşam boyunca sürekli değişebilir ve çok katmanlı olabilir. "Kimsin?" sorusuna cevap olarak açıklanan bireysel kimlikler de bugünden yarına, kişiden kişiye, "benden ötekine" değişir. (Güvenç, 2009: 33) Bununla birlikte kolektif kimlikler de özellikle siyasi ve kültürel ortam farklılığı gibi öteki ile karşılaşma durumlarında farklı boyutlar kazanabilmektedir.

Çoğu zaman birbirleriyle ilişkili bir şekilde değerlendirilen kimlik kavramı ile kişilik kavramı arasındaki temel farklılık; kişiliğin oldukça durağan, kimliğin ise değişken olmasıdır. (Göker, 2015: 80) Stuart Hall'e göre kimlik düşündüğümüz gibi saydam veya sorunsuz değildir. Belki de kimliği zaten belirlenmiş bir doğru olarak düşünmektense asla tamamlanamayan, hep değişmekte olan ve sunumun dışında değil de tam içinde oluşan bir "ürün" olarak düşünmeliyiz. (Hall, 2015: 133) Yaşanılan çevre, çeşitli dış müdahaleler, yaşam ortamında değişiklik vb. birçok durum kimliğin dinamizmini tetikleyen unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Giddens (2014: 103) günümüzdeki bireysellik konusunun modern çağdan önce var olmadığı ve bireyin kurumsallaşmış süreçler içindeki rolünün daha pasif olması sebebiyle geleneksel kültürlerde bireyin olmayıp bireyselciliğin ödüllendirilmediğinden yola çıkarak

bireyin modern toplumların ortaya çıkışıyla ilgi odağı haline geldiği şeklindeki yorumlarda doğruluk payı olduğunu söylemektedir. Ancak ona göre modernitenin ayırt edici özelliği bireyin mevcudiyeti ve benlik değildir. Her kültürde bireysellik ve farklı anlamlarda bireysel potansiyellerin geliştirilmesi değerli olmuştur ve modernitenin ayırt edici özelliği olarak birey, benlik ve bireysel kimlikten söz etmekten ziyade daha derin ayrıntılarla ilgilenmek gerekir.

Bir kavram kendi normal seyrinde ya da çerçevesinde bir sorun ya da bunalım haline dönüşmez. İnsanların "Ben neyim ve kimim?" veya "biz neyiz ve kimiz?" sorularına anlamlı cevaplar veremedikleri yerlerde kimlik problemi ya da bunalımı bulunmaktadır. İnsanların hangi şartlar altında bu sorularla karşı karşıya geldiklerine bakıldığında, büyük toplumsal dönüşümlerin yaşandığı kaos dönemleri veya toplum içerisindeki gruplar arasında çıkan çatışmaların nihayetinde bu soruların ortaya çıktığı görülmektedir. Kimlik bunalımı mevcut kimliklerini yaşadıkları sınırların dışına çıkmış olanların yani kendilerini kendi evlerinde hissetmedikleri için tehlike altında olduklarını düşünenlerin problemidir. (Sözen, 1999: 31) Normal yaşam koşullarına devam eden ve bu anlamda herhangi bir problem yaşamayan kişiler kimliklerini sorgulama ya da kimlikleri üzerinden bir tartışmaya girme ihtiyacı hissetmezler. Kimlik bir anlamda doğduğumuz andan itibaren bizimle birlikte büyüyen ve gelişen bir kavramdır. Bu gelişme süreci içerisinde biz farkında olsak da olmasak da o hep vardır. Ancak bu var olma sürecinde kimliğimizin gündemimizi daha önce olmadığı kadar meşgul etmesi normal dışı bir durumun varlığının göstergesidir. Bir başka ifadeyle kimlik sorunu ya da bunalımı normal dışı bir ortam, çevre, koşulun varlığını ifade eder.

Kimlik sorunu coğrafi ve sosyal hareketlilik ile sosyal değişmeye bağlı olarak ortaya çıkar. Belli bir kültür içerisinde doğup büyüyen insan hareketlilik ve değişimin olmadığı yerlerde bir kimliğe bağlı olarak yaşar. İnsanlar "öteki" ile karşılaştığında, kendisini diğerlerinden ayıran özellikler üzerine düşünmeye başlar ve bu ortamda insan kendi gibi davranmaya çalıştığında kimlik somutlaşmaya, ne ve kim olduğu hakkında tereddüt ettiğinde ise kimlik sorunu ortaya çıkmaya başlar. (Özyurt, 2012: 181) Bu durum kimi zaman sosyal hayatta bir daralmaya, kimi zaman ise daha geniş bir toplumsal yapı oluşumuna sebep olabilmektedir. Olmak ve ait olmak temelinde değerlendirildiğinde kimlik, kişisel kimlik ve toplumsal kimlik olarak iki farklı boyutta incelenebilir.

1.1.1. Kişisel Kimlik

İnsan, doğumundan itibaren çok çeşitli süreçlerden geçer. Ailesi, arkadaşları, kültürleri, okulları, her türlü sosyal çevresi kişiyi belli bir dünya görüşü ve yaşayışı üzerine temellendiren ilk etkilerdir. Yaşadığımız, gördüğümüz, duyduğumuz, haberdar olduğumuz her vaka benliğimizi şekillendirir. Kişisel kimliğimiz bu devam eden süreçte tüm bu etkilerle birlikte ortaya çıkar ve zamanla kendimizi anlamak ve anlamlandırmak isteği ile gelişimine devam eder.

Parekh (2014: 53-56) kişisel kimliği bireyin dünyaya olan yaklaşımı ve bu dünyadaki konumunu belirleyen inanış ve bağlılıklar ile ifade eder. Ona göre kişinin kendini tanımlamasına ve betimlemesine vesile olan benliği ve inanç-değer sistemi kişisel kimlikleri oluşturur. Kimlik insana kendini tanımlama ve nasıl birisi olması gerektiğine dair değerlendirme yapma ve karar verme imkânı sunar. Kişisel kimlik, hiçbir zaman sonuçlanan bir ürün olmamakla birlikte yeni deneyimler, yeni kavramalar, dünyaya farklı bakış açıları geliştirme, toplumsal değişimler gibi birçok etmenden ötürü, pasif bir şekilde yaşanan bir olgu değil sürekliliği olan ve her zaman diri kalan bir kavramdır. Çeşitli dış olgulardan etkilenme sonucu kimlik, varlığını değişerek ve dönüşerek devam ettirir.

Kimliğin oluşum ve gelişimiyle ilgili Bilgin, çocukluk yıllarıyla birlikte diğer bilişsel ve entelektüel gelişmelerle ilişkili olarak sürekli ve aşamalı bir gelişim sürecinden bahseder. Aile içindeki etkileşimlerle birlikte kendine güven, öz-saygı, öz-değerlik gibi kimlik boyutları olumlu ya da olumsuz biçimde gelişmeye başlar. Kimlik duygusunu ortaya çıkaran öğelerin bir kısmı erken yaşlarda, bir kısmı daha sonraki yaşlarda ortaya çıkar ve temelde daha yalın olan benlik algıları gittikçe farklılaşır ve karmaşıklaşır. (Bilgin, 1996:192) İnsan hayatının her dönemi kimliğin oluşum ve gelişimine katkı sunan bir süreci beraberinde getirmektedir.

Giddens (2014: 74)'a göre bireysel kimlik sadece benliğin zaman içindeki devamlılığına işaret edemez. Benliğin kimliği, benliğin aksine refleksif farkındalığı gerektirir. Bireyin kendinin bilincinde olma durumu bireyin eylemlerinin devamlılığı sonucu verilen bir şey değil, aksine refleksif etkinlikler içinde sürdürülmesi gereken bir şeydir.

Giddens'ın açtığı bağlam üzerinden hareket edecek olursak kolektif kimliklerle ilişki halinde olan bireysel kimlikleri bireysel yapan yapılan tercihlerdir. Aile ve çevre etkisiyle belli bir sosyalizasyon sürecinden geçen kişi bu sürecin sonunda belli değerler edinir ancak bu değerler vazgeçilmez değildir. (Anık, 2012: 41) Kimliğin gelişim süreci içerisinde karşılaşılan yenilikler, çeşitli kültür ortamları, yeni dünya görüşleri vb. birçok etken aile ve çevre etkisiyle oluşan değerler bütününün farklılaşarak yeni bir oluşum sürecine girmesini sağlayabilmektedir.

Özellikle bireysel kimliğin dinamizmi, gelişim ve değişime açık olması itibariyle modern dönemde farklı kimliklerin birbirleriyle olan etkileşimi anlamında ciddi değişiklikler yaşanmıştır. Dünya görüşü ve yaşam tarzı anlamında önemli farklılıklar içermeyen toplumlarda bireysel kimlikler çok farklı açılımlara sahip değilken günümüzde birbirinden çeşitli bireysel kimlik türleri ortaya çıkmaktadır. İnsan eskiden soyut ya da somut anlamda sınırlar ve dar çerçeveler içerisinde yaşarken, bugün haritalarda halen var olmasına karşılık etkileşim anlamında ortadan kalkmış olan sınırlar itibariyle ve bu ortamın tercih imkânını genişletmesiyle birlikte bireysel kimliklerde değişim kaçınılmaz olmaktadır. Özellikle uluslararası göç ile birlikte daha çok gündeme gelen melez kimlikler de kültürlerarası etkileşimin bir diğer sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

1.1.2. Kolektif Kimlik

Kolektif kimlik bireysel olmaktan öte grupsal bir ifadeyle kişilerin farklı ortak sebepler etrafında bir araya gelmesi ile oluşur. Bir kolektif kimlik türü etrafında bir araya gelen insan topluluğu için o kimlik artık "biz" diye ifade edilirken kimliğin oluşundaki öteki etkisi gibi geri kalan gruplar "onlar" ı oluşturur. Grup kimliği; ortak beklentileri, amaçları veya sorunları olan bireylerin bir araya gelerek organize olmaları sonucu oluşur ve bu birliktelik sonucunda kolektif bir bilincin eseri olarak zamanla ortak bir grup kültürü meydana gelir. (Anık, 2012: 46) İletişim araçlarının artması ve kültürlerarası etkileşimin bir sonucu olarak kolektif kimliklerin oluşumu ve varlığını devam ettirmesiyle ilgili süreç hızlı bir ilerleme gösterebilmektedir. Örneğin; bir ülkede çok az sayıda yaşamakta olan bir göçmen grubu kendisiyle aynı menşe ülkeden olup farklı ülkelerde bulunan göçmenlerle sosyal medya üzerinden iletişim kurup hem kendi kültürünü daha fazla sahiplenme hem de yaşadığı ülke ile ilgili koşulları karşılaştırma imkânına erişebilmektedir. Ya da farklı ülkelerde aynı bilinç etrafında bir araya gelen çeşitli gruplar sosyal medya üzerinden

iletişim ve istişare halinde bulunarak uluslararası bir çalışma ve birliktelik yürütebilmektedir.

Sosyal kimliğin topluluk bağlamında ortaya çıkması olarak ifade edilebilecek olan kolektif kimlik, sınırları belli bir alanda belli bir kültürel topluluk tarafından taşınan kimlik olarak sınıflandırılabilir; bu anlamda etnik, dinsel ve ulusal kimlikler bunun versiyonlarıdır. (Pamuk, 2014: 44) Kimliğin bir sorun olarak karşımıza çıkması için genelde olağandışı bir durum gerekmesi gibi, kolektif kimlik türlerinin herhangi birinin baskın olarak ortaya çıkışı da yine olağandışı bir durumla gerçekleşmektedir. Örneğin yaşadığı toplumda dini anlamda azınlıkta olan gruplar için dini kimliğin, herhangi bir sebeple göç eden bir grup için de yeni katıldığı toplumda milli kimliğin ön plana çıkması gözlenen bir durumdur.

Toplumsal kimliğin bireyin kendini tanımlamasına ve kendisini bunun ayrılmaz bir parçası olarak görmesine vesile olan ilişkiler üzerinden değerlendiren Parekh, toplumsal kimliği bireyin farklı kimlikleri tartması, belli bir kısmına öncelik vermesi ve kendi benlik anlayışı ile toplumsal ve siyasi ortamı arasındaki diyalektiğin bir sonucu olarak tanımlar. Toplumlar mensuplarının kimliklerini belli yollarla tanımlayarak onları buna göre davranmaya iterken onlar kendilerine diretilenden başka bir açıdan bakabilirler. Geleneksel toplumlarda toplumun genelinden beklenen bu uyuma itiraz çok fazla görülmezken, toplumsal normlara dair oluşan fikir birliğinin oldukça verimsiz olduğu modern toplumlarda kişiler kendi kimliklerini tanımlama noktasında zorunlu tutulmuştur. Bu durum bireyin toplumsal kimliğini belirlemesi ve tanımlaması noktasında büyük farklılıklar yaşanmasına neden olmaktadır. (Parekh, 2014: 53-63) Modern toplumun süreç içerisinde toplumsal normlardan bireyciliğe doğru uzanan yolculuğunda kimlik tanımlamaları da önemli ölçüde farklılaşmaktadır.

Kolektif kimliği süreç olarak kavranması gereken bir kavram olarak ifade eden Melucci, kolektif kimliğin çeşitli bireyler tarafından üretilen, etkileşim halinde ve ortaklaşa, eylemin yönelimleri ve eylemin içinde gerçekleştiği imkânlar ve sınırlılıklar alanı ile ilişkili olduğunu iddia eder. Ona göre kolektif kimlik süreç açısından amaçlar, araçlar ve eylem alanı ile ilgili bilişsel tanımlar gerektirir. İkinci olarak, birbirini etkileyen, iletişim kuran, müzakere eden ve kararlar veren aktörler arasındaki aktif ilişki ağına göndermede bulunur. Son olarak kolektif kimlik tanımı içinde bireylerin kendilerini ortak bir birliğin parçası

olarak hissetmelerini sağlayacak duygusal yatırıma ihtiyaç duyulur. (Melucci, 2014: 83-84) Toplumsal gruplar kaçınılmaz olarak kendine özgü bir kolektif kimlik üretir. Benzerlikler, farklılıklar ve ikisi arasındaki iletişim bu üretimin üç temel yapı taşı olarak görülebilir. Bu özelliklerin ilki bütünleştirici, ikincisi ayrıştırıcı üçüncüsü ise diyalojik bir kimlik yapısı ortaya koyar. Kolektif kimlikler yapısı gereği başka gruplarla iletişim kurarak farklı yaklaşımlar içerisinde olduğu gruplarla etkileşimi sonucu o grupları adlandırma ve konumlandırma, aynı zamanda o gruplar tarafından adlandırılma ve konumlandırılma nihayetinde çeşitli ilişkiler kurar. Bu ilişkiler genellikle kendine ait konumlandırmanın olumlu, ötekine ait konumlandırmanın ise olumsuz olmasıyla sonuçlanır. (Göker,2015: 90) Bir anlamda kendi varlığını vicdani bir katılımla ifade eden kişi yanlış ya da eksik olanlara karşı kendisini daha iyi olan tarafta konumlandırmaktadır.

Kimlik en temel anlamıyla bireysel ve kolektif kimlikler olmak üzere iki sınıfa ayrılabilmektedir. Ancak kolektif kimliklerin yapısı itibariyle yekpare bir anlam taşıdığı söylenemez. Yalnızca bu iki sınıflandırma üzerinden yapılacak kimlik tasnifi kimliğin özünü barındıran farklılıklar ve benzerlikler ilkesi itibariyle eksik kalacaktır. Bayart'a göre kaçınılmaz olarak kendisini bize dayatan bir kimlik yoktur. Kimliklerin her biri, kültürel bir inşa, siyasal veya ideolojik bir inşa yani eninde sonunda tarihsel bir inşadır. (Bayart: 1999: 9) Kolektif kimlikler özü itibariyle hem birbiriyle ilintili hem de ayrı bir ifade türünü hak eden çeşitli kimlik değerlendirmelerini içinde barındırmaktadır. Bu anlamda kesin hatlarla birbirinden ayrılmış bir kimlik tasnifi yapmak çok da kolay olmamaktadır. Bu farklı yaklaşımların hiçbirinin birbirinden tamamen bağımsız olduğu söylenemez. Özellikle kültürel kimlik içerisinde hem etnik hem milli hem de dini öğeleri barındıran bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.

Smith (2010: 25-27)'e göre milli kimliğin dört temel unsuru bulunmaktadır. Milletlerin iyi tanımlanmış ülkelere/topraklara sahip olmaları gerekmektedir. Söz konusu toprak parçasının herhangi bir yer olması mümkün değildir. O herhangi bir toprak parçası değil, tarihi bir toprak, yurt, halkın beşiği olmalıdır. Tarihi toprak, toprak ile halkın, nesiller boyu birbirleri üzerinde müşterek ve yararlı etkilerde bulunduğu bir topraktır. İkinci unsur olan vatan fikri, yasaları ve kurumlarıyla tek siyasi iradeye sahip bir topluluğu ifade eder. Bu durum, ortak siyasi hissiyat ve maksatların ifadesi olan bazı ortak düzenleyici kurumlar gerektirir. Tek siyasi iradeye sahip topluluğun fertleri arasındaki yasal eşitlik milli kimliğin bir diğer unsurudur. Sivil ve yasal haklar, siyasi haklar ve görevler ve sosyo-ekonomik

haklar da dâhil muhtelif yurttaşlık türleri bunun tam ifadesidir. Milletleri bir arada tutan ortak ideoloji, fikir, hissiyat ve kültür milli kimliğin bir diğer bütünleştirici unsurudur. Batılı milli kimlik modelinde milletler, mensupları ortak tarihi anılar, mitler, simge ve geleneklerle bağlanmış, ama türdeş kılınmamış kültür toplulukları olarak görülmekteydi. Kolektif kimlikler farklı kişilerce ortak olarak benimsenen çeşitli duygular, kavramlar ya da birlikteliklerle oluşturulur. Bu bağlamda milli kimliğin temel ve ortak hususları Smith tarafından toprak, vatan, yasal eşitlik ve ideoloji gibi kavramlar olarak tanımlanmıştır.

David Miller (1995: 22-25) milli kimliğin temel belirleyicilerini beş temel esas üzerine bina eder. Buna göre millet, bir arada yaşama arzusunu ve ortak özelliklerini paylaştıklarına inanan insanların vatandaşlık şuuruna erdikleri ve ortak bir inanç noktasında birbirlerine bağlandıkları bir yapıya tekabül eder. Bu nedenle ırk ve dil gibi nitelikler gözetilerek milletleri tanımlama çabası ciddi bir hata doğuracaktır. İkinci olarak milliyet tarihi paydaşlığa önem vermekle birlikte aynı zamanda ortak bir geleceğe de uzanan, mensuplarının karşılıklı dayanışma pratikleri ve sadakatle bağlandıkları bir ahlaki kimliği ifade eder. Kazanılmış milli zafer ve başarılarla da şekillenen milli kimlik, bu özelliği sebebiyle diğer pasif kimliklerin aksine sürekli faal ve gelişime açık bir kimliktir. Dördüncü olarak millet ve devlet arasındaki bağlantıyı mümkün kılan, milli bir topluluğun aynı zamanda siyasi bir topluluk olmasını da gerektiren bir vatana sahip olma ve ona bağlı kalma zorunluluğudur. Son olarak milli kimlik, toplumsal aidiyet duygusu ile paylaşılan bir milli karakter ya da ortak kamu kültürünü gerektirir. (Miller, 1995: 22-25)

Smith (2010: 32) milli kimliğin temel özelliklerini şu şekilde ifade eder:

1. Tarihi bir toprak/ülke, yurt
2. Ortak mitler ve tarihi bellek
3. Ortak bir kitlesel kamu kültürü
4. Topluluğun bütün fertleri için geçerli ortak yasal hak ve görevler
5. Topluluk fertlerinin ülke üzerinde serbest hareket imkânına sahip oldukları ortak ekonomi

Bu anlamda milli kimliğin temelini oluşturan yapı taşlarından biri olan toprak sıradan herhangi bir toprak parçası değil, tarihi bir değeri ve anlamı olan tarihi bellek ve çağrışımların mekânı olarak değerlendirilebilecek anlamları taşıyan bir yer olmalıdır. Aynı

zamanda ortak tarihsel hafıza, tüm toplumu kapsayan ortak kitlesel kamu kültürü, ortak yasal hak ve görevler ve tüm topluluğu bağlayıcı hukuksal ve ekonomik düzen milli kimliğin oluşması için gerekli temel özelliklerdir.

Milli kimliği işlevlerini dışsal ve içsel olarak ikiye ayıran Smith (2010: 32-41); dışsal işlevleri teritoryal, ekonomik ve siyasi olmak üzere üç bölümde inceler. Milletler mensuplarının içinde yaşamak ve çalışmak zorunda oldukları kesin bir toplumsal mekân tanımlar ve bir topluluğu zaman ve mekâna konumlandıran bir tarihi toprağın/ülkenin sınırlarını çizerler. Ekonomik bakımdan insan gücü de dâhil teritoryal kaynaklar üzerinde denetim kurarlar. Mensubiyetin, sınırların ve kaynakların tanımlanması suretiyle milli kimlik, kendi kendine yetme idealine bir rasyonellik verir. Milli kimliğin siyaseten belki de en belirgin işlevi, ortak yasal hakların ve yasal kurumların görevlerinin meşrulaştırıcı olmasıdır. Milli kimliklerin içsel işlevlerinden en bariz olanı fertlerin uyruklar ve yurttaşlar olarak toplumsallaştırılmasıdır. Aynı şekilde etnik kimlikle ilgili de Smith'in görüşleri önemlidir. Etnik bir grup, soya ait mitlerin rolünü ve tarihi anıları vurgulayan, din, gelenek, dil ya da kurumlar gibi bir veya birden fazla kültürel farklılığa göre tanınan ve ayırt edilen bir kültürel kolektif tiptir. Smith (2010: 42)'e göre etnik topluluğun altı temel özelliği bulunmaktadır:

1. Kolektif bir özel ad
2. Ortak bir soy miti
3. Paylaşılan tarihi anılar
4. Ortak kültürü farklı kılan bir ya da daha fazla unsur
5. Özel bir yurtla bağ
6. Nüfusun önemli kesimleri arasında dayanışma duygusu

Etnik kimlik bir toplum içerisinde yaşayan ancak toplumun geneline sirayet etmemiş çeşitli özellikler üzerinden bir araya gelen insanların birlikteliği üzerine doğar. Özellikle bulundukları topluma sonradan adapte olmuş ya da azınlık boyutunda kalmış topluluklar bu sınıflandırmanın içine girmektedir. Etnik toplulukların bulundukları toplumda kendilerini farklılaştırmaları öncelikle aynı etnisitede olan topluluğun özel bir adı bulunmasıdır. Tüm toplum tarafından kabul edilmeyen ortak geçmiş, soy, din, sembol, ritüel, tarihi değerler, göçmenler üzerinden örnek verilebilecek özel bir yurt anlayışı ve bu

özellikleri paylaşan kişilerin arasında oluşan dayanışma ruhu etnik çerçeve etrafında bir araya gelen toplulukları ifade etmektedir.

Bütün bu özellikler kişilerin kendi kimliklerini ifadelerine ciddi etki etmektedir. Bir millet içerisinde farklı etnik gruplara sahip topluluklar bulunabilir. Etnik grupların kendilerini diğerlerinden ayırt edici özellikleri etnik kimliklerin oluşumunu beraberinde getirmektedir. Bu anlamda farklı grupları ötekileştirici, "biz" ve "onlar" ayrımını gerçekleştiren farklılaştırma süreci etnik grubun kendi arasındaki aidiyetini de ortaya çıkarmaktadır. Etnik grupların temel birlikteliği biyolojik bir birliktelikten ya da soydaşlıktan ziyade kültürel bir birlikteliktir.

Amin Maalouf (2016: 17-18) *Ölümcül Kimlikler* isimli eserinde kimliğin kendine özgün yapısı itibariyle zaman ve tecrübe ile yaşadığı değişime ve farklı kimlik türlerinin farklı ortamlarda baskın hale gelebildiğine vurgu yapmak için şu örneği kullanmıştır:

> Saraybosna'da sokakta elli yaşında bir adamı inceleyelim. 1980'e gelirken bu adam şöyle derdi: "Ben Yugoslavım!" gururla ve gönül koymadan; daha yakından sorular sorulduğundaysa Bosna-Hersek Özerk Cumhuriyeti'nde yaşadığını ve bu arada Müslüman geleneği olan bir aileden geldiğini belirtirdi. On iki yıl sonra, savaşın en şiddetli günlerinde aynı adam, hiç duraksamadan ve bastırarak şöyle cevap verirdi: "Ben Müslümanım!" Hatta belki de şeriat kurallarına uygun bir sakal bırakmış bile olurdu. Hemen arkasından Boşnak olduğunu ve bir zamanlar gururla Yugoslav olduğunu vurguladığının kendisine hatırlatılmasından hiç hoşlanmadığını eklerdi. Bugünse adamımızı sokakta çevirsek önce Boşnak, sonra Müslüman olduğunu söyleyecektir; düzenli olarak camiye gittiğini de belirtecektir ama ülkesinin Avrupa'nın bir parçası olduğunu ve bir gün Avrupa Birliği'ne katılmasını umut ettiğini söylemeden geçemeyecektir.
>
> Bütün dönemlerde, meşru olarak "kimlik" denebilecek kadar her koşulda ötekilerden son derece üstün, tek bir ana aidiyet olduğunu düşünen insanlar olmuştur. Kimileri için ulus, kimileri içinse din ya da sınıf. Ama hiçbir aidiyetin mutlak surette baskın çıkmadığını anlamak için dünyada olup biten farklı çatışmalara bir göz gezdirmek yeter. İnançlarının tehdit altında olduğunu hisseden insanlar arasında bütün kimliklerini özetler gibi görünen şey dinsel aidiyet oluyor. Ama tehdit altında olan anadilleri ve etnik gruplarıysa, o zaman dindaşlarıyla kıyasıya savaşıyorlar. Bütün bu örnekler, herkesin kimliğini oluşturan öğeler arasında her zaman belli bir hiyerarşi olsa bile, bunun değişmez olmadığı, zamana göre başkalaştığı ve davranışları derinlemesine farklılaştırdığı olgusu üzerinde durmak için.

Maalouf'un bu örneğinde anlattığı gibi insan hayatında kimliğin yeri çevresel etkilerden bağımsız değildir. Tarihsel süreçte kimi zamanlarda dini bağlılıklar ön plana çıkarken kimi

zaman milli bağlar, kimi zamansa etnisiteden kaynaklı farklılıklar öne çıkabilmektedir. Toplumlar boyutunda ortaya çıkan kimlik karmaşaları genelde dünyadaki siyasi ve ekonomik eğilimler ve bunların nihayetinde ortaya çıkan savaş ya da kargaşa durumlarında kendini göstermektedir.

1.2. Kimliğin Oluşumunda Temel Yaklaşımlar

Kimlik, inşa süreci bakımından birçok faktörden etkilenerek ortaya çıkar. Kimliğin inşası sosyolojik ve psikolojik etkenleri içinde barındıran bir süreçtir. Özellikle çocukluk ve ergenlik döneminde insanın yaşadığı ailesel ya da çevresel etkiler kimlik oluşumunun seyrini önemli ölçüde etkilemektedir. Bununla birlikte kimlik bu dönemlerde bir kerede ortaya çıkan ve ömür boyu devam eden bir kavram değildir. Hayatın ilerleyen evrelerinde çeşitli durumlardan etkilenerek yenilenebilen, değişime açık, dinamik bir kavram olan kimlik, çocukluk evresinde psikolojik ve sosyal psikolojik, yetişkinlik evresinde ise sosyal etkilerle ilişkilendirilmektedir. Kimliğin inşa süreciyle ilgilenen psikolojik ve sosyolojik bu iki yaklaşım tarzı da kimliğin tek seferde oluşarak yaşam boyunca fazla değişmeden tutarlı bir şekilde yoluna devam ettiği savına karşı çıkarak, insan hayatının farklı dönemlerinde kimliğin farklı etmenlerle değişebileceğini ve yaşam boyu dinamizmini devam ettirebileceğini öne sürer. (Göker, 2015: 83) Bu dinamizm bir anlamda kimliğin net bir tanımının yapılmasını da zorlaştıran bir durumdur. Sürekli kendini yenilenerek gelişimine devam eden bir kavram olarak kimlik, çeşitli çevresel faktörlerden etkilenerek farklı bir boyuta doğru evrilebilmektedir.

Psikolojik yaklaşımlarda Erik Erikson'un geliştirdiği kimlik kuramı önemli bir yer edinmiştir. *İnsanın Sekiz Evresi* kitabında Erikson insan hayatını sekiz farklı evrede incelemiştir. Bu evreler bebeklik, erken çocukluk, oyun çağı, okul çağı, ergenlik, genç yetişkinlik, yetişkinlik, yaşlılıktır. Bu evrelerden özellikle ergenlik kısmında kimlik ve kimlik karmaşası konusunu inceler. İnsan hayatının başlangıcından bitişine kadar olan bu dönemsel sınıflandırmanın her bir basamağının psikanalitik bir önemi vardır. Ayrıca insanın kültürel ve sosyal çevresi de bu anlamda her bir evre için önemlidir. Bu dönemsel evrelerden her birini başarılı bir şekilde atlatan insan bir sonraki evreye geçer ve o evredeki görevini tamamlar. Sağlıklı bir olgunlaşma için bu sekiz evrenin her birinin başarıyla atlatılması ile mümkündür. Erikson'a göre ergenlik döneminin temel duygusu olan bağlılık kimliğin oluşumunda önemli bir yer tutar. Bu dönemde daha ziyade ideolojik bir

yaklaşımla rol modeli oluşturma süreci gerçekleşir. Rol modelleri ebeveynlerden çeşitli grup liderlerine kayabilmektedir. Ayrıca bu dönemdeki rol reddinin de kimlik oluşturma sürecinde önemli bir yeri vardır. Aile, toplum ve çevre tarafından bastırılan ve üzerine alması gerektiği bir şekilde ifade edilen rolleri kabul ya da reddetmesi kişinin kimliğinin oluşumu için önemlidir. Gerek çevreden kendisine sunulan gerek kendi hareketleri ile tespit ettiği çeşitli konularla ilgili araştırarak ve üzerinde düşünerek kendisine en uygun olanını seçmek en doğru seçim yöntemidir. (Erikson, 2014: 113-117) İnsan hayatının bütün evrelerini kişinin varlığına bir katkı olarak değerlendiren Erikson kimliğin dinamik yapısına da vurgu yapmaktadır.

Kimlik kavramına sosyolojik yaklaşım Mead'in benlik teorisi ve sembolik etkileşimcilik ile ilişkilidir. Bu kuram kimliğin benlik ve benliğin sosyal alanda gördüğü karşılık üzerinden kendini tanımlaması üzerinden okunduğu bir kavramsallaştırmadır. Bu yaklaşıma göre benlik iki evreli bir süreç olarak değerlendirilir.

Mead'e göre kimlik kişiliğe ilişkin çeşitli anlamlar içerir. Kişilik; öznelliğe vurgu yapan içteki, belirleyici olan 'ben' ile toplumsallığa vurgu yapan dışarıdaki belirlenmiş olan 'ben' den oluşur. Mead, kişideki "ben" i başkalarının tutumlarına karşı organizmanın verdiği yanıt olarak tanımlarken, öteki "ben" in kendi sandığı başkaları tarafından belirlendiğini ifade etmektedir. (Anık, 2012: 33-34) Kuramın temel yaklaşımı kişinin kendisini ve başkalarını bilmesi suretiyle kendisini sosyal çevrenin içerisinde bir obje olarak ortaya koyması ve "sosyal ben" in kimlik oluşumu sürecinde bundan etkilenmesidir.

Kuram, kimliğin karşılıklı etkileşim sürecinde nasıl inşa edildiği, insanların kendilerine ilişkin kimliklerin karşılarındaki kişilerce doğrulanması için giriştikleri çabaları ve kimliklerin doğrulanmasının kişisel ve ilişkisel sonuçları üzerinde de durur. Kimliklere verilen önem ve bağlılık düzeyi kimliklerin zaman içinde sürekliliğini belirler. Kişiler önem verdikleri ve bağlı oldukları kimlikleri korumaya çalışırlar. (Hortaçsu, 2007: 21-24) Bu koruma elbette farklı kimliklerle tanışma ve değerlendirme sürecini gerektirmektedir. Bu süreç zarfında kimi zaman isteyerek kimi zaman da farkında olmadan kimliğin çeşitli değişikliklere maruz kalması sonucu gözlemlenebilmektedir.

Bireyin sosyalleşmesi sürecindeki en önemli faktörlerden biri olan toplumsal gruplar bu sosyalleşme süreci içinde bireyin kimliğine de doğrudan etki eder. Sosyalleşme süreci içerisinde toplumsal grupların herhangi birine dahil olan bireyin grubun diğer üyelerinin duygu ve düşüncelerinden etkilendiği hatta kimi zaman aynılaşma eğilimi gösterdiği çeşitli çalışmalarda ortaya konulmuştur.

Sosyal yaşam içerisinde toplumsal ilişkiler ve özellikle de gruplar arası etkileşimler üzerinden tanımlanan kimlik kuramlarından bir diğeri sosyal kimlik kuramıdır. Grup üyeliğini, grup süreçlerini ve gruplar arası ilişkileri ele alan bir sosyal psikoloji kuramı olan sosyal kimlik kuramı 1970'lerde Henri Tajfel ve John Turner tarafından geliştirilmiştir.

Sosyal kimlik kuramının temel varsayımları şu şekilde ifade edilebilir:

1. Bireyler kendilerini üyesi oldukları sosyal grubu dikkate alarak tanımlar ve değerlendirirler. Kendilerini sınıflandırırlar ve bu sınıflandırma sonunda da kendilerini koydukları, yerleştirdikleri sınıfla özdeşleşirler. Kişinin sosyal kimliği de bu özdeşleşme sonucunda oluşur.

2. Sosyal çevredeki diğer gruplar, bireye kendi grubunun konumunu değerlendirmesi için bir temel oluşturur. Üyesi olunan grubun konumu benzeri diğer gruplarla yapılan sosyal karşılaştırma ile belirlenir.

3. Bu karşılaştırmayı gerçekleştirirken bireyler kendi gruplarını kayırma ve diğer grupları küçümsemeye yönelirler. Bunun sebebi kendi benliklerini ve sosyal kimliklerini büyük görme isteğidir.

4. Bireyin sosyal kimliğinin olumlu olup olmaması parçası olduğu grubun yapısıyla doğrudan ilişkilidir. Bağlı bulunan sosyal grubun konumu diğer gruplara göre daha düşükse bu sosyal kimliğe olumsuz bir şekilde yansır ve bu gibi durumlarda daha olumlu bir sosyal kimlik oluşturmak için çeşitli stratejiler geliştirilir. (Demirtaş, 2003: 129-130) Kendi bağlı olduğu grubun daha iyi olması ya da kendisine daha iyi

hissettirmesi gereği yaşanan çeşitli karşılaştırma süreçleri nihayetinde daha olumlu bir yapıya ulaşabilmek için çeşitli çalışmalar yapılır.

1.3. Göç Olgusu

Göç, en genel ifadesiyle bir kişinin ya da grubun bir devlet içerisinde ya da uluslararası sınırları aşarak yer değiştirmesi olarak tanımlanabilir. İç/dış, bireysel/kitlesel, gönüllü/zorunlu, geçici/sürekli gibi farklı biçimlerde gerçekleşen nüfus hareketlerinin tamamı göç içerisinde tanımlanmaktadır.(Adıgüzel 2016: 3) Geçmişten beri insanlar çok farklı sebeplerden ötürü göç etmektedir. Göç büyük ölçüde coğrafi bir hareketlilik olmasıyla birlikte politika, ekonomi, kültür, kimlik gibi kapsamlı beşeri alanlarla bağlantılı sosyal bir olgudur. (Bartham, Poros ve Monforte, 2017: 14) Sebepleri ya da sonuçları itibariyle göç sosyal hayattan ve sosyal değerlerden bağımsız olarak düşünülemez.

Göç ile ilgili bilinen ilk çalışma Ravenstein tarafından İngiliz Kraliyet İstatistik Topluluğu için hazırlanan göç yasalarıdır. Bu tarihten itibaren özellikle dünya savaşları sonrası dönem itibariyle nüfus hareketliliklerinin ciddi anlamda artmasıyla birlikte göç çok daha hissedilir bir olgu haline gelmiş, bu nedenle Castles ve Miller (2008) tarafından 20. yüzyıl "göç çağı" olarak adlandırılmıştır. Küreselleşme ile birlikte etnik kargaşalar, savaşlar ve daha birçok sebepten ötürü son yüzyılda göçmen, sığınmacı, mülteci sayısında önemli ölçüde artış gözlemlenmiştir.

Küreselleşme ile birlikte yeni bir boyut kazanan göçün içerik ve yapısının anlaşılabilmesi önemlidir. Bu anlamda göçü tetikleyen unsurlar, göç süreci, göç sonrasında gidilen yerdeki hayat, geri dönüş vb. birçok etmen göç yolculuğunu ilgi çekici hale getirmektedir. Başladığı ve bittiği yerler göz önünde bulundurularak göç süreçleri izlendiğinde göçlerin yönünün güneyden kuzeye, doğudan batıya, çevreden merkeze, sömürülen ülkelerden sömüren ülkelere, küçük ekonomilerden büyük ekonomilere, fakir ülkelerden zengin ülkelere, kırdan kente vb. gibi bir akım sergilediği görülmektedir. Sanayileşme ve nüfusun artması ile birlikte dünyadaki gelir ve refah farklılıkları göçü tetikleyen temel unsurlardandır. Bir diğer ifadeyle göçün başladığı ve bittiği nokta arasındaki maddi ve manevi farklılıklar göç hareketlerini besleyen ve sürekli kılan temel nedenlerdir. (Adıgüzel, 2016: 21) Temel noktasında çeşitli farklılıklar bulunmasına rağmen genelde daha huzurlu, güvenli ve müreffeh bir hayat isteği nüfus hareketliliğinin tetikleyicisi

olmaktadır. Castles ve Miller (2008: 12) 20. yüzyıldaki göç eğilimini dört ana başlık altında toplamaktadır:

Göçün Küreselleşmesi: Dünyadaki göç kaynağı ülkelerin sayısının artması ile birlikte göç alan ülkelerdeki kültürel yapı farklı bölgelerden gelen göçmenlerle zenginleşmektedir.

Göçün Hızlanması: Göçmen sayısı her geçen gün artmakta ve devletler de buna uygun politikalar geliştirmek zorunda kalmaktadır.

Göçün Farklılaşması: İşgücü göçlerine ilave olarak mülteci, sığınmacı gibi birçok göçmen tipi de artık göç alan ülkelerin muhatabı haline gelmektedir.

Göçün Kadınsılaşması: Kadınların özellikle emek göçü kapsamında eskiye nazaran daha fazla göçe dahil oldukları görülmektedir. Göçün 20. yüzyıla kadarki seyri ve yapısı bu dönemde dünya genelinde yaşanan büyük savaş ve siyasi krizlerin bir sonucu olarak önemli değişikliklere maruz kalmıştır.

Göç yazınında en çok atıf yapılan kavramlardan bir tanesi Everett Lee'nin (1966) "itme-çekme" kuramıdır. Bu kurama göre menşe ülke ile göç edilen ülkeyi baz alarak göçmenin köken ülkeden ayrılmasına sebebiyet veren "itici" etkenler ve hedef ülkeye yerleşmesine neden olan "çekici" etkenlerin birlikte oluşturduğu motivasyonla göç gerçekleşir.(Deniz, Ekinci ve Hülür, 2016: 20) Lee (1996: 49-50)'ye göre göç sürecini başlatan dört temel faktör bulunmaktadır. Bunlar:

i) köken yerle ilgili etkenler
ii) hedef yerle ile ilgili etkenler
iii) müdahil fırsatlar
iv)kişisel etkenlerdir.

Köken ülkeden ayrılma sebepleri (itici faktörler) ekonomik sorunlar, işsizlik, nüfus yoğunluğu ve savaş gibi etkenlerdir. Hedef ülkeye ulaşma sebepleri (çekici faktörler) ise işgücü talebi, ekonomik fırsatlar, özgürlük, daha iyi yaşam standardı gibi etkenlerdir. Lee'nin literatüre kazandırdığı bu itici ve çekici faktörler insanların göç etmesinin

nedenlerini ayırt etmeye çalışan Öberg tarafından daha da çatallandırılmıştır. Sert faktörler, reaktif göçe neden olan insani krizler, silahlı anlaşmazlıklar ve çevresel felaketler gibi durumları içermektedir. Yumuşak faktörler ise, yoksulluk, sosyal dışlanma veya işsizlik gibi daha az kritik problemleri içermektedir. (Sert, 2012: 37) Sert faktörlerle yumuşak faktörlerin tanımlaması üzerinden bir değerlendirme yapılacak olursa zorunlu göçü tetikleyen unsurların sert faktörler ile beslendiği görülmektedir.

Suriyelilerin yaşadığı zorunlu göçü Lee'nin itme-çekme kuramı ile birlikte düşündüğümüzde itici faktör olarak savaş, çatışma ve kargaşa ortamı ortaya çıkmaktadır. Sert faktörlerden olarak tanımlanan savaş ortamı Suriyeliler için köken ülkeden göçün en temel sebebi olmuştur. 2016 yılı verilerine göre Suriye'de 470.000'den fazla insan ölmüş, 6,1 milyon insan Suriye içinde yerinden olmuş, 4,8 milyon insan da sığınma talebinde bulunmuştur. (Human Rights Watch, World Report 2017) Sürekli yaşanan bombalama ve çatışmalar sivil kayıpların yanında şehirleri içinde barınılamaz hale getirmiş durumdadır. Can güvenliği ve hayatta kalma mücadelesi milyonlarca Suriyeliyi topraklarından göç etmeye mecbur bırakmıştır. Savaş ortamından kaçarak Türkiye'ye gelen Suriyelilerin hedef ülke seçiminde en önemli faktör mesafe faktörü ve coğrafi yakınlıktır. (Deniz vd., 2016: 21) Bu anlamda Türkiye'den sonra en fazla göç alan ülkelerin Lübnan, Ürdün, Mısır gibi ülkeler olması da değerlendirildiğinde coğrafi yakınlığın Suriyelilerin göç tercihinde önemli bir unsur olduğu söylenebilir.

1.3.1. Zorunlu Göç ve Sosyolojik Etkileri

Göç farklı kriterler açısından değerlendirilerek; amacı itibariyle ekonomik ve ekonomik olmayan, alanı itibariyle iç ve dış göç, süresi itibariyle geçici ve süreli, son yerleşim yeri itibariyle transit ve yerleşik, yasal statüsü itibariyle yasal ve yasal olmayan (düzensiz), göçmen özelliği itibariyle vasıflı ve vasıfsız, boyutu itibariyle bireysel ve kitlesel, göçü tetikleyen unsur itibariyle de zorunlu ve gönüllü olarak çeşitli kategorilere ayrılabilir. (Adıgüzel, 2016: 20) Bu tezin konusu olan Suriyelilerin topraklarından göç etmelerinin sebebi ülkedeki savaş ve çatışma ortamı olduğu için burada zorunlu göç daha ayrıntılı bir biçimde incelenecektir.

Uluslararası göçün nedenlerini, sonuçlarını ve sürecini inceleyen pek çok çalışma göç konusunda literatüre çeşitli kategoriler kazandırmıştır. Göç yazını, uluslararası

göçmenlerin bu farklı kategorilerini değişik şekillerde ifade etmiştir. En yaygın göçmen tipolojisi göçmenleri gönüllü ve gönüllü olmayan olarak ikiye ayırmaktır. Gönüllü göçmenler ile serbest idareye sahip genellikle ekonomik göçmenler kastedilirken, gönüllü olmayan göçmenler ile siyasi mülteciler, sığınmacılar, sürgün edilenler gibi zorunlu göçe maruz bırakılanlar tanımlanmaktadır. (Sert 2012: 30) Bir tarafta mevcut yaşam standartlarını yükseltmekle ilgili bir kaygı söz konusuyken diğer tarafta en doğal hak olan yaşama hakkı söz konusudur.

Zorunlu göç; şiddet içeren anlaşmazlıklardan büyük ekonomik zorluklara kadar uzanan farklı koşullardan doğan, kişinin hayatta kalması veya mutluluğuna yönelik olan baskı veya tehdit olgularının sonucu olan göç olarak tanımlanmaktadır. (Bartham vd., 2017:151) Ayrıca zorla göç, Uluslararası Göç Örgütü'nün (IOM) hazırladığı Göç Terimleri Sözlüğü'nde doğal ya da insan yapımı nedenlerden dolayı içerisinde yaşama ve refaha yönelik tehditleri de içeren bir zorlama unsuru bulunan göç hareketi olarak ifade edilmektedir. (IOM 2009:103) Göç yazınında önemli bir yer edinen zorunlu göç; insanların hayatta kalabilme amacıyla çatışma, doğal afetler, kıtlık, salgın hastalık, etnik baskılar ile diğer toplumsal, iktisadi ve siyasal nedenlerle topluca yer değiştirmesi anlamına gelmekte ve mülteci, sığınmacı ve yerinden edilmiş insanları içermektedir. Savaşlar, krizler, deprem vb. doğal afetler sonucunda yaşanan zorunlu göç hareketleri özellikle 20. yüzyılda sayısal anlamda ciddi bir artış göstermiştir (Öner, 2012: 17) Bu çalışmada Suriyeliler ülkelerindeki çatışma ortamı sebebiyle zorunlu göç kategorisinde incelenmektedir.

Yirminci yüzyıl ve yirmi birinci yüzyılın ilk yılları için zorunlu göç önemli bir olgu olmuştur. Siyasi çatışma ve kargaşalar, zulümler, doğal ya da insan kaynaklı afetler sebebiyle birçok kişi evlerini terk etmek zorunda kalmıştır. II. Dünya Savaşı, Soğuk Savaş sonrası Balkanlar, Afrika ve Kafkaslarda yaşanan birçok çatışma, Irak ve Afganistan işgalleri, Ortadoğu'daki milliyetçi akımlar, devletlerin parçalanması, otoriter rejimler, insan hakları ihlalleri, tsunami vb. doğal afetler sebebiyle yaşanan çevre felaketleri insanların hayatlarını idame ettirebilmek için içinde yaşadıkları toplumları terk etmesine sebep olmuştur. Bu kapsamdaki insanların temel ortak noktaları ciddi bir tehdit sebebiyle kendi toplumlarında yaşama noktasında önemli problemlerle karşılaşmış olmalarıdır. Bu sebeple haklarını ve özellikle güvenlik ve refahı kendi toplumlarının dışında aramışlardır. (Betts, 2017: 13-14) Güvenlik ve refah göç olgusuyla ilgili sebep ve sonuç bağlamında

kullanılabilecek iki önemli kavramdır. Mevcut yaşam alanından ayrılma ve hedefteki alana ulaşma anlamında temel kriter genelde bu iki kavramla ilişkilidir.

Özellikle siyasi sebeplerle gerçekleşen göçler üzerinden bakıldığında gerçekleşen nüfus hareketliliğinin başlıca özelliği devletlerin şiddet mekanizmalarının gölgesinde, insanların kendi yaşamlarını belirleme ve kalma ile gitme arasında tercih yapma haklarını yok sayması ile gerçekleşmesidir. Özellikle 20. yüzyıl zorunlu göçlerinin başlıca özelliği insanların kimlikleri üzerinden ötekileştirilmesi ve şiddet yoluyla uygulanmasıdır. Zorunlu göçler, devletlerin toprakları sınırlarında yaşayan farklı etnik, dinsel vb. gruplara, farklı siyasi görüşteki ya da farklı beklentileri bulunan insanlarla sosyal, kültürel, siyasi iletişim, tanıma ve bağ kurma zafiyetine işaret eder. Modern devletin en büyük zafiyeti farklı düşünce ve hayat tarzlarına ifade özgürlüğü tanımak yerine toplum üzerinde mutlak kontrol kurmak adına güvenlikleştirmesinden kaynaklanır. Modern devlet insanın özgürlük ve onur iradesi karşısında sosyal, kültürel, ulusal, siyasi, iktisadi ve idari sınırlar inşa ederek kontrol altında tutmaya çalışsa da bu çabalar tanınma mücadelesini sınır ötesine taşır. Zorunlu göçlerle tek, türdeş, güvenli kimlikler inşa edilmeye çalışıldıkça, göçlerle kayganlaşan kimlikler ulus sınırlarını ve vatandaşlık kavramını aşındırarak ulus üstü aktörler olarak dünyada yer almasına aracılık etmiştir. (Özgür, 2012: 201-214) Çeşitli politikalar sonucunda ortaya çıkan tek tipleştirme çabaları bir bakıma göç nihayetinde farklılıkların daha kuvvetli olarak bir araya gelmesine ve çok kültürlü yaşamların oluşmasına da vesile olmaktadır.

Zorunlu göç ile küresel politika arasındaki ilişki zorunlu göçün sebepleri, zorunlu göçün sonuçları ve zorunlu göçe verilen tepki olarak üç aşamada tartışılabilir. Zorunlu göçün nedenine yalnızca menşe ülke perspektifinden bakmak yeterli olmayabilir. Yerinden edilmenin sebepleri küresel siyasi eğilimlerle yakından ilgilidir. Örneğin; menşe ülke ve büyük devletler ya da daha önce sömürgelere sahip ülkeler arasındaki ilişki baskıcı, halkına zulmeden ve otoriter rejimlerin iktidarda kalmasını destekleyebilir. Uluslararası anlamda çeşitli ham maddelere duyulan ihtiyaç, çok uluslu şirketlerin kalkınma odaklı rolü yerinden edilmelere sebep olabilir. Mültecilerin hareketliliğini ya da ülke içinde kişilerin yerinden edilmelerini iç çatışmalar, askeri müdahaleler, işgal, sömürgecilik ve küresel siyasi ekonomik faktörler tetikleyebilir. Aynı zamanda zorunlu göç küresel politikanın içindeki diğer konuları da açıklayabilecek, devlet kurma, barış tesis etme, çatışma terör

örgütlerine katılım, ulus ötesi suç ya da çıkar gruplarının oluşması ve iç politikada oy verme gibi durumları etkileyecek bir bağımsız değişken olabilir. Soğuk savaş döneminde mülteciler süper güçler tarafından gelişmekte olan ülkelerdeki çatışmalarda taraf olmaları açısından desteklenmiş, bazı sömürgecilikten kurtulma mücadeleleri sürgündeki milliyetçi gruplar tarafından yönlendirilmiştir. Tüm bunlarla birlikte devletlerin zorunlu göçe verdikleri tepkiler oldukça önemli ve siyasi bir konudur. Devletlerin koruma sağlama ile ilgili karaları, mülteciler ve yerinden edilmiş kişiler için kalıcı çözümler bulunması, vatandaş olanlar ile olmayanlar arasında denge gözetilmesi, askeri müdahale, diplomasi, çatışma sonrası yeniden imar etme ve barış tesis etme gibi konular oldukça önemlidir. (Betts, 2017: 27-32) Hükümetlerin zorunlu göç ile ilgili verdiği kararlar dünya siyasetinden ve ülkeler arasındaki siyasi ilişkilerden bağımsız olarak değerlendirilemez. Aynı şekilde göç politikaları da devletlerin kurmuş olduğu çeşitli olumlu ya da olumsuz ilişkilere göre şekillenebilmektedir.

1.3.1.1.Zorunlu Göçün Ekonomik Etkileri

Göç olgusunun gerek menşe ülkede gerekse hedef ülkede etkilediği alanların başında ekonomi gelmektedir. Suriye'den Türkiye'ye göç edenlerin ekonomik getiri ve götürüleri de uzun zamandır tartışılmaktadır. Suriyelilerin ekonomi alanında Türkiye'ye etkilerine genel olarak bakıldığında risk ve fırsatların iç içe olduğu bir tablo söz konusudur. (Oytun ve Gündoğar, 2015: 17*) Küresel İnsani Yardım 2017 Raporu*'na göre Türkiye, 2016 yılında 6 milyar ABD doları tutarında insani yardım yaparak, ABD'nin ardından en çok uluslararası insani yardım yapan ikinci ülke konumuna geldi. (Global Humanitarian Assistance Report, 2017) Türkiye 2016 yılında ayrıca, mili gelirinin %0,75'ni insani yardım için ayırarak bir kez daha, "Dünya'nın En Cömert Ülkesi" oldu. (TC Başbakanlık AFAD, 2017) Özellikle Avrupa ülkeleri Suriye krizinin insani boyutuyla ilgilenme noktasında oldukça yetersiz kalmıştır. Türkiye Suriyelilere yardım konusunda gerek Avrupa ülkelerinden gerek Birleşmiş Milletler' den yeterli destek alamamıştır.

Toplu göçlerin bir sonucu olarak yerel halkı huzursuz eden ve hatta yabancı düşmanlığına sevk eden hususların başında iş kaybetme ve iş gücü arzının artması neticesinde rekabet ve gelir azalması kaygısı gelmektedir. Türkiye'de de ekonomik anlamda kimi kesimler için Suriyeliler bir fırsat olarak görülürken, özellikle çalışan kesim için bir dezavantaj olarak ifade edilmektedir. (Erdoğan, 2015:117) içinde bulunduğu durum sebebiyle aynı işi daha

düşük maaşlarla yapan Suriyeliler, mevcut ortamda çalışanlar için işlerini ellerinden alacak ya da kendisine alternatif olacak kişiler olarak değerlendirilirken, işverenler için kimi yerlerde ucuz iş gücü olarak değerlendirilebilmektedir.

Suriye krizinin yüksek maliyetinin genel bütçeye etkisi ve kaçak işletmelerden kaynaklı vergi kaybı makro tehditler, sınır illerdeki kira fiyatlarındaki artış, hayat pahalılığı, yerel halk aleyhine haksız rekabet ise mikro düzeydeki tehditler olarak görülmektedir. (Tunç, 2015: 48)

Suriyelilerin Türk toplumu üzerinde oluşturduğu tedirginlik ile ilgili saha araştırmasında halkın %70,8'inin Türk ekonomisinin sığınmacılardan dolayı zarar gördüğü %60.1'inin ise Türkiye'de yoksullar varken Suriyelilere yardım yapılmasına itiraz ettiği gözlemlenmiştir. (Erdoğan, 2015: 129) Bu anlamda Suriyelilere ekonomi bazlı bir bakış açısıyla tepki gösterildiği söylenebilir.

Suriyelilerin ekonomik anlamda yerel halkın hayatına etki ettiği konuların başında kira artışları gelmektedir. Bu durum evlerini daha yüksek miktarlarda Suriyelilere kiralamak isteyen ev sahipleri için bir fırsat iken bölge halkı için bir probleme dönüşmüştür. Suriyelilerin sanayide, tarımda ve küçük çaplı işletmelerde kaçak yollarla ucuz işgücü olarak çalıştırılması sınır illerde işini kaybedenlerin %40-%100 arasında değişen oranlardaki bölümünde Suriyeliler yüzünden işinden olduğu kanısını oluşturmuştur. Bununla birlikte kayıt dışı işçi çalıştıranla çalıştırmayan firmalar arasındaki haksız rekabet yaşanması ve işgücü piyasasının uzun vadede bozulması riskinin ortaya çıkması da kaygıya neden olmaktadır. (Oytun ve Gündoğar, 2015: 17) Bu kaygılar Suriyelilerin varlığını geçim elde etme noktasında bir sorun olarak görme eğilimi sebebiyle kayda değer bir anlam ifade etmektedir.

Bütün bunlarla birlikte Suriyelilerin Türk ekonomisine katkıda bulunduğu alanlar da görülmektedir. Suriyelilerin BMMYK verilerine göre %42,3'ünün 18-59 yaş aralığında olması çalışma çağındaki nüfusun iş gücüne katkı sağlaması anlamında önemlidir. Türkiye'de Suriyelilere verilen şartlı mülteci statüsü ile çalışma izni alabilmek için Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na başvurma hakkı verilerek çalışma koşulları ve sürelerinin güvence altına alınması imkânı sağlanmıştır. (Tunç, 2015: 51) Türkiye'deki

Suriyelilerin ekonomik etkileri konusunda bölgeler ve sektörler arasında ciddi farklılıklar dikkat çekmektedir. Örneğin tarım, hayvancılık, inşaat, imalat ve tekstil alanlarında talep dile getirilirken, turizm sektörü mümkün olduğunca Suriyeliler konusunda uzakta kalmayı tercih etmektedir. (Erdoğan ve Ünver, 2015: 55) Suriyelilerin iş gücü anlamında değerlendirilebileceği alanların ekonomik olarak daha etkili olduğu görülmektedir.

Özellikle sınır bölgelerinde yerel halkın çalışmak istemediği tarım sektörü ve fabrikalar gibi vasıfsız işgücü gerektiren iş kollarında Suriyeliler büyük ölçüde istihdam edilmiştir. Ayrıca Türkiye'nin kamplarda yaşayan Suriyelilere ve Suriye içine yaptığı insani yardım bölgedeki firmalar üzerinden sağlanmaktadır. Dünyanın farklı yerlerinden Suriyelilere giden insani yardım da sınır illerindeki firmalar tarafından karşılanmaktadır. Bu durum özellikle tekstil ve gıda alanlarında faaliyet gösteren firmalar için bir fırsata dönüşmüştür. Suriyelilerin birçoğu kırsal kesimden ve alt gelir seviyesinden olsa da başta Halep'ten olmak üzere yatırımcı ve tüccar kesimin de Türkiye'ye yerleştiği görülmüştür. Eskiden kalma ticari bağlantıları ile limanın sunduğu ticaret imkânı ile özellikle Mersin'i tercih eden tüccarlar Ortadoğu pazarına Türkiye'den ulaşmaktadır. Son olarak Suriyelilerin küçük çapta açtıkları ve genelde Suriyelilerin alıştıkları tarzda ürün satan dükkânlar da ekonomiye ufak da olsa katkı sağlamaktadır. Ancak bu işletmelerin birçoğunun kaçak olması haksız rekabet ortamından dolayı yerel esnaf tarafından tepki toplamaktadır. (Oytun ve Gündoğar, 2015: 18) Genel anlamda Suriyelilerin ekonomiye etkisinin getiri ve götürüleriyle birlikte değerlendirilmesi gereken bütünsel bir durum olduğu ortaya çıkmaktadır.

1.3.1.2. Zorunlu Göçün Güvenlik Üzerine Etkileri

Güvenlik sorunları son yıllarda Soğuk Savaş döneminde olduğu gibi sadece bir devleti ideolojik ve askeri tehlikelere karşı korumayla sınırlı kalmayarak aynı zamanda göç, etnik ve dini uyanış, kimlik talepleri ve bazen de AB gibi uluslar üstü örgütlerle de ilişkilendiriliyor. Güvenlik söyleminin ana mantığı devleti korumaktan ziyade toplumu korumaya yöneldiğinden, toplumu koruma endişesi güvenlik söyleminin mihenk taşı haline geldi. (Kaya, 2016: 9) Gerçekte çok az göçmenin şiddet olaylarına katılmış olmasına rağmen, göç ile terörizmi birbiriyle ilişkilendirme eğilimi çok fazla görülmektedir. (Castles ve Miller: 398) Özellikle 11 Eylül sonrası süreçte Batı ülkelerinde güvenlikle ilgili kavramlar gündeme oturdu ve sıkı tedbirler alınması noktasında politikalar geliştirildi. Batı

ülkelerinde yaşanan çeşitli terör olayları birçok ırkçı yapılanmanın da etkisiyle gözlerin göçmenlere çevrilmesine sebep oldu. Batı'da akademisyenler, köşe yazarları, politikacılar, güvenlik uzmanları tarafından güvenlikle ilgili olarak en sık dile getirilen kavramlardan biri göçün kontrolü, sınırların denetimi, yasadışı göçmenlerin girişini engellemek, bunları tutuklamak ve sınır dışı etmek gibi yöntemleri benimseyen bir göç politikası olarak karşımıza çıkıyor. Terör tehdidi göçmenlerin bu göç kontrol şartları ile daha sert şekilde dışlanması için bir gerekçe oluşturmuş gibi görünüyor. (Kaya, 2016: 12) Özellikle Avrupa'da terörle ilgili alınan önlemleri güçlü göstermek adına son dönemde göçün güvenlik zafiyetine yol açtığını iddia edenlerin sayısında fark edilir bir artış söz konusudur. Türkiye Suriyeli göçmenlere uyguladığı açık kapı politikasının özellikle terör örgütleri tarafından istismar edilmemesi için de önlemler almaktadır. Zira Suriye krizinin devam ettiği süreç içerisinde Türkiye'de çeşitli zamanlarda terör saldırıları gerçekleştirilmiş ve birçok vatandaşımız hayatını kaybetmiştir. Sınır bölgesinde yaşanan problemlerin en aza indirilmesi, göçmenlerin kontrollü bir biçimde ülkeye alınması ve böylece sınır ötesinden gelecek terör tehdidinin en aza indirilmesi amacıyla Türkiye-Suriye sınırına istendiğinde kolayca kaldırılabilecek seyyar bloklardan oluşan 561 km uzunluğunda duvar örülmüştür. (Akşam Web, 2017) Olası terör faaliyetlerini en aza indirgemek, Suriye'den Türkiye'ye göçün kontrollü bir biçimde olmasını sağlayan duvar, terör birimlerinin Suriye üzerinden Türkiye'ye sızmasını da engellemektedir.

Suriye'de yaşanan savaş ortamı ve sonrasında ortaya çıkan insani kriz sürecinde Avrupa'nın aksine Türkiye'nin güvenlikçi bakış açısı yerine insani bakış açısıyla olayları değerlendiren bir tutum sergilediğini söylemek mümkündür. Araştırmalar nihayetinde Türkiye'deki Suriyelilerin oluşturabileceği en büyük güvenlik tehdidi yerel halk arasında var olan tepkinin bir provokasyon neticesinde şiddet içerikli kitlesel bir tepkiye dönüşmesidir. Yerel halkın en büyük korkularından biri Suriyeliler arasında provokasyon çıkartmak ya da Türkiye'yi cezalandırmak isteyebilecek kişilerin olabilme ihtimalidir. Şehirlerde kenar mahallelerde yaşayan sığınmacıların zor koşullardan ötürü suç ve şiddet sarmalına girme ihtimali değerlendirilip, eğitim almamış, düşük gelir seviyesine sahip, dışlanmışlık hissi yaşayan gençlerin ilerleyen dönemlerde suç kaynağı oluşturabileceği gözlemlenmiştir. (Oytun ve Gündoğar, 2015: 19-20) Bu anlamda özellikle Suriyeli gençlerin Türkiye'ye geldikten sonraki dönemi ile ilgili en önemli süreç eğitimdir. Eğitime

savaş sebebiyle ara vermek zorunda kalan gençlerin eğitim imkânına erişebilmesi için çeşitli çalışmalar yapılmalıdır.

Erdoğan (2015:118)'a göre yapılan çeşitli çalışmalarda Suriyelilerin suça karışma oranları yerel halka göre daha düşük olmasına rağmen halk içinde Suriyelilerin suç işleme oranlarının yüksek olduğuna dair ciddi bir algı bulunmaktadır. Pek çok kişi Suriyeliler geldikten sonra suç oranlarının arttığını, çocukların güven içinde oynadığı ortamlarda Suriyeliler geldikten sonra tedirginlik geliştiğini ifade etmiştir. Bu algının oluşumunda yerel medyanın abartılı haber dili etkili olmuştur.

İçişleri Bakanlığı tarafından 5 Temmuz 2017 tarihinde gerçekleştirilen basın açıklamasında bazı basın yayın organları tarafından ifade edilen Suriyelilerin suç oranının yüksek olduğuna dair haberlerin gerçek dışı olduğu bilgisi verilmiştir. Suriyelilerin Türkiye'de karıştıkları toplam asayiş olaylarının Türkiye'deki toplam asayiş olaylarına oranı 2014-2017 arasında yıllık ortalama %1,32'dir. Ayrıca ülke genelinde 17 ve 27 Mayıs tarihlerinden gerçekleştirilen Huzurlu Sokaklar uygulamalarında dilencilik suçuyla ilgili olarak toplam 3046 kişiye işlem yapılmış, bunlardan ilk uygulamada 149, ikinci uygulamada ise 230 kişinin Suriyeli olduğu tespit edilmiştir. (TC İçişleri Bakanlığı, 2017)

1.3.1.3. Zorunlu Göçün Siyasi ve Kültürel Etkileri

Zorunlu göç dünyanın her yerinde coğrafi olaylar dışında genelde siyasetin ve politikanın etkisiyle ortaya çıkan, süreci ve sonuçları itibariyle hedef ülkedeki siyaset ve politikayla da oldukça ilgili bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Göç edilen ülkedeki göçmenlerin durumu, ülkenin dünya konjonktüründeki yeri, mevcut yönetiminin sosyal politikaları, göçmenlerin kültürel ve siyasi pozisyonu ile çok yakından ilişkilidir. Özellikle toplumsal kabul ve uyum sürecinde siyasi ve kültürel yaklaşımlar önemli bir yer tutmaktadır.Miras olarak devralınan kültür, tarih, gelenek, kimlik duygusu imha edilemez ama parçalanır, sorgulamaya açılır, yeniden yazılır ve yeni bir yöne sokulur. (Chamber, 2005: 44) Yani göçmenler sahip oldukları geçmişlerinden gelen değerlerden ötürü yeni karşılaştıkları topluma entegre olma noktasında sorunlar yaşayabilir.

Etnik ve dinsel yakınlık nedeniyle bazı göçmenler daha sıcak karşılanabilirken, kültürel farklılıklardan ötürü bazıları toplum tarafından kabul edilmeyerek dışlanabilir. Bu durum

bazen deri rengi gibi ırksal nedenlerden bazen de dinsel farklılıklardan ortaya çıkabilir. (Ciğerci, 2012: 113) Göç edenler yaşam biçimlerini, alışkanlıklarını, kültür ve geleneklerini beraberlerinde göç ettikleri yerlere götürmektedirler. Bu kültür, gelenek ya da yaşam biçimi kimi zamanlar göç edilen toplumun kültüründen farklı olabilmekte ve toplum içerisinde bir gerilim sebebi olabilmektedir. Bu anlamda farklı kültürlerin karşılaşmasının ardından yaşanan dışlanma çoğu zaman ırksal olmaktan çok kültürel sebeplerden kaynaklanmaktadır. (Deniz vd., 2016: 37) Göçmen veren ülke ile ev sahibi ülkenin tarihsel geçmişi, etnik benzerliği, göçmenlerin ya da ev sahiplerinin iki grubu sınıflara ayırırken din, etnik köken, sosyoekonomik konum gibi boyutların hangisine öncelik tanıdığı (Hortaçsu, 2007: 275) göçmenlerin hedef ülkedeki huzuru için oldukça önemlidir.

Birçok araştırmada Suriyelilerin Türk toplumu ile kültürel farklılıklardan en bariz olanının tek eşlilik durumu olduğu gözlenmiştir. Bölgede yaşanan boşanmaların bir kısmının bölgedeki erkeklerin Suriyeli kadınlarla yaptığı evlilikler olduğu belirtilmektedir. Ayrıca Suriyelilerle evlenme konusunun maddi çıkar sağlama aracına dönüşmüş olması en kötü durumdur. Aracılar tarafından gelir elde etme kimi aileler tarafından ise hem gelir elde etme hem de kızlarının hayatını kurtarmak aracı olarak görülmektedir. (Oytun ve Gündoğar, 2015: 16) Özellikle kadınlar nazarında hem göç eden topluluk hem de yerel halk açısından yabancı hissetme duygusuna sebep olacak bu farklılık göçün getirdiği kültürel etkileşim açısından önemli bir örnektir.

Erdoğan (2015: 126), Suriyelilerin, "zulümden kaçan", "zor durumda olan insanlar" olarak tanımlanmakla birlikte "bizlerden birileri" olarak görülmeme eğilimine dikkat çekmektedir. Suriyelilerin toplumsal kabulüyle ilgili olarak etnik farklılıkların etkisi de dikkat çekicidir. Araplar Arapları, Kürtler Kürtleri, Türkler Türkmenleri daha fazla kabullenirken kendinden olmayanı dışlamaya dönük yaklaşımlar gözlemlenmiştir. Ayrıca mevcut siyasi ortamda farklı fikirlerdeki kişilerin yaklaşımları da değişiklik göstermektedir. Bu anlamda "Bugün seçim olsa hangi partiye oy verirsiniz?" sorusu ile belirlenen siyasi görüşler ile önermeler arasındaki ilişkilendirme çerçevesinde Ak Parti ve HDP taraftarlarının Suriyeliler konusundaki yaklaşımının CHP ve MHP'ye göre daha sahiplenici yönde olduğu gözlemlenmiştir. Siyasi partilerin seçmenlerini bir arada tuttuğu duygu ve düşünce dünyası ve bu bağlamda göç olayına karşı takındığı tavır seçmen

kitlesinin de Suriyelilerin Türkiye'de bulunması ile ilgili tutumuna önemli ölçüde etki etmektedir.

1.3.2.Mülteciler

Mülteci uluslararası literatürde ırkı, dini, tabiiyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti ve siyasi görüşleri yüzünden haklı bir zulüm korkusu nedeniyle vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve söz konusu korku yüzünden ilgili ülkenin korumasından yararlanmak isteyen kişi olarak tanımlanmaktadır. (IOM:2009) Dünyada özellikle son yüzyılda yaşanan savaş, şiddet olayları, siyasi istikrarsızlıklar gibi etmenler mülteci hareketliliğinin hatırı sayılır şekilde artmasına sebep olmuştur. Özellikle rejim değişiklikleri, işgal hareketleri, askeri müdahaleler ve siyasi kargaşalar insanların kendilerini güvende hissetmeyerek, kendileri için herhangi bir tehdit unsuru içermeyen yerlere akın etmelerinin temel faktörüdür.

Mülteci hareketliliği menşe ülkedeki siyasi çatışmalarla ortaya çıkar ve mülteci talebinin tanınması hedef ülkelerdeki siyasi faktörlerden etkilenmektedir. Birçok ülkede mültecilerin hukuki statüsü 1951 Cenevre Sözleşmesi ile belirlenir. Cenevre sözleşmesine göre mülteciler ırk, din, milliyet veya siyasi görüş sebebiyle işkenceden dolayı haklı bir endişe sahibi olan ve korunma ihtiyacı duyan kişilerdir. Ancak mülteci tanınıp tanınmaması ilgili ülkenin bu sözleşmenin uygulanması ile ilgili siyasi insiyatifi ile ilişkilidir. Amerika'nın Küba'dan kaçan mültecilerin tanınmasını sağlamaya sıcak bakması ama Haiti, El Salvador ve Guatemala'dan kaçan mültecilerin tanınması noktasında isteksiz olması bunu bir örneğidir. Ülkelerin siyasi dinamizmi ile de bu süreç şekillenebilmektedir. 1973'den sonra Pinochet rejiminden kaçan Şilililer tarafından yapılan talepler, İngiltere'de 1974 İşçi Partisi iktidarı ile kabul edilmiş, 1979'da Margaret Thatcer'in seçimleri kazanmasından sonra bu talepler tekrar reddedilmiştir. (Bartham vd, 2017: 232) Bunun bir yansıması olarak mültecilerin hukuki statüsü ve fiili durumları ülkeler genelinde uygulanan politikalarla ve uluslararası alandaki siyasi dengelerle doğrudan ilişkilidir.

Mültecilerin korunması ve sorunlarına çözüm bulunması ile ilgili uluslararası arenada atılan ilk adım Birinci Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan mülteci hareketliliği sorununa çözüm bulma adına Fridtjof Nansen önderliğinde Milletler Cemiyetine bağlı olarak Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin kurulmasıyla atıldı. Bu dönemde mülteci sorunu

büyümesine rağmen mülteciler etnik kimliklerine ve kökenlerine göre gruplandırılıyordu. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Milletler Cemiyeti'nin yerine Birleşmiş Milletler kuruldu.1948 yılında İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin imzalanması ile sığınma hakkı tanınmış oldu. Savaş sonrasında yerinden edilenlerin sorunlarının çözülebilmesi için 1950 yılında üç yıl süreyle görev yapmak üzere Birleşmiş Milletler Genel Konseyi tarafından Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) kuruldu. Mülteci haklarının ve devletlerin görev ve sorumluluklarının hukuki güvence altına alınması amacıyla BM Mültecilerin Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi oluşturuldu. İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki mültecileri korumak için imzalanan sözleşmenin mülteci tanımı 1 Ocak 1951 tarihinden önceki olaylarda Avrupa'da yerinden edilenler ile sınırlı tutuldu. BMMYK'nın üç yıllık görev süresi çeşitli zamanlarda yenilenirken 1967 yılında imzalanan yeni bir protokol ile mülteci tanımındaki tarihsel ve coğrafi kısıtlama kaldırıldı. 1960'lı yıllarda ise Asya ve Avrupa'da meydana gelen bağımsızlık savaşları neticesinde mülteci sayısının artması ile birlikte BMMYK'nın görev alanının genişletilmesi kararlaştırıldı. (Hazan, 2012:183-197) BMMYK'nın uluslararası anlamda yaşanan çeşitli gelişmeler sonrasında mültecilerin hukuki durumu ile ilgili çalışmaları önemlidir.

1.3.3.Türkiye'deki Suriyelilerin Hukuki ve Fiili Durumu

İran-Irak Savaşı, Halepçe Katliamı ve Körfez Savaşı gibi etmenler Iraklıların Türkiye'ye göç etmesine sebep olmuştur. Iraklıların büyük bir kısmı oluşturulan güvenli bölgeye ve sonrasında da ülkelerine dönmesine rağmen Türkiye'de kalanlar da olmuştur. 1979 İran Devriminden sonra İran'da mağdur olanlar ve muhalifler Türkiye'ye yönelmiş çok büyük bir kısmı Avrupa'ya geçebilmek için Türkiye'yi transit ülke olarak kullanmıştır. Yine Afganistan'da yıllardır devam eden savaş ve şiddet ortamından kaçan Afganlar Suriyelilerden sonra Türkiye'de sayı olarak en fazla sığınmacı grubudur. UNHCR istatistiklerine göre Mart 2017 itibariyle Türkiye'de 125414 Afgan, 25437 İranlı, 102245 Iraklı, 1423 Somalili ve 5983 diğer ülke vatandaşları olmak üzere toplamda 260.502 sığınmacı bulunmaktadır**.**

Uluslararası anlamda üzerinde hemfikir kalınan bir göçmen tanımı bulunmamaktadır. Göçmen teriminin, "kişisel rahatlık" amacıyla ve dışarıdan herhangi bir zorlama unsuru olmaksızın ilgili kişinin hür iradesiyle göç etmeye karar verdiği durumlar kapsadığı kabul edilmektedir. Dolayısıyla bu terim, hem maddi ve sosyal durumlarını iyileştirmek hem de

kendileri veya ailelerinin gelecekten beklentilerini arttırmak için başka bir ülkeye veya bölgeye göç eden kişi ve aile fertlerini kapsamaktadır. (IOM, 2009: 22) Göçmen terimiyle ilgili genel kanaat bu kavramın göçün sebebi ile ilgili zorlama olmaksızın bir hareketlilik öngörmesinden ötürü Türkiye'deki Suriyelileri göçmen olarak tanımlamak doğru olmayacaktır.

Mülteci kavramı 1951 tarihinde imzalanan Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi'ne göre; ırkı, dini, milliyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri sebebiyle, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğundan vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yahut tabiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ülkenin dışında bulunan, oraya dönemeyen ya da söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyenleri ifade etmektedir. Bu açıdan bakıldığında Türkiye'deki Suriyelilerin durumu Cenevre Sözleşmesi'nde geçen mülteci tanımına birebir uymaktadır. Ancak 1967 yılında Cenevre Sözleşmesi'ne yapılan ek protokol ile ülkelere coğrafi kısıtlanma hakkı verilmiştir. Türkiye bu sözleşmeyi coğrafi kısıtlama çekincesi ile kabul ettiği için Avrupa dışından gelen kişilere mülteci statüsü verilmesi mümkün olmamaktadır.

1994 yılında yürürlüğe giren "Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar İle Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılara ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik" uyarınca Türkiye'ye Avrupa dışından gelen ve korunma talep eden kişiler sığınmacı olarak tanımlanmıştır. Yani Avrupa'dan gelenlerin mülteci, dünyanın geri kalan noktalarından gelenlerin ise sığınmacı olarak adlandırılacağı bir düzen oluşmuştur. Son olarak 22 Ekim 2014 tarihinde Bakanlar Kurulu tarafından 4 Nisan 2013 tarihli ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 91. Maddesine göre Geçici Koruma Yönetmeliği yayınlandı. Bu yönetmelikte geçici koruma; "ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak veya bu kitlesel akın döneminde bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen ve uluslararası koruma talebi bireysel olarak değerlendirmeye alınamayan yabancılara sağlanan koruma" olarak

tanımlanmaktadır. Bu anlamda Suriyelilerin hukuki statüsü "Geçici Koruma Statüsündeki Suriyeliler" olarak belirlenmiştir.

Türkiye Suriye krizi başladığı andan itibaren "açık kapı" politikası izlemiş ve Suriyeli mültecilere kapısını açık tutmuştur. Bu anlamda başta AFAD olmak üzere birçok kurum, kuruluş ve STK işbirliğiyle Suriyelilerin hayat şartları iyileştirilmeye çalışılmıştır. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı tarafından on ilde (Hatay, Gaziantep, Şanlıurfa, Kilis, Mardin, Kahramanmaraş, Osmaniye, Adıyaman, Adana, Malatya) barınma merkezleri kurulmuştur. Kurulan çadır kentler uluslararası birçok kuruluşun takdirini toplamıştır, çadır kentlerde sadece barınma değil aynı zamanda eğitim ve sağlık hizmetleri sunulmaya devam etmektedir. Suriyeli mültecilerin Türkiye'den sonra en fazla göç ettiği ülkelerden olan Ürdün'de de sınır bölgelerinde uluslararası fonların desteğiyle mülteciler için kamplar kurulmuştur. UNHCR verilerine göre Ürdün'de bulunan 691.800 sığınmacı ülkeyi ekonomik anlamda zora sokmaktadır. Kral Abdullah BBC'ye verdiği röportajda ülke bütçesinin %25'inin mültecilere ayrıldığını ve kamu hizmetlerinin aksadığını söylemiştir. (BBC Türkçe Web, 2016) Ürdün yetkili makamlarına göre ise ülkeden bir milyonun üzerinde Suriyeli bulunmaktadır. Son zamanlarda Ürdün'ün Suriyelileri geri gönderdiğine dair haberler yetkili makamlarca reddedilerek gidenlerin kendi rızasıyla geri döndüğü ifade edilmiştir.

Türkiye'de kamu aracılığıyla mültecilere yapılan yardımların yanı sıra sivil toplum kuruluşları da sığınmacılar konusunda aktif rol oynamıştır. Türk Kızılayı, Diyanet Vakfı, İHH, Deniz Feneri gibi birçok sivil toplum kuruluşu gerek kamplarda gerek şehirlerde kalan sığınmacılar için yardım kampanyaları ve sosyal hizmetler sunarak toplumun sığınmacıları sahiplenmesi için öncülük etmiştir.

Siyasi partilerin Suriyelilere karşı tutumu da elbette toplumun sığınmacılara karşı bakış açısına oldukça etki etmiştir. Türkiye Cumhuriyeti hükümeti izlenilen açık kapı politikasından vazgeçmemiş, bu politika doğrultusunda hükümet "Suriyeli kardeşlerimiz" ve "misafirlerimiz" gibi tabirler kullanarak Türkiye'nin sığınmacılara ev sahipliği yapmaktan ötürü mutlu olduğunu ifade etmiştir. Muhalefet cephesinde ise gerek Suriye politikasına gerek Suriyeli sığınmacıların Türkiye'deki durumuna karşı bir itiraz söz konusudur. Bu itiraz Suriyelileri geri göndermekten bahsetmeye kadar gitmiştir. (Sabah

Web, 2015) Suriye'de savaş koşullarının hala devam ettiği bilindiği halde ortaya atılan bu gibi insafsız fikirler Suriyelilerin Türkiye'deki varlığı konusunda bütünlüklü bir toplumsal mutabakat oluşturulamadığını göstergesidir.

BÖLÜM II

KÜLTÜREL ÇEŞİTLİLİK VE ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK

Dünyada yaşanan çeşitli gelişmeler kültürel anlamda tek düze yapıları değişme noktasına getirmiştir. Küresel politikalarla ilişkili olarak ortay çıkan ve küreselleşme ile hız kazanan bu sürecin en önemli itici faktörlerinden bir tanesi de göç olgusudur. Çokkültürlülük günümüzde özellikle Amerika, Kanada ve Avrupa'nın çeşitli bölgelerinde son zamanlarda sıkça tartışılan bir konu haline gelmiştir.

2.1.Küresel Paradigmada Çokkültürlülük Tartışmaları

Günümüz dünyasında etnik ve kültürel anlamda tek tipleşmiş, kültürel çeşitliliğe sahip olmayan çok az toplum kalmıştır. Özellikle küreselleşme ile birlikte aynı toplumun içindeki kültürel farklılıklar dünyanın pek çok yerinde kendini hissettirmeye başlamıştır. Kültürel çeşitlilik önceki dönemlerde göç ve azınlıklar üzerinden okunmuş olsa da günümüzde kültürlerarası etkileşim çokkültürlülüğü beraberinde getiren bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ulus-devletler kültürü bütünleştirici bir öğe olarak kullanmış ve bu anlamda homojenleştirme politikaları izlemiştir. Günümüzde ulus-devletin güç kaybetmesi ve postmodern dünyanın çeşitlilikten yana tavrı kültürel farklılıkların ön plana çıkmasında etkili olmuştur. (Göker, 2015: 144) Gelişmiş ve az gelişmiş ülkelerin çoğu bir kuşak öncesine göre daha fazla kültürel çeşitlilik barındırmaktadır. Ulus devletlerin birçoğu da artık toplumsal çoğulculuk gerçeğiyle yüzleşmek zorundadır. (Castles ve Miller, 2008: 417) Postmodernizm ulus devletin homojenleştirici kimlik politikasına karşı gelmekte, kültürlerarası eşitliği, etnik, dilsel, dinsel, mezhepsel özgürlükleri ve toplumdan dışlanmış marjinal grupların haklarını savunmaktadır. (Duman, 2009: 100) Homojenleştirici politikalar artık günümüz dünyasında eskisi kadar kabul görmemektedir. Farklı renkler,

farklı kültürler bir bakıma ulus devlet politikalarınca öngörülenden farklı kimlikler kendilerini ifade etme imkanı bulmakta ve varlığını devam ettirmektedir.

Kültür kavramı insanın doğasından kaynaklanan ve çevresel etkilerle de gelişerek günlük hayatta önemli bir konum elde etmiş bir kavramdır. Kültürün kavramsal düzeyde ifade edilişi oldukça çeşitlidir ve literatürde bununla ilgili birçok tanım vardır. Parekh'e (2002) göre kültür, insan yaşamını anlamanın ve düzenlemenin bir yolu olarak; tarih içerisinde yaratılan bir anlam ve önem sistemi ya da başka bir ifadeyle bir grup insanın bireysel ve toplu yaşamlarını anlamada, düzenlemede ve yapılandırmada kullandıkları bir inançlar ve adetler sistemidir.

Kültürü kendi varlığı olan, organik, homojen ve tutarlı bir bütün olarak savunma eğiliminde olan bakış açısına karşı, bu bakışın her topluluğun kendine has içsel farklılıklarını hesaba katmadığını ileri sürenler de bulunmaktadır. Doytcheva, kültürcülük olarak ifade ettiği bu anlayışa karşı kültürün sabitlikten yoksun olduğunu, kültürlerin tanımları değişmeyen statik bütünler oluşturmayıp belirgin niteliklerinin hareket ve değişim olduğunu iddia eder. Kültürlerin yaşamaya devam etmelerini sağlayan da tam olarak bu evrim geçirme ve adapte olma eğilimleridir. Geleneksel kültür anlayışında gelenekler bireylere empoze edilmesine rağmen bireyler pasif alıcı değillerdir ve kendilerine geçmişten gelen mirası yeni toplumsal bağlamlar içerisinde sahiplenirler. Bu da aynı toplulukların içinde farklı yorumlamalar olmasına sebep olarak sadece cemaatlerin değil bireylerin de homojen olmadığını gösterir. (Doytcheva, 2016: 118-119) Bu bağlamda bireylerin olduğu gibi kalmayarak gelişerek günün ihtiyaçlarına cevap verme durumu kültürü de yerinde durmayan dinamik bir kavram haline getirmektedir.

Doytcheva'nın (2016) objektif olarak değerlendirdiği yaklaşıma göre kültür; sanat, teknikler, normlar, değerler, inanışlar, dil gibi bireyin kolektivite içinde edindiği temsiller ve pratikler bütününe işaret eder.

Çokkültürlülük ise farklı kültürlerin bir arada çatışmadan yaşadığı bir toplum tipini ifade etmek için kullanılır. (Adıgüzel, 2016: 165) Farklılıklar içinde birlik anlamıyla her bir kültürün kendi öz anlamının, değerinin, sembollerinin, ritüellerinin yaşanması, korunması, saygı duyulması anlamında ideal bir birlikte yaşama formülü sunmaktadır. (Çötok ve

Taşdelen, 2013: 8) Bir ideolojiden ziyade bir duruma işaret eden çokkültürlülük bir toplumda kültürel bakımdan anlamlı farklılıklar gösteren sosyolojik kategorilerin bulunma durumudur. (Ercins ve Görüşük, 2016: 387) Bu sosyolojik kategorilerin toplumu farklılıklardan ziyade benzerlikler üzerinden değerlendirmesi ile birlikte farklı kültürlerin bir arada yaşayabildiği çokkültürlü bir toplum ortaya çıkabilmektedir.

Kymlicka (2012: 298-299), çokkültürlülüğü kolaylaştırabilecek ya da engelleyebilecek faktörleri şöyle sıralamıştır:

1. *Etnik İlişkilerin Güvensiz Hale Gelmesi (Güvenlik Tedbirlerinin Azaltılması)*

   Devlet ve azınlıklar arasındaki ilişkiler güvenlik bakış açısıyla değil de bir sosyal politika olarak geliştiğinde çokkültürlülük en iyi sonucu verir. 11 Eylül'den sonra Müslüman ve Araplara karşı olduğu gibi devlet eğer göçmenleri bir güvenlik tehdidi olarak algılarsa çokkültürlülüğe verilen destek ve azınlıkların çokkültürlü hak taleplerini dile getirme olanakları azalacaktır.

2. *İnsan Hakları*

   Çokkültürlülüğe verilen destek etnik ve dini sınırlar arasında insan haklarına ortak bir bağlılık olduğu varsayımına dayanır. Eğer devletlerde bazı grupların insan hakları normlarına ayak uydurma noktasında isteksiz olduğuna dair bir kanaat oluşursa devletlerin bu gruplara çokkültürlülük hakları ya da kaynaklarını vermeleri muhtemel değildir.

3. *Sınır kontrolü*

   Çokkültürlülük, vatandaşların sınırları üzerindeki kontrolü yitireceklerinden korktukları durumlarda, örneğin ülkelerin çok sayıda yasadışı göçmen ve mülteci ile (ya da onların beklenmedik bir akınıyla) karşı karşıya kaldıkları durumlarda daha da tartışmalı hale gelmektedir.

4. *Göçmen gruplarının çeşitliliği*

   Çokkültürlülük gerçekten çokkültürlü olduğu zaman yani göçmenler ezici bir şekilde tek gönderici ülkeden değil de birçok farklı gönderici ülkeden geldiklerinde en iyi şekilde çalışır.

5. *Ekonomik Katkılar*

   Çokkültürlülüğe destek göçmenlerin kendi üzerlerine düşeni yaptıklarına ve topluma özellikle ekonomik anlamda katkıda bulunmak için iyi niyetli bir çaba içerisinde oldukları algısına bağlıdır.

Kültürel çeşitlilik veya çokkültürlülük ile ilgili yapılabilecek birçok değerlendirme vardır. Bu kavramla alakalı olarak temelde dört farklı düşünce tarzı gelişmiştir. Bunlardan ilki kültürel çeşitliliğin eldeki seçeneklerin sayısını artırarak seçim özgürlüğünü artırdığı yönündedir. Bir diğer düşünce tarzı insanların kültürle iç içe oldukları için kendi kültürlerini koruma hakkına sahip olduklarını ve kültürel çeşitliliğin de bu hakkın kullanılmasının kaçınılmaz ve meşru sonucu olduğunu öne sürer. Üçüncü olarak kimi yazarlar kültürel çeşitlilik ile ilgili estetik bir savunma yaparak bunun zengin, çeşitli ve estetik açıdan zevk ve ilham veren bir dünya oluşturduğunu öne sürerler. Son olarak kültürel çeşitliliği bireysellik ve gelişmeye bağlayarak çeşitliliğin, farklı fikir ve yaşam biçimi sistemleri arasında sağlıklı bir rekabet ortamı geliştirdiğini ve içlerinden birinin egemen olmasını engelleyerek yeni gerçeklerin ortaya çıkmasını kolaylaştırdığını ileri süren savlar bulunmaktadır. (Parekh, 2002: 212-213) Bu yaklaşımların tamamına göre farklı kültürlerin bir arada yaşama zemini bulması açısından çokkültürlülük birlikte yaşayabilme ortamına ciddi katkıda bulunmaktadır.

Parekh (2002)'e göre her kültür insanın değer ve yeteneklerinin tamamını gerçekleştiremez ve geri kalanlarının ihmal ederek kenara atar. En zengin kültürler dahi insan yaşamındaki tüm değerli şeyleri içerip insanın potansiyelini geliştiremez. Bu nedenle birbirinin düşünce ufkunu açan farklı kültürler birbirlerini düzenleyerek tamamlar. Kültürel çeşitlilik aynı zamanda insanın özgürlüğüyle de ilgilidir. Bir insan kendi kültüründen dışarı çıkamazsa onu hayatı anlama ve yaşamada tek yol ve rehber olarak kabul eder ve onu mutlaklaştırma eğilimine kapılır. Bu anlamda farklı kültürlerle tanışmak önemlidir. Kültürler arası farklılıklar görülmeye başlandığında ise kişi kendi kültürü içindeki çeşitliliklerden de haberdar olur ve tekil bir kimliği kabul ettirmeye yönelik eğilimlerden şüphelenmeye başlar. Bu şekilde iç ve dış farklılıklara karşı hoşgörü gelişmiş olur. Tüm bunlarla birlikte çokkültürlülük farklı kültürlerin birbirinin farklı edebi, ahlaki, müzikal gelenekleri ile birbirlerini sorgulayıp araştırmasına ve hiçbirinin kendi başına üretemediği yeni fikir ve duyarlılıkların ortaya çıkmasına da vesile olur.

Çokkültürlülüğün ortaya çıktığı yer ve zaman konusuyla ilgili araştırmacıların birçoğu tarafından 1960'lı yıllar ve Kanada ile Avustralya işaret edilir. Ancak, geçmişte Avrupa ulus devletlerinin dışında kalan dünyada, Müslüman yöneticiler tarafından Yahudi ve Hristiyanlara karşı, birçok Batı Avrupa devletinde yakın tarihte rastlanabilecek hoşgörü seviyesinden bile yüksek şekilde hoşgörü gösterilen Osmanlı İmparatorluğu dünyadaki en önemli çokkültürlü toplumlardan biridir. (Modood, 2014: 18) Yüzyıllar boyunca farklı milletlerin farklı coğrafyalarda aynı devlet çatısı altında kendi öz kültürlerini koruyarak bir arada yaşaması Osmanlı İmparatorluğu'nu dünya tarihinde çokkültürlülüğü başarıyla yürütme anlamında verilebilecek en büyük örneklerden kılmaktadır.

Amerika Birleşik Devletleri gibi göçle meydana gelmiş iki devlet olan Avustralya ve Kanada 1960'lı yıllarda ırkçı kısıtlamalardan vazgeçmiş Avrupalı göçmenlerden oluşan eski çekirdeğe karışmak üzere gelen çeşitlenmiş bir göç almıştır. (Doytcheva, 2016: 36) Bunu izleyen yıllarda başta Britanya, Hollanda ve İsveç olmak üzere kimi Batı Avrupa ülkelerinin işçi ithal etmeleri ve bu ülkelere doğru yaşanan insan akışı çokkültürlülüğün bu ülkelerde de gündeme gelmesine sebep olmuştur. (Modood, 2014: 16) Farklı coğrafyalardan farklı öz kültürlerden gelen işçilerin ve Avrupa ülkelerinde daha rahat yaşam koşullarına ulaşmak adına göç edenlerin kendi kültürlerini göç ettikleri ülkelere taşıması çokkültürlü toplum durumunu Avrupa'nın gündemine taşımıştır.

Çokkültürcülüğün bir siyaset felsefesi olmadığını savunan Tarıq Madood, onun bir ahlaki veya bilgesel görecelik öğretisi de olmadığını söylemektedir. Bütüncül olmayan ve düşünsel açıdan daha mütevazi bir siyasal bakış açısı oluşturmanın ve onu savunmanın olanaklı olduğu fikrindedir. Ona göre çokkültürcülük liberal demokrasilerden doğar ve bu nedenle savunmasının ve eleştirilmesinin mevcut liberal demokrasilerle bağdaşması gerekir. Bununla birlikte çokkültürcülüğün liberalizm sınırları içerisinde değerlendirilmemesi gerektiği, liberalizmin hepten reddedilmesi veya liberalizmin sınırları içinde kalınarak siyaset yapılması durumunda çokkültürlülüğün başarılı olamayacağı kanısındadır. (Modood, 2014: 21-22)

2.2.Göçmenlerin Toplumla Bütünleşme Süreci

Göçmenlerin menşe ülkeden hedef ülkeye doğru hareketinin ardından hedef ülkedeki yaşam koşulları da oldukça önemli bir konudur. Farklı çevrelerde, farklı kültürlerde

yetişmiş insanların yeni bir toplum içerisinde varlığını devam ettirebilmesi göçmenlerin kendi kodlarıyla ve göç ettikleri toplumun sosyal kodlarıyla yakından ilişkilidir. Farklı etnik ve kültürel çevrelerin birbiriyle uyum içinde yaşayabilmesi bir kültürel karşılaşmayı beraberinde getirmekle birlikte, küreselleşme sürecinde de en çok tartışılan konulardan biri olmuştur.

Toplumsal uyum ya da adaptasyon olarak incelenen bu bütünleşme süreci göçmenlerin dil, din, etnik kimlik, kültürel çevre ve daha birçok etki nihayetinde ortaya çıkan kimliklerinin hedef ülkelerde var olan çevre ile uyum sağlayabilmesini içerir. Bir arada yaşayabilme ortamının gelişmesi hem göçmenlerin hem de göç ettikleri ülke toplumlarının bu konudaki anlayışlı yaklaşımları ile gerçekleşebilecek bir durumdur. Genel olarak bakıldığında kültürel kodlarını kendi topraklarında edinen birinci kuşak göçmenlere nazaran, göç edilen toplumda doğan ve büyüyen ikinci, üçüncü kuşakların bu adaptasyon sürecini daha kolay geçirdiği görülmektedir.

Kültürel uyum, belirli bir kültürden gelen kişilerin, grupların ya da sınıfların yabancı bir kültürün (fikirleri, söylemleri, değerleri, söylemleri, normları, davranışları, kurumları) unsurlarını aşamalı olarak benimsemesi olarak tanımlanmaktadır. (IOM:39) İnsanlar hayatta karşılaştıkları problemleri kendi kültürel kodları ve kendi sosyal çevreleri çerçevesinde çözebilirler. Bireylerin edindikleri kültürel çerçeve dışında sosyalleşmeleri durumunda ise kendi kültürel kodları sorunlarını çözme noktasında yetersiz kalabilir. Böyle durumlarda iki alternatif bulunmaktadır. Birincisi göçmenin içinde yaşadığı toplumun kültürel değerlerine göre kendi kültürel değerlerini yeniden yorumlamasıdır. İkincisi ise tamamen hakim toplumun kültürel değerlerini benimsemesidir. (Adıgüzel, 2016: 162) Her iki durumda da kültürler arası bir etkileşim söz konusudur.

1997 yılında yayınladığı makalesinde adaptasyon sürecini inceleyen Berry'e göre; göçmenler kendi öz kültürlerini korumak istemedikleri halde hedef ülkede yaşadıkları toplumun kültürleriyle iletişim kurduklarında asimilasyon, kendi öz kültürlerini korumakla birlikte, diğer kültürlerle iletişim kurmaktan kaçınıyorlarsa ayrışma durumundan söz edilebilir. Bireylerde kendi öz kültürünü koruma ve aynı zamanda diğer kültürlerle iletişim kurma, toplumsal gerçekliğe katılma eğilimi varsa entegrasyon durumu mevcuttur.

Eğer kendi öz kültürüyle ve diğer kültürlerle iletişim kurma anlamında küçük bir ilgi varsa bu durum da marjinalleşmeyi beraberinde getirmektedir.

En genel anlamıyla asimilasyon bir etnik ya da sosyal grubun -genellikle azınlığın- diğer bir grupla uyumlu hale gelmesi olarak tanımlanır. Dil, gelenek, değer ve davranışlarda hatta temel hayati çıkarlarda ve aidiyet duygusunda değişiklik olması anlamına gelir. Asimilasyon kültürel uyumdan daha ileri giden bir durumdur. (IOM:3) Asimilasyon sadece göçmenlerdeki değil aynı zamanda göçmenlerin gittikleri toplumdaki değişimlerden de kaynaklanır. Devlet gibi aktörlerin göçmenlere yasal gereklilikler, kamuoyu tavrı gibi yollarla asimilasyonu empoze etmesi ile birlikte göçmenlerin kendilerinin ne yaptığı da önemlidir. (Bartham vd. 2017: 42-43) Göçmenlerin yeni karşılaştıkları toplumla etkileşimlerinde devletin yaklaşımı ve göçmenlerin birlikte yaşam ile ilgili düşünceleri asimilayon sürecinin seyrini etkileyen faktörlerdir.

Göç edilen ülkeleri kademeli ayrımcı, asimilasyoncu ve çokkültürlü model olmak üzere üç sınıfta inceleyen Castles ve Miller (2008) asimilasyoncu modeldeki ülkelerin göçmenlerden özgün dinsel, kültürel veya sosyal özelliklerini bırakmalarını ve ortalama nüfustan ayırt edilemeyecek hale gelmelerini beklediğini söyler. Bu devletler göçmen çocukların hakim dili kullanmalarında ve normal okullarda devam etmelerinde ısrar etmektedir. Asimilasyoncu model göç alan çok gelişmiş ülkelerin tamamında kullanılmıştır ve bazı ülkelerde kademeli ayrımcılıkla başlayan, asimilasyonculuğa evrilen, aşamalı entegrasyon ve en sonunda çokkültürlü modellere geçen bir durum söz konusudur. Çoğu zaman asimilasyon süreç içerisinde terk edilerek daha esnek entegrasyon politikalarına geçiş yapılır. (Castles ve Miller, 2008: 362) Entegrasyon politikaları göçmenlerin yeni katıldıkları toplumla bütünleşmesi ile ilgili daha uzun süreli ve kalıcı öneriler üretmesi anlamında önemlidir.

Entegrasyon göçmenlerin hem birey hem de grup olarak toplumun bir parçası kabul edildiği süreç olarak tanımlanır. Kabul eden toplumların göçmenleri kabul etmeleri için gerekenler ülkelere göre farklılık göstermektedir. Entegrasyon sadece tek bir grubun sorumluluğunda değildir. Hem göçmenlerin kendisi hem ev sahibi devlet, kurumlar ve toplumlar entegrasyondan sorumludurlar. (IOM:17) Analitik anlamda göçmenlerin

yerlilerle özellikle kültürel anlamda aşırı benzerlik taşımadan sosyal üyelik kazanmaları durumunda asimilasyon olmadan entegrasyon meydana gelebilir.

Entegrasyonun biçimi ve etkinliği muhatap ülkenin politikaları ile doğrudan ilişkilidir. Çokkültürlülüğe karşı koyarak göçmenlerin o ülke tarafından meşru sayılan yaşam tarzları için gerekli özellikleri ve değerleri benimsemesi konusunda ısrarcı olan kimi ülkeler entegrasyonu asimilasyona eşdeğer hale getirebilmektedir. Göçmenlerin iş gücü piyasasına yerlilerle eşit olarak katılması ve kendi donanımlarına göre işlere sahip olmaları ekonomik entegrasyon, yerlilerin katılım modellerine benzer ya da onlarla eşit şekilde siyasete katılım imkanları da politik entegrasyona örnek gösterilebilir. (Bartham vd. 2017: 182-183) Toplum hayatında yerel halkın erişebildiği tüm imkânlara göçmenlerin de erişebilmesi, yerel halkın bulunduğu bütün sosyal ve siyasal konumlarda göçmenlerin de bulunabilmesi entegrasyonun boyutu hakkında da önemli bir veridir.

BÖLÜM III

TÜRKİYE VE AVRUPA'DA GÖÇ

Son yüzyılda dünyada göç ile ilgili haberler önceki dönemlere göre artmıştır. Bunun en büyük sebebi küresel anlamda gerçekleşen çeşitli siyasi durumlardır. Bugünkü yaklaşımları değerlendirmek adına Türkiye'de ve Avrupa'da bugüne kadar yaşanan göç serüvenine kısaca değinmek faydalı olacaktır.

3.1.Avrupa'nın Göç Deneyimi

Dünyadaki göç hareketliliği temel olarak I. Dünya Savaşı öncesi dönem, İki Dünya Savaşı arası dönem ve II. Dünya Savaşı sonrası dönem olmak üzere üç farklı dönemde incelenmektedir.

Birinci Dünya Savaşı Öncesi Dönem

Bu dönemdeki göç hareketliliği Avrupalı devletlerin sömürgecilik politikaları ile doğrudan ilişkilidir. Sömürgecilik döneminde Afrika'dan birçok kişinin köle olarak Avrupa'ya getirilmesi ve ardından Avrupalıların gittikçe büyüyen sömürgelere göç etmiş olması bu yıllardaki göçün boyutunu göstermektedir. 1846-1932 yılları arasında 18 milyon İngiltereli, 10 milyon İtalyalı ve 5 milyon Almanyalı, toplamda 1821-1924 yılları arasında 55 milyon kişi sömürge ülkelerine göç etmiştir. (Topçuoğlu, 2012: 503) Afrika'dan Kuzey ve Güney Amerika'ya yapılan ve 15 milyon Afrikalıyı köle olarak kullanılmaya zorlayan göç hareketi ile birlikte, Avrupa'dan Kuzey ve Güney Amerika'ya, Güney Afrika ve Avustralya'ya milyonlarca insanın göç etmesi de yerli toprakların işgali ve yerli kültürlerin yok edilmesi ile sonuçlanmıştır. (Özyurt, 2012: 209) Göç hareketlerinden önce o topraklarda yaşayan yerliler göç sonrası büyük ölçüde kültürlerini kaybetmiştir.

İki Dünya Savaşı Arası Dönem

1918-1945 arasındaki yıllar ekonomik durgunluk ve krizle birlikte çoğu ülkelerde göçmenlere karşı gelişen düşmanca tavırlardan ötürü uluslararası emek göçünün azaldığı bir dönemdir. (Castles ve Miller, 2008: 86) Ayrıca 1. Dünya Savaşı sonrasında doğan ulus-devletlerin sınırları içerisinde kalan farklı etnik yapılar milliyetçilik dalgasının da etkisiyle göçe zorlanmıştır. Bu göçler kimi zaman Türkiye ve Balkan devletleri arasında olduğu gibi devletlerarası mutabakat ile mübadele şeklinde gerçekleştirilmiştir. Bu dönemde Hitler iktidarındaki Nazi zulmünden kaçan Yahudiler hayatta kalabilmek için yapılan zorunlu göçe başka bir örnek teşkil etmektedir. (Adıgüzel, 2016: 97) Bir bölgede yeni kurulan siyasi düzen tarafından tehlike olarak değerlendirilen ya da bu düzeni kendisi için tehlike olarak görenler göç hareketliliğine sebep olmuştur.

İkinci Dünya Savaşı Sonrası Dönem

II. Dünya Savaşı sonrasında sömürgecilik faaliyetleri sona ermiş ve nihayetinde batılı devletlerin sömürdükleri ülkelerde siyasi istikrarsızlıklar, kargaşalar ve şiddet olayları yaşanmıştır. Pakistan ve Hindistan'ın ayrılması, İsrail'in kurulması, Çin milliyetçilerinin Tayvan'da ayrı devlet kurması, Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgali gibi olaylar nihayetinde milyonlarca insan göç etmeye mecbur bırakılmıştır. (Adıgüzel, 2016: 98) Ayrıca sömürge sonrasında batılı devletlere gerçekleştirilen göç hareketleri birçok batı toplumunu farklı kültürel kaynaklardan oluşmuş yeni bir düzene zorlamıştır.

1945'ten sonra Avrupa ülkelerinde sanayide ve endüstride üretimin artması, ekonomik stratejilerin özellikle sömürge sonrasında önemli bir gelişme göstermesi ciddi bir insan gücü ihtiyacını da ortaya çıkarmıştır. Bu sebeple azgelişmiş ülkelerden Batı Avrupa, Kuzey Amerika ve Avustralya gibi gelişmiş endüstriyel bölgelere çok sayıda işçi getirilmiştir. İlk etapta misafir olarak algılanan bu göçmenlerden geri dönüş yapmak isteyenlerin sayısının giderek azalmasıyla birlikte Batılı ülkeler yeni bir sosyoloji ile karşı karşıya kalmıştır. Yabancı düşmanlığı ve ırkçılık siyaseti karşılığında göçmenlerin kolektif kimlik siyaseti geliştirmesini de beraberinde getirmiştir. (Özyurt, 2012: 212) Avrupa'da siyasi anlamda göçün göç edenler arasında birleştirici, göç dalgasıyla karşılaşan yerel halk arasında da karşıtlık üzerinden ayrıştırıcı etkileri söz konusudur.

Ayhan Kaya, *İslam, Göç ve Entegrasyon: Güvenlikleştirme Çağı* isimli çalışmasında Avrupa devletlerinin göçmenlere karşı tutumunu şu şekilde değerlendirmiştir:

1950'li yıllara kadar göç veren bir ülke olan Almanya savaş sonrasında ekonomik gelişmelere bağlı olarak İtalya, İspanya, Yunanistan, Türkiye, Fas, Portekiz, Tunus ve Yugoslavya gibi ülkelerle karşılıklı anlaşmalarla işgücü talebinde bulundu. Bu misafir işçilerin bir kısmının belli sürelerde ülkelerine geri dönmesiyle birlikte, azımsanamayacak kadarlık kısmı Almanya'ya yerleşti ve yaşamını burada sürdürmeye devam etti. 1980'li yıllarda yabancılar politikasının uygulanmasında çeşitli değişiklikler yapıldı ve yabancı politikası Batı Almanya'nın temel sorunu haline geldi. Bu dönemde daha fazla göçmenin gelmesini engelleyen, var olanları da geri dönmeye teşvik eden, Alman değerlerine uyum sağlayamayanların sınır dışı edilmesini öngören politikalar geliştirildi. Hatta bir yıllık süre içerisinde ülkeyi terk edenlere para ödenmesi gibi seçenekler dahi değerlendirilmiş sonrasında çok maliyetli olduğu için bu uygulamadan vazgeçilmiştir. 2000 yılında yürürlüğe giren vatandaşlık yasası ile göçmen kökenli vatandaşlara siyasi, toplumsal ve ekonomik anlamda daha bütünleştirici bir yaklaşım sergilendiği görülebilmektedir. Kaya'ya göre Almanya farklılıkların ortaya çıkmasına izin verebilecek liberal politikaları geliştirme noktasında iyi bir noktada olmasına rağmen küresel bağlamda daha kapsayıcı politikaların oluşturulması anlamında daha çok yol alınması gerekmektedir. (Kaya, 2016: 43-69) Süreç içerisinde değişen çeşitli politikalarıyla Almanya göçmenler konusunda olumlu adımlar atmaya doğru yönelmektedir. Ancak buna paralel olarak ırkçı ve dışlayıcı söylemin de artarak geliştiğini ifade etmek gerekir.

Kuzey Afrika kökenli göçmenlerin büyük bir yer edindiği Fransa'da ilk göçler 1. Dünya Savaşı öncesinde Berberi işçiler ile başlamış, onları 1962 yılında bağımsızlığını ilan eden Cezayir ve 1963'te Fas ile imzalanan işçi alım anlaşmaları izlemiştir. 1973'te yaşanan petrol krizi ve işsizlik 1974 yılında yabancı işçi alımını engelleyen yeni göç kanunu beraberinde getirmiştir. Bu dönemde ülke kamuoyunda ekonomik kriz Araplarla özdeşleştirilmiş bu da göç ve göçmen sorunun büyümesine sebep olmuştur. 2000'li yıllarda göç toplumsal kültürü ve bütünlüğü tehdit eden bir istila olarak tanımlanmaya başlandı. Özellikle İslami yaşam biçiminin ülkede görünürlüğünün artması uygarlığı tehdit eden bir unsur olarak sunulmaya başlandı. Birçok yasadışı göçmenin sınır dışı edilmesini beraberinde getiren süreç Fransa'da Sarkozy'nin uyguladığı yasalarla sığınmacıların

sayısını azaltacak ancak çeşitli vasıflara sahip, ekonomik getirileri olabilecek yetenek ve beceri belgesi sahibi seçkin göçmenler alınacaktı. 27 Ekim 2005 tarihinde Paris'te polisten saklanan iki Afrikalı gencin trafoda elektriğe kapılarak ölmesinin ardından binlerce insan sokağa döküldü. Bu noktada siyasi olarak bu olaylardan faydalanmak isteyen kimi siyasetçiler olayların El Kaide gibi örgütlerle bağlantılı olduğunu söylemekten çekinmeyerek gerilimi ortadan kaldırmak yerine Katolik Fransa toplumu ile altı milyona yakın sayıdaki Müslüman göçmenlerin arasında bir set oluşmasına sebep oldu. Fransa'daki Afrikalı Müslümanların işsizlik, yoksulluk, ırkçılık, yabancı düşmanlığı, eğitimde ve temsiliyette eşitsizlik, asimilasyon ve dışlanmaya karşı başlattığı eylemler eşit vatandaşlık kavramının yok olmaya yakın olduğunun göstergesidir. Altı milyon Müslümanın yaşadığı Fransa'da ulusal mecliste hiç Müslüman temsilcinin bulunmaması, yerel meclislerde de farklı temsiliyet problemlerinin yaşanması göçmenlerin din ve etnik kökenlerine daha fazla sarılmalarına vesile olmuştur. (Kaya, 2016: 71-107) Çeşitli yanlış politikalar ülkedeki yabancı düşmanı grup ve siyasilerin kışkırtmalarıyla özellikle Müslümanlara yönelik tepkiyi artırmış bu konuda göçmen hakları Fransa'da uzun süre gündemde kalmıştır.

3.1.1. Avrupa Birliği'nin Ortak Göç Politikası Oluşturma Çabaları

Avrupa Birliği'nin göç politikası kendi içinde entegrasyonu sağlayarak diğer taraftan ihtiyacı olan göçmenleri Avrupa alanına getirmesine dayanmaktadır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında AB kendi içindeki entegrasyonu güçlendirerek serbest dolaşımı kolaylaştırırken diğer taraftan dış sınırları güçlendirecek uygulamalar geliştirerek düzensiz göçü en alt seviyede tutmaya çalışmıştır. (Canpolat ve Arıner, 2012: 11) Göçmen meselesine güvenlik odaklı bakış açısı Avrupa'nın son dönem siyasetinin bir yansımasıdır.

Avrupa Birliği'nin gelişim süreci içerisinde ilerde ortak bir göç ve mülteci politikası oluşturulmasının temellerini atacak çeşitli gruplar kurulmuş, çeşitli anlaşmalar imzalanmıştır. 1976'da terörizmle mücadele çerçevesinde kurulan Trevi Grubu'nun 1980 yılında yasadışı göç ve mültecilik konularıyla da ilgilenecek şekilde görev tanımı genişletilmiştir. Yine 1986 yılında Göç Çalışma Grubu kurulmuştur. 1985 yılında imzalanan, 19 Haziran 1990'da Uygulama Sözleşmesinin imzalanması ile uygulamaya geçen Schengen Anlaşması sözleşmeye taraf ülkelerin tek ortak sınır oluşturarak kendi sınırlarındaki kontrollerin kaldırılmasını ve oluşan tek sınırın kontrolünün ortak kurallara bağlanmasını öngörüyordu. Doğu Bloğu'nun yıkılmasının ardından gerçekleşmesi

muhtemel göç akınının oluşturduğu tedirginlik, 15 Haziran 1990'da imzalanan ve sığınma başvurusunda bulunanların başvurularının ilk girdikleri ülke tarafından değerlendirilmesine yönelik düzenlemeler yapılan Dublin Sözleşmesi'ni beraberinde getirmiştir. (Şirin, 2012: 543-545) Avrupa Topluluğu'nun Avrupa Birliği adını aldığı, 1992 yılında imzalanan Maastricht Anlaşması kapsamında Trevi ve Göç Çalışma Grubu kurumsal olarak birleştirilmiş ve Avrupa Birliği'nin üçüncü temeli olan adalet ve içişleri alanına dahil edilmiştir. 1997 yılında imzalanan Amsterdam Anlaşması Avrupa'da göç yönetiminin en önemli aşamasıdır. Schengen Sözleşmesi antlaşmaya dâhil edilmiş, göç ve iltica konuları antlaşmaya ilave edilmiş, ırk ve etnik ayrımcılığa karşı yasamanın önü açılmıştır. Göç ve iltica konuları devletlerarası adalet ve içişleri alanından alınarak bağlayıcılığı olan AB Antlaşmasının içerisine konulmuştur. (Canpolat, Arıner, 2012: 12)

Tampere Zirvesi'nde ortak politikalar oluşturma adına dört alanın gerekli olduğu konuşulmuştur: Göçmenlerin köken ülkeleriyle işbirliği, ortak sığınma sistemi, yasadışı göçmen ticaretine ağır yaptırımlar, üçüncü ülke vatandaşlarına adil muamele. Lahey programında çeşitli terör faaliyetlerinin de etkisiyle birliğin dış sınırlarının korunmasının öne çıktığı söylenebilir. Ayrıca çeşitli fonlar oluşturulması, uygulamadaki eksikliklerin tespiti ve AB yeniden yerleştirme programının hazırlanması, üye devletler arasında ve üçüncü ülkelerle iş birliği gibi düzenlemeler ön plana çıkmaktadır. (Şirin, 2012: 557) Avrupa Birliği'nin oluşturmaya çalıştığı göç politikasının güvenlikçi bakış açısının ön planda tutulduğu bir zeminde ortaya çıktığı görülmektedir. Kendi iç sınırlarında birlik ülkeleri ve vatandaşları arasında büyük bir entegrasyon çabası içerisinde olan Avrupa Birliği dış sınırları söz konusu olduğunda bir o kadar kat'i ve sert tedbirler almaktadır. Özellikle son dönem terör olayları güvenlik tartışmalarının göçmenler üzerinde odaklanmasını beraberinde getirmiştir. Oysa Avrupa Birliği vatandaşı Hristiyan kişiler tarafından da birçok terör olayı gerçekleştirilmiştir. Bu anlamda Avrupa'da son dönemde yükselişte olan sağ faşist yaklaşımlar da sonuçları itibariyle üzücü olayları ülkelerinde yaşayan göçmenlerle ilişkilendirmekten çekinmemektedir. Tüm bunlarla birlikte dünyanın çeşitli ülkelerinden gelen mültecilerin AB tarafından sert ve keskin sınırlarla örülmüş Avrupa Kalesi'ne ulaşamaması için tampon bölgeler oluşturma, geri kabul anlaşmaları, güvenli üçüncü ülkelere sığınma gibi çözümler üretilmeye çalışılmıştır. Bu anlamda birlik üyeliğine aday ya da adaylık statüsünü henüz alamamış üçüncü ülkeler bu politikaların izlenmesinde paydaş olarak kullanılmaktadır. Avrupa ülkelerinin mültecilerin geçiş

noktalarına dikenli teller koyan, mültecileri eğitim-öğretim ve becerilerine göre sınıflandırarak vasıflı olanlarını seçerek geri kalanları sınır dışı eden uygulamaları kimi ülkelerde sadece Hıristiyan olan mültecileri kabul etme noktalarına kadar varmıştır.

3.1.2. Geri Kabul Anlaşması

Geri kabul anlaşması Avrupa Birliği'nin düzensiz göçle mücadele anlamında geliştirdiği politikalardan biridir. En genel anlamıyla bir ülkenin başka bir ülkede kanunsuz olarak bulunan kişileri ülkesine yeniden kabul etmesini gerektirir. Kanunsuz olarak AB ülkelerinde olan kişiler geri kabul anlaşması yapılan ülkenin vatandaşı olabileceği gibi vatansız yahut bu ülke üzerinden kanunsuz olarak bulunduğu ülkeye geçiş yapmış kişiler olabilir. (Ekinci, 2016: 12) Avrupa Birliği Bakanlığı tarafından hazırlanan *Vize Muafiyeti Süreci ve Geri Kabul Anlaşması Hakkında Temel Sorular ve Yanıtları* isimli çalışmada konu şu şekilde ifade edilmektedir:

> Türkiye-Avrupa Birliği (AB) Geri Kabul Anlaşması mütekabiliyet temelinde, Türkiye'de veya AB'ye üye ülkelerden birinde, ülkeye giriş, ülkede bulunma veya ikamet etme koşullarını sağlamayan veya sağlayamaz duruma düşen kişilerin Anlaşma'da belirlenen şartlar ve kurallar çerçevesinde ilgili ülkeye geri gönderilmesini amaçlamaktadır.
>
> Bu çerçevede:
>
> • Yasadışı yollarla AB ülkelerine giden veya bu ülkelerde bulundukları sırada yasadışı duruma düşen (örneğin, vize süresini geçiren) Türk vatandaşları ve Türkiye üzerinden Anlaşma'ya taraf diğer ülke veya ülke grubuna geçiş yapmış üçüncü ülke vatandaşlarının Anlaşma'da belirlenen şartlar ve kurallar çerçevesinde Türkiye'ye geri alınmasını,
>
> • Yasadışı yollarla AB ülkeleri üzerinden ülkemize gelen veya Türkiye'de bulundukları sırada yasadışı duruma düşen AB üyesi ülkeler ve üçüncü ülke vatandaşlarının Anlaşmada belirlenen şartlar ve kurallar çerçevesinde ilgili AB ülkesine iade edilmesini düzenlemektedir.(TC Avrupa Birliği Bakanlığı, 2017)

Avrupa Birliği, Suriyeli mültecilerin düzensiz göçünü kısıtlayabilmek için Türkiye'nin çok önemli bir faktör olduğunu bildiğinden sınır güvenliği ve siyasi ilişkilerin güçlendirilmesi ve düzensiz göç kontrolünü teşvik edici Ortak Eylem Planı önermiş ve iki taraf arasında sınır güvenliğinin sağlanması, insan kaçakçılığının önlenmesi ve terörle mücadele gibi konularda birlikte hareket etme iradesi ortaya konulmuştur. Bu bağlamda AB Türkiye'ye

mültecilerin ihtiyaçlarının karşılanması için üç milyar avroluk maddi destek ve geri kabul anlaşmasının uygulanmasına paralel olarak da Türk vatandaşlara uygulanan kısa süreli vizelerin kaldırılması ile ilgili adımların atılacağını taahhüt etmiştir. (Ekinci, 2016: 19) Bu anlamda AB mültecileri kendi sınır duvarlarından çok uzaklarda durdurarak bu konunun bir iç mesele haline gelmesine engel olmaya çalışmaktadır.

3.2.Türkiye'de Göç ve Göçmen Politikaları

19. yüzyıl Osmanlı Devleti'nin birçok savaş nihayetinde topraklarının büyük kısmını kaybettiği ve nüfusunun da aynı oranda azaldığı bir dönem olmuştur. Özellikle Balkanlar'da ortaya çıkan milliyetçilik akımı Osmanlı'nın isyanlarla ve bu isyanlar nihayetinde bir kısım toprakların kaybedilmesi durumuyla karşı karşıya kalmasına sebep olmuştur. Uzun süre devam eden savaşlar ve salgın hastalıklar gibi durumların nüfusa etkisi aynı zamanda askeri kaynağın azalmasına da sebep olmuştur. Yeni kurulan ulus-devletlerde özellikle Hıristiyan olmayan vatandaşlar zorunlu göçe maruz kalmıştır. Bu dönemde zorunlu göçe maruz kalan halkların ortak noktası Türk olmaları değil Müslüman ya da Yahudi olmalarıdır. Yeni kurulan ulus-devletlerde göç ettirilenlerin Türkçe bilmemelerine rağmen Türk olarak kabul edilmelerinin sebebi etnik kökenleri ya da dilleri değil Müslüman olmalarıdır. (Kale, 2015: 158) 19. Yüzyılda Ruslarla yapılan savaşlar nihayetinde de Kırım Tatarları zorunlu göçe tabi tutulmuştur. Kırımlıların göçü, Osmanlı Devletine yönelik ilk Müslüman göçü olarak değerlendirilebilir. (Karpat 2017: 162) Osmanlı imparatorluğu Sultan Abdulmecid'in onayıyla 1860 yılında zorunlu göçle topraklarına yerleşen göçmenlerle ilgili iskân politikası düzenleyecek ve göçmenlerin ihtiyaçlarını giderecek bir göç kurumu olan Muhacirin Komisyonu'nu kurmuştur. (Kale, 2015: 158) Osmanlı Devleti toprak kaybı ve savaşlar neticesinde yaşanan nüfus kıtlığı sebebiyle verimli toprakların değerlendirilmesi ve tarımsal gelirin artırılması ile ilgili sorunlar yaşıyordu. Bu ihtiyacı karşılamak üzere 9 Mart 1857 tarihinde Tanzimat Yüksek Kurulu tarafından kabul edilen Göç ve İskân Kararnamesi ile sultana bağlılık yemini ederek onun tebaası olmayı ve kanunlara uymayı kabul etmek koşuluyla dünyanın farklı yerlerinden Osmanlı topraklarına göçü teşvik eden göç politikaları uygulanmış, söz konusu kararname farklı dillere tercüme edilerek çeşitli Avrupa gazetelerinde yayınlanmıştır. (Karpat 2017:154)

Devlet otoritesini kabul etme ön şartı ile hayata geçirilen bu sistem Osmanlı'ya doğru göçü teşvik eden bir yapı olması itibariyle önemlidir.

İttihat ve Terakki ile Bulgaristan arasında 1913 yılında imzalanan İstanbul anlaşmasıyla her iki sınıra 15 kilometre mesafede oturanlar arasında mübadele gerçekleştirilmiştir. Yine Bulgaristan ile 1925 yılında imzalanan anlaşma ile 1941 yılına kadar iskanlı ve serbest göçmen olarak birçok kişi Türkiye'ye göç etmiştir. (Adıgüzel, 2016: 80)

30 Ocak 1923'te Lozan Konferası'nda Yunan ve Türk Halklarının Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol imzalanmıştır. Mübadillerin gelişini organize etmek ve buradaki hayatlarını idame ettirebilmelerini sağlamak amacıyla tarım alanlarına yerleşimlerini sağlamak, gerekli tarım araçlarını tedarik etmek gibi ihtiyaçları karşılayabilmek üzere 13 Ekim 1923'te Mübadele İmar ve İskân Vekâleti kurulmuştur. (Macar, 2015: 176) Batı Trakya Müslümanları ve İstanbul Rumlarının istisna tutulduğu protokol nihayetinde yaklaşık bir milyon Yunan kökenli Ortodoks Türkiye'yi terk etmiştir. (İçduygu ve Sirkeci, 1999: 254)

Birinci Dünya Savaşı'nın ardından ortaya çıkan yeni sınırlar ve yönetimler Yugoslavya'dan Anadolu'ya göçün kaynaklarından biri olmuştur. 1919-1935 yılları arasında iki ana sebep Anadolu'ya göçü tetiklemiştir. İlk olarak, Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı'nın ve 1929'da kurulan Yugoslavya Krallığının Karadağ, Sancak, Makedonya ve Kosova'da uyguladığı, Müslümanların ellerindeki toprakları kaybetmesine yol açan toprak reformu ve özellikle Müslüman bölgelerinde uygulanan silah toplama, iskân ve zorla askere alma politikaları, ikinci sebep olarak da faşist Sırp milislerinin kimi bölgelerin idarelerini dolaylı olarak ele alması gösterilebilir. Ayrıca II. Dünya Savaşı sonrasında Stalinist reform ve nüfus politikaları ile birlikte komünist partinin modern komünist toplum inşa etme projesi göçü hızlandıran faktörler olmuştur. (Baklacıoğlu,2015: 205-207) Siyasi irade değişikliği etnik ve dini bağlamda göçü tetikleyen en önemli unsurlar olmuştur Soğuk savaş döneminde iki ayrı kutupta yer alan Bulgaristan ve Türkiye arasında dönem dönem göç hareketliliği yaşanmıştır. 1950 yılında Bulgar komünist yönetimi Türk hükümetinden 250.000 Türk'ü almasını talep etmesinden sonra yaşanan kriz nihayetinde Bulgaristan 150.000'den fazla Türk'ü ülkeden çıkardı. Türk azınlığın varlığını bir güvenlik problemi olarak gören Bulgar yönetimi Türkçe eğitimin yasaklanması, camilerin

kapatılması gibi politikalarla Türkleri Bulgaristan'ı terk etmeye zorlamıştır. 1970'lerde ise 110.000 civarı Bulgar Türkünden oluşan yeni bir dalga gerçekleşti. Türklerin isimlerini Slav isimleriyle değiştirmeye kadar giden asimilasyon politikaları ülkedeki Türk azınlığın direnişi ve bu direnişe karşı güç kullanılarak karşılık verilmesi iki ülke arasındaki ilişkilerin gittikçe gerilmesine yol açtı. 1989 yılında 300.000'den fazla Bulgar Türkü göçe zorlanarak Türkiye'ye geçiş yaptı. (Kirişçi-Karaca, 2015: 301-304) Bölgede yaşayan Türklerin etnik, dini ve kültürel varlığı yok edilmeye çalışılarak geri dönüşsüz bir zorla göç planı devreye sokulmuştur.

Irakta yaşanan gelişmeler sonucu 1991 yılının Nisan ayında yarım milyon Kuzey Iraklının Türkiye'ye kaçışı o dönemlerde Kürt kimliği ile ilgili iç politikalarında çeşitli sorunlar yaşayan Türkiye için güvenlik merkezli bir yaklaşımla karşılanmıştır. Kürt milliyetçiliği ve bunun üzerine gelişen şiddet Kürt mültecilerin Türkiye'nin ulusal güvenliğini derinden sarsacağı düşüncesine sebep olmuştur. Bu anlamda sınırdaki hareketliliğe sebep olan askeri saldırılara son verilmesi için uluslararası toplumu harekete geçirecek adımlar atılması ile birlikte sınır kapıları kapalı tutulmuştur ve uluslararası toplum tarafından güvenli bölge oluşturulması sağlanarak mültecilerin önemli ölçüde evlerine dönmelerinin önü açılmıştır. (Kirişçi-Karaca, 2015: 304) Devlet bakış açısıyla göçe verilen tepkilerin her dönem aynı minvalde olmadığı görülmektedir. İlk olarak sığınmacıların kabul edilmesinin ülke içinde güvenlik zafiyeti oluşturabilecek herhangi bir karışıklık ya da kaosu tetikleme ihtimalinin değerlendirildiğini göstermektedir.

Düzensiz göç, ülkeye girmek ya da ülkede kalmak ve çalışmakla ilgili yasal izni olmayan göçmenleri ve üçüncü bir ülkeye geçerken Türkiye'yi kullanan kişilerin durumunu tanımlar. (İçduygu, 2015: 282) 1980 sonrası dönem Türkiye'nin göç ile ilgili farklı alanlarla tanıştığı dönem olmuştur. Bulunduğumuz coğrafyada gerçekleşen sosyal ve siyasi kargaşalar ilk defa Türk ya da Müslüman olmayanların Türkiye'ye göç etmesini beraberinde getirmiştir. Bu göçün büyük bir kısmı da düzensiz göç şeklindedir. (İçduygu, 2015: 280) Coğrafi konumu itibariyle Asya ve Afrika'dan gelen göçmenlerin Avrupa yolculuğunda göç yolları üzerinde bulunan Türkiye bölgedeki istikrarsızlıklar sonucu hem transit hem de hedef ülke olarak göç politikaları açısından her geçen gün daha fazla önem kazanmaktadır. (Adıgüzel, 2016: 84) Özellikle Suriye krizinden sonra yaşanan yoğun göç dalgaları Türkiye'nin hedef ülke olma konumunu kalıcı bir özellik haline getirmiştir.

Cenevre Sözleşmesi'ne göre Türkiye Avrupa ülkelerinden gelen göçmenlerin mültecilik başvurusunu kabul etmektedir. Sözleşmeye coğrafi sınırlılık şartı ile imza atan Türkiye'ye Avrupa dışından gelenler mültecilik başvurusu yapamamakta, üçüncü bir ülkeye gitmek için sığınma beklemektedir.

Adıgüzel (2016: 84), Türkiye'nin transit ülke, hedef ülke ve kaynak ülke olma durumlarını şöyle örneklendirmiştir:

Transit ülke olarak Türkiye:
Siyasi istikrarsızlık, savaş vb. durumlardan ötürü Pakistan, Afganistan, İran, Irak, Filistin gibi Asya ülkelerinden gelenler, yasadışı yollarla Somali, Sudan, Eritre, Moritanya gibi Afrika ülkelerinden gelenler

Hedef Ülke Olarak Türkiye:
Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Azerbaycan, Ermenistan, Gürcistan gibi ülkelerden gelenler.

Kaynak Ülke Olarak Türkiye:
1960'larda iş gücü anlaşmaları ile başlayan yasal ekonomik göçlere katılamayanlar yasa dışı yollardan Avrupa'ya giriş yapmışlardır. 1980 askeri darbesinden sonra siyasi sebeplerle çok sayıda Türk vatandaşı Avrupa ülkelerine sığınmak zorunda kalmıştır

3.2.1. Türkiye ve Suriyeliler

2011 yılında Suriye'de başlayan çatışma ortamı aslında dünya kamuoyu tarafından Arap Baharı olarak adlandırılan sürecin son aşaması olarak görülüyordu. Mısır, Libya, Lübnan gibi Arap ülkelerinde olduğu gibi Suriye'de de halk kamu politikalarında değişiklikler istiyor ve yeni bir anlayışın yönetime hâkim olmasını talep ediyordu. Her geçen gün Suriye'deki sürecin diğerlerinde olduğu gibi mevcut yönetimin değişmesi ile sonuçlanmayacağının göstergesi oldu ve Suriye hükümeti ile muhalif gruplar arasında büyük çapta çatışmalar yaşanmaya başladı. Bölgedeki terör örgütlerinin de mevcut çatışma ortamına dâhil olmasıyla birlikte daha da karmaşık bir yer haine gelen Suriye, binlerce insanın öldüğü, yüzbinlerce insanın göç etmek zorunda kaldığı bir modern harabeye dönüştü. Bu kanlı süreç elbette Suriye'de mukim bulunan sivilleri hayatta kalabilecekleri

bir yer arayışına ve doğal olarak ülkelerini terk etmeye sevk etti. Türkiye, Lübnan, Ürdün, Irak, Mısır gibi ülkelere göç ederek hayatta kalmaya çalışan Suriyeliler son yıllarda dünyanın gördüğü en büyük trajedilerden birinin öznesi konumuna geldi. Bu ülkeler arasında en çok mülteciyi misafir eden ülke Türkiye olmuştur.

Türkiye, Suriyelilerin sınıra yöneldiği ilk günden beri sınır kapılarını birkaç terör tehdidi durumu dışında açık tutmuş ve bu güne kadar sayıları üç milyonu aşan Suriyeli sığınmacının topraklarına gelmesine izin vermiştir. Nisan 2011'de ilk mülteci geçişi başladığından beri Türkiye ilgili tüm kurum ve kuruluşları ile Suriyelilerin ülkedeki durumu ile ilgili çalışmalara başlamıştır.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, AFAD, Türk Kızılayı, Milli Eğitim Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bu anlamda Suriyelilerin barınma, sağlık, eğitim, sosyal imkânlardan yararlanma gibi birçok ihtiyacını giderebilmek için çalışmalar başlatmıştır.

Türkiye, ülkemize gelen Suriyelileri uluslararası literatüre göre geçici koruma ile koruma altına almıştır. Açık sınır politikası ile ülke topraklarına kabul, geri göndermeme ilkesi, gelenlerin temel ve acil ihtiyaçlarının karşılanması şeklinde sıralanabilecek üç temel unsuru kapsayacak şekilde 04/04/2013 tarihli ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 91'inci maddesi ve bu maddeye dayanılarak çıkarılan 13/10/2014 tarihli ve 2014/6883 sayılı Geçici Koruma Yönetmeliği çerçevesinde Suriyeliler güvence altına alınmıştır. (TC İçişleri Bakanlığı GİGM, 2015)

Başbakanlık Afet ve Acil Durum yönetimi Başkanlığı'nın 2 Ekim 2017 tarihinde güncellenen verilerine göre Türkiye'de 3.208.131 Suriyeli bulunmaktadır. Ankara'da bulunan kayıtlı Suriyeli sayısı 67.141'dir.Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı tarafından Suriye krizinin baş gösterdiği ilk günden çalışmalara başlanmış ve on ilde (Hatay, Gaziantep, Şanlıurfa, Kilis, Mardin, Kahramanmaraş, Osmaniye, Adıyaman, Adana, Malatya) barınma merkezleri kurulmuştur. 2 Ekim 2017 itibariyle bu barınma merkezlerinde toplam 228.785 Suriyeliye hizmet verilmektedir. (TC Başbakanlık AFAD,2017)

Milli Eğitim Bakanlığı verilerine göre Türkiye'de kamp içi 31, kamp dışı 401 olmak üzere toplamda 432 geçici eğitim merkezi bulunmaktadır. Bu geçici eğitim merkezlerinde 459.521 Suriyeliye eğitim verilmiştir. Geçici eğitim merkezlerinde Suriyeliler kendi dillerinde eğitim görmektedir. Ayrıca Suriyeli öğrencilerin Türk eğitim sitemine dâhil edilmesi ve uyum sürecinin hızlandırılması için Türk öğretmenler tarafından haftalık 15 saat Türkçe eğitim verilmektedir. Yurtdışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı koordinesi ile ülkemizde geçici koruma altında bulunan Suriyelilere öz kaynaklardan ve uluslararası kuruluşlarla yapılan çalışmalarla üniversite eğitimi bursu ve Türkçe dil eğitimi verilmiştir. Bu kapsamda 2016 yılı için ön lisans, lisans ve yüksek lisans düzeyinde 1275 öğrenciye burs sağlanmıştır. (TC İçişleri Bakanlığı GİGM, 2016)

BÖLÜM IV

ARAŞTIRMA METODOLOJİSİ

Bu bölümde yapılan saha araştırmasının metodoloji boyutu ile ilgili bilgiler verilecektir. Bu araştırma konunun ele alınış biçimine ve amacına göre yapılan sınıflandırmaya göre açıklayıcı araştırma formundadır. Açıklayıcı araştırma olgunun nedenini açık bir şekilde ortaya koyan, inceleme ve tanımlayıcı araştırmalar üzerine oturan araştırma türüdür. (İslamoğlu ve Alnıaçık, 2016: 42) Göçmenlerin yeni bir topluma girdiklerinde uyum ile ilgili çeşitli sorunlar yaşadığı bilinmektedir. Bu araştırmada da Suriyelilerin kimlik ve aidiyet durumları ile toplumsal uyumları arasında bir ilişki olup olmadığını belirlemeye çalışmaktadır. Bu çalışmanın Türkiye'deki Suriyelilerin toplum hayatına adaptasyonu ile ilgili sürece katkıda bulunması öngörülmektedir. Öncelikle şunu ifade etmek gerekir ki Suriye'den Türkiye'ye gerçekleşen göç sürecinin dinamizmi çeşitli bilgilerin ve özellikle de rakamsal verilerin süreç zarfında değişiklik göstermesine sebep olmaktadır. Literatürde Suriyeli göçmenlerle ilgili yapılan çalışmalar mevcuttur. Özellikle Suriyelilerin hukuki statüsü, eğitim, sağlık vb. imkânlara erişimi, gündelik hayatta yaşadıkları temel problemler ile ilgili çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bu kapsamda yapılan diğer çalışmalar da değerlendirilmekle birlikte literatür araştırması kısmında özel olarak göçün kimlik ve aidiyet duyguları üzerindeki etkisi ile ilişkili yapılan araştırmalara ve yaşanan zorunlu göç sonrası Suriyelilerin Türkiye'ye uyum durumu ile ilgili yapılan çalışmalara yer verilmiştir. Ayrıca araştırmanın konusu, amaçları, evreni, örneklemi, sınırları, veri elde etme ve değerlendirme yöntemi de açıklanmıştır.

4.1. Araştırmanın Konusu ve Amaçları

Suriye'de uzun süredir devam eden savaş ve çatışma ortamı milyonlarca Suriyelinin evlerini ve doğal yaşam ortamlarını kaybetmelerine sebep olmuştur. Ülke içerisinde yerinden olanların yanı sıra birçok Suriyeli hayatlarını devam ettirebilmek için ülkelerini terk etmek zorunda kalmıştır. Türkiye olayların başladığı ve savaş ortamından kaçan

Suriyelilerin sınırlarına dayandığı günden itibaren açık kapı politikası izlemiş ve sınır bölgelerine kamplar kurmanın yanı sıra birçok Suriyelilerin farklı illerde barınmasına da müsaade etmiştir. Coğrafi olarak göç yolları üzerinde bulunan, geçmişte ciddi bir göç tecrübesi yaşamış bir ülke olan Türkiye tarihindeki en büyük göç dalgası ile karşılaşmış, bununla birlikte Suriye'deki insani kriz sonrası dünyada en fazla mülteciyi barındıran ülke pozisyonuna gelmiştir.

Suriye'de yaşanan çatışma ortamı uzun yıllar boyunca çözülememiş, Amerika ve Rusya gibi ülkelerin de sürece dahil olması ile birlikte yerel ya da coğrafi bir sorun olmaktan çıkıp uluslararası bir problem haline gelmiştir. Bölgedeki terör örgütlerinin varlığı, Şam yönetiminin tutumu, uluslararası aktörlerin müdahaleleri ve yaşanan diğer gelişmeler Suriye konusunun kısa vadede bir çözüme kavuşabileceğine dair umutları azaltmaktadır.

Türkiye tarafından ilk etapta geçici bir durum olarak algılanan yoğun göç dalgası Suriye krizinin çözümü ile ilgili sürecin hala nihayete erememiş olmasından ötürü Türk toplumunda yeni bir sosyolojinin oluşmasına sebep olmuştur. Özellikle kamp dışında yaşayan Suriyeliler günlük hayatın bir parçası haline gelerek toplumun bir parçası olmaya başlamıştır. Bu çalışmada özellikle kimlik ve aidiyet bağlamında Suriyelilerin yaşadıkları problemler değerlendirilmeye çalışılmıştır. Suriyeli göçmenlerin yaşadıkları sorunlar, Türk toplum hayatına uyum sağlama durumları ve bu uyum süreci içerisinde yaşadıkları sıkıntılar çalışmanın konusunu oluşturmaktadır.

Bu anlamda araştırmanın amaçları şu şekilde sıralanabilir:

- Suriye'deki çatışma ortamından kaçarak Türkiye'ye sığınan Suriyelilerin Türkiye'yi tercih etme sebeplerinin ortaya konması,
- Suriyelilerin Türk toplumu tarafından kabul görme oranının kendi perspektiflerinden yola çıkarak belirlenmesi,
- Yaş, cinsiyet ve eğitim seviyesi gibi farklılıkların uyum açısından değerlendirilmesi,
- Suriyelilerin kimlik ve aidiyet duygularının Türkiye'de kaldıkları süre zarfındaki değişiminin belirlenmesi,
- Suriyelilerin kimlik ve aidiyet algılarının ve Türkiye'deki yaşantılarına bu algılarının etkisinin değerlendirilmesi,
- Kimlik ve aidiyet bağlamında toplumsal yaşantıya uyum durumlarının incelenmesi,

- Suriyelilerin Türkiye'de yaşanan olaylara ve Türkiye'nin politikalarına bakışının araştırılması.

4.2. Araştırma Soruları

Farklı kültürlerin bir arada yaşamaya alışma süreci zor ve kimi zaman çok uzun yıllar alan bir süreçtir. Bu sürecin birlikte yaşayabilme ortamına evirilmesi, uyumu zorlaştıran temel sebeplerin tespit edilmesi ve uyum sürecini hızlandıracak temel faktörlerin belirlenmesi ile gerçekleşecektir. Bu anlamda bu çalışma kapsamında aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

- Suriyeliler eğitim seviyesi ve Türkiye'de kalma sürelerine göre nasıl bir dağılım göstermektedir ve bu dağılım kimlik ve aidiyet duyguları temelinde uyumla ilgili düşüncelerini nasıl etkilemektedir?

- Suriyeli göçmenler sosyal hayat içerisinde ayrımcılığa maruz kalmakta mıdır?

- Demografik farklılıklar kimlik ve aidiyet duyguları temelinde uyumu ne derece etkilemektedir?

- Ankara'daki Suriyelilerin kimlik ve aidiyet tanımlamaları nasıldır? Kimlik ve aidiyet tanımlarının toplumsal uyuma etkisi nasıldır?

- Ankara'daki Suriyelilerin Türk toplumu ile bütünleşme sürecinde karşılaştıkları problemler nelerdir?

- Toplumsal uyumu zorlaştıran ya da olumsuz anlamda etkileyen faktörler nelerdir? Uyum sürecini zorlaştıran etkiler kimlik ve aidiyet duygularının ön plana çıkmasından mı kaynaklanmaktadır?

- Ankara'daki Suriyelilerin kimlik ve aidiyet bağlamında toplumsal uyumla ilgili düşünceleri hangi özelliklere göre değişmektedir?

4.3. Bilgi Toplama Araçları

Araştırma kapsamında değerlendirilen soruları cevaplandırabilmek için nicel ve nitel veri toplama tekniği kullanılmıştır. Veri elde etme aşamasında çok sayıda katılımcının aynı soruları yanıtladığı anket tekniği uygulanmıştır. Araştırma sorularının belirlenmesinin ardından anket soruları oluşturulmuştur. Anket formu iki tanesi açık uçlu soru olmak üzere 51 sorudan oluşmaktadır. Suriyeli katılımcılara uygulanan anketlerin yanı sıra bölgede Suriyeli sığınmacılarla ilgili toplumsal çalışmalar gerçekleştiren çeşitli kuruluşların yetkilileri ile mülakatlar gerçekleştirilerek ve doküman incelemesi yapılarak konu ile ilgili daha kapsamlı bilgi edinilmeye çalışılmıştır.

4.4. Araştırmanın Evreni, Örneklemi ve Sınırları

Bu araştırmanın evrenini Ankara Önder Mahallesi'nde yaşayan Suriyeliler oluşturmaktadır. Araştırma evreninin tamamına ulaşmak mümkün olmadığı için örnekleme yapılmıştır. Anket aşamasında basit tesadüfi örneklem esasına göre örnekleme yapılmıştır. Basit tesadüfi örnekleme yönteminin kullanılabilmesi için ele alınan sorunla ilgili bilgilerin ana kitleye göre homojen olması gerekir. (İslamoğlu ve Alnıaçık, 2016: 197) Anket formu toplam 300 kişilik bir örneklem grubu tarafından doldurulmuştur. Ancak anket formları değerlendirildiğinde 24 anket formunun yanıltıcı ya da eksik olduğu görülmüştür. Bu nedenle bu anket formları analize dâhil edilmemiş, sonuç olarak 276 kişilik bir örneklem grubu üzerinden çalışma yapılmıştır. Alınan sonuçlar SPSS veri sistemine girilerek araştırma çıktıları oluşturulmuştur. Anket çalışmasında katılımcıların Önder Mahallesi'nde yaşayan Suriyelilerden seçilmesi ve 18 yaş ve üzeri yaş aralığında olması dışında hiçbir sınırlama getirilmemiştir.

4.5. Uygulama

Saha Çalışması 1-19 Haziran tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Anket formları Türkçe hazırlanmış Suriyeli bir çevirmen tarafından Arapçaya tercüme ettirilmiştir. Anket çalışması Türkçe ve Arapça bilen yetkin kişiler eşliğinde gerçekleştirilmiştir. Örneklem grubunun dışındaki küçük bir Suriyeli grup ile yapılan ön çalışmada anket sorularına verilen tepkiler ölçülmüş, anket sorularının etkisi test edilmiştir. Bu kapsamda yapılan görüşmelerde Suriyelilere sorulması planlanan, cevap şıklarında Türkiye, Suriye, her ikisi ve hiçbiri ifadeleri bulunan "Vatanınız olarak nereyi gösterirsiniz?" sorusu Suriyelilerin

vatan algılarının sorgulanmasından rahatsız olduğu anlaşılarak anket formundan çıkarılmıştır. Bu konu ile ilgili katılımcıların tepkisi vatanlarının Suriye olduğu ve bunun tartışma konusu dahi olamayacağı şeklinde olmuştur.

4.6. Literatür Araştırması

Doç. Dr. Murat Erdoğan ve Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi ekibi tarafından yapılan ve *Türkiye'deki Suriyeliler Toplumsal Kabul ve Uyum* ismiyle kitaplaştırılan alan çalışması Suriyelilerin toplumumuza uyumu ile ilgili gerçekleştirilen çalışmaların en kapsamlı olanıdır. Suriyelilerin yoğun olarak yaşadıkları Kilis, Gaziantep, Hatay, Mersin, İzmir ve İstanbul illerinde kamp dışında yaşayan Suriyeliler ve yerel halk ile görüşmeler yapılarak toplumdaki Suriyeli algısı ve uyum durumu irdelenmiştir. 72 Suriyeli, 72 Türk ile derinlemesine mülakatlar gerçekleştirilmiş ayrıca Türkiye'nin 18 ilinde 1501 kişi ile kamuoyu araştırması gerçekleştirilmiş, medya analizi, sivil toplum kuruluşları incelenmesi, kamu ve uluslararası kuruluş temsilcileri ile yapılan görüşmeler derlenerek detaylı bir çalışma hazırlanmıştır. Yapılan mülakatlar sonucunda hem Suriyelilerin hem de yerel halkın zorunlu göçün sonuçlarıyla ilgili görüş ve beklentileri ortaya konmuştur. Suriyelilerin Türkiye'de bulunmaktan memnun oldukları, Suriye'nin geleceğine dair ise fazla umutlu olmadıkları görülmüştür. Suriyelilerin en fazla rahatsız oldukları durumun tüm Suriyelilerin dilenci olarak nitelendirilmesi olduğu, kendilerini en fazla misafir kavramının rahatsız ettiği, çalışma imkânlarının kolaylaştırılmasının önemli taleplerinden biri olduğu, sağlık imkanlarından yararlanma, eğitim vb. konulardaki talepleri dile getirilmiştir. Yerel halkta ise genel itibariyle Suriye'deki insani dram karşısında Suriyelilere yardım edilmesinin doğru ve gerekli olduğu, siyasi görüşlerin Suriyelileri kabullenme oranında farklılıklar ortaya koyduğu, özellikle iş gücü ile alakalı iş yeri sahiplerinin memnuniyeti ile birlikte yerel halkın Suriyelilerin düşük ücret ile çalışmasının iş imkânlarını azalttığına dair düşünceler ortaya konmuştur. Suriyelilerin güvenlik ile ilgili kaygıları artırdığı bununla birlikte halkta oluşan çeşitli yanlış algıların Suriyelilere bakışı olumsuz yönde etkilediği görülmüştür. Suriyelilere bakış açısında ön plana çıkan konuların bölgesel olarak da farklılık arz ettiği dile getirilmiştir.

Çağlar Deniz, Yusuf Ekinci ve Banu Hülür tarafından Antep ve Kilis çevresinde gerçekleştirilen ve *Bizim Müstakbel Hep Harap Oldu* ismiyle kitaplaştırılan araştırmada Suriyelilerden ve Türklerden oluşan 115 kişi ile mülakatlar yapılmıştır. Bu kapsamda

yapılan görüşmeler sağlık, seyahat, konaklama, çalışma ve eğitim imkânlarına erişim kapsamında değerlendirilerek Suriyelilerin gündelik yaşamına dair portreler ortaya konmuştur. Çalışmanın yapıldığı Antep ve Kilis çevresinde Suriyelilerin gelmesi ile birlikte bir kültürel melezleşme sürecine girildiği ifade edilen çalışmada göçün genel getirisi olan sosyal dışlanma ile birlikte Suriyeliler aleyhine üretilen dedikodular ile birlikte bir söylemsel dışlanmanın var olduğuna dikkat çekilmektedir.

Göçün kimlik üzerinden araştırılması anlamında Göksel Göker'in İsveç'te yaşayan Türklerle ilgili yapmış olduğu *Göç, Kimlik, Aidiyet Kültürlerarası İletişim Açısından İsveçli Türkler* isimli doktora çalışması önemlidir. 612 kişilik bir örneklem grubu üzerinden yapılan alan çalışmasında anket tekniği kullanılmış ve katılımcılara İsveç'teki sosyal, kültürel yaşam adaptasyon durumları ve kimlik tanımlamaları ile ilgili sorular yöneltilmiştir. Göker araştırma nihayetinde İsveç'teki Türk göçmenlerin ekonomi, eğitim vb. özellikler temelinde homojen bir yapıya sahip olmayıp sosyo-kültürel olarak farklılaştıklarını ifade etmektedir. Ayrıca Türkiye ile olan ilişki bağlarına göre çeşitli kimlik ifadelerinin varlığını ortaya koymuştur. Türk göçmenlerin İsveç toplumuna uyum noktasında sorunlar yaşadıkları ve bu sorunların temelinin dini ve kültürel farklılıklar olduğunu ortaya koymuştur.

Gülcan Er Savaş tarafından hazırlanan "Kültürlerarası İletişimde Dış Göç Olgusu ve Kimlik Sorunu: 1989 yılında Bulgaristan'dan Türkiye'ye Gelen Türk Göçmenleri Üzerine Bir Çalışma (İstanbul İkitelli Örneği)" isimli yüksek lisans tez çalışması da bu alanda yapılan bir diğer çalışmadır. İstanbul İkitelli'de 140 kişilik bir örneklem grubu üzerinde yapılan anket çalışması ile 1989 yılında Türkiye'ye göç eden Bulgaristanlıların yaşadıkları kültürel uyum sorunları incelenmiş ve çözüm önerileri getirilmeye çalışılmıştır.

"Suriyeli Göçmenlerin Uyumu ve Gelecek Beklentileri: Mardin Örneği" isimli yüksek lisans tez çalışmasında Hıdır Apak anket ve gözlem yöntemini kullanarak 132 Suriyeli ile saha çalışması gerçekleştirmiş ve Suriyelilerin uyumuyla ilgili durumu incelemiştir. Çalışma nihayetinde Apak, Suriyelilerin Mardin'e uyum sağlamada çok fazla sorun yaşamadıkları ve uyumu kolaylaştıran faktörlerin oldukça fazla olduğunu söylemektedir. Hatay ili evreninde 24 Hatay yerlisi ve 33 Suriyeli göçmenle görüşmeler yapan Hayriye Döner, "Suriyeli Göçmenlerle Yaşanan Sorunlar Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma: Hatay İli Örneği" isimli yüksek lisans tez çalışmasını hazırlamıştır. Suriyeli göçmenlerin yerel

halkla ilgili algılarını ve yerel halkın Suriyelilerle ilgili algı ve tutumlarını inceleyen Döner, günlük hayatı etkileyen çeşitli meselelere her iki tarafın penceresinden bakmaya çalışmış ve gözlemlerini ortaya koymuştur.

Ankara Önder Mahallesi'nde Hilal Uludağ tarafından dokuz kadın altı erkek toplam on beş Suriyeli ile nitel veri üreterek yapılan "Suriyeli Mültecilerin Zorunlu Göç Deneyimleri: Ankara Örneği" isimli yüksek lisans tezi bu çalışmayla aynı bölgedeki Suriyelilerle ilgili bir çalışma olması açısından önemlidir. Suriyelilerin pratik yaşamlarındaki zorlukları ve bu zorluklarla mücadele yöntemlerini konu alan çalışma verileri ile bu çalışmanın sonuçları arasında değerlendirme yapılmak istenmiş ancak söz konusu çalışmanın yazarı tarafından erişiminin kısıtlanması sebebiyle bu mümkün olmamıştır.

BÖLÜM V

ARAŞTIRMA BULGULARI

Anket uygulaması sonuçlarının SPSS sisteminde değerlendirilmesi sonucu ortaya çıkan verilerle katılımcılara sorulan soruların tamamı ve önemli görülen konularla ilgili çapraz değerlendirmeler bu bölümde sunulmuştur.

5.1. Demografik Özellikler

Ankara Önder Mahallesinde yaşayan Suriyelilerin demografik özellikleri kendine has bir yapı taşımaktadır. En dikkat çeken husus burada yaşayanların çoğunun genç ve orta yaşlarda olanlardan oluşuyor olmasıdır. Bunun en büyük sebebi Ankara'ya gelen Suriyelilerin çoğunun çalışmak için gelmesi ve Siteler mobilya sitesi bölgesinde çalışma imkânı bulmasıdır.

Tablo 1. Cinsiyet dağılımı

	f	%
Erkek	145	52,5
Kadın	131	47,5
Toplam	276	100,0

Toplumsal yaşantı içerisinde kadın ve erkeklerin hayata bakış açısı çeşitli farklılıklar barındırmaktadır. Bu anlamda kadın ve erkeğin toplumsal yaşamdaki rol farklılıkları değişik konu başlıklarında cinsiyet farkının önemli bir etmen olduğunu göstermektedir. Çeşitli olayların değerlendirilmesinde erkekler ve kadınlar arasında kimi zaman benzerlikler kimi zamansa farklılıklar ortaya çıkabilmektedir. Suriyelilerle ilgili olarak yapılan bu çalışmada okul, iş gibi gündelik toplumsal hayatta yoğun olarak erkeklerin, daha ziyade vaktini evde geçiren, komşularıyla ilişkilerinde ya da çarşı pazarda karşı

karşıya kaldıkları durumlarla ilgili olarak da kadınların varlığı bu araştırma için önemlidir. Araştırmanın katılımcısı olan örneklem grubunda erkeklerin oranı %52.5 kadınların oranı ise %47.5 olmuştur. Türkiye'deki Suriyelilerle ilgili 2013 yılında AFAD tarafından hazırlanan Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacılar Saha Araştırmasında erkeklerin oranı %51.4 kadınların oranı ise %48.6 olarak görülmüştür. Aynı şekilde Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan 2016 Göç Raporu'nda da kadınların oranı %46.68, erkeklerin oranı ise %53.32 olarak belirlenmiştir. Türkiye geneli yapılan bu iki raporlama sonucu ile Önder Mahallesi'nde gerçekleştirdiğimiz alan çalışmasındaki cinsiyet dağılımları büyük benzerlik taşımaktadır.

Tablo 2. Yaş dağılımı

	f	%
18-25	115	41,7
26-35	90	32,6
36-45	51	18,5
46-	20	7,2
Toplam	276	100,0

Olayları değerlendirme ve toplum yaşantısında yer bulma anlamında yaş faktörü de cinsiyet kadar önemli bir faktördür. Ankete katılan örneklem grubunun yaş durumu görüldüğü gibi %74.3 oranında 35 yaşının altındadır. 2016 Göç Raporunda da 35 yaş altı Suriyeliler %77.88 oranındadır. Ancak Önder Mahallesi'nde yaptığımız saha çalışmasında anket uygulaması gerçekleştirildiği için 18 yaş altı Suriyeliler örneklem grubuna dahil edilmemiştir. Orta yaş üzeri yaş grubundaki Suriyelilerin birçoğunun evlerini ne olursa olsun terk etmeyerek Suriye'de kalmış olması ile birlikte daha ziyade bu yaş grubundakilerin kamplarda kalmayı tercih etmesi bu yaş dağılımını beraberinde getirmiştir. Ankara ve benzeri büyükşehirler, çalışarak hayatını idame ettirmek isteyen Suriyelilerin daha fazla ilgisini çekmiş ve bu yüzden genç nüfus bu gibi illere göç etmiştir.

Tablo 3. Suriye'de meşgul olunan iş

	f	%
Devlette çalışıyordum	34	12,3
Özel Sektör	40	14,5
Öğrenci	123	44,6
Esnaf	20	7,2
İşsiz	8	2,9
Ev Hanımı	51	18,5
Toplam	276	100,0

Suriyelilerin Ankara'daki sosyal hayata uyumu, onların beşeri sermayesi ile yakından ilişkilidir. Bu anlamda örneklem grubunun %44.6'sının Suriye'de öğrenci, %12.3'ünün devlet çalışanı, %14.5'inin özel sektör çalışanı, %7.2'sinin esnaf olduğu %2.9'unun ise Suriye'de herhangi bir işte çalışmayanlardan oluştuğu görülmektedir. Suriye'de öğrenci olanların oranı, örneklem grubunun Tablo-3'teki yaş dağılımı ile de paralellik taşımaktadır.

Tablo 4. Eğitim durumu

	f	%
Okuryazar Değil	11	4,0
Okuryazar	20	7,2
İlköğretim	68	24,6
Lise	88	31,9
Üniversite	74	26,8
Lisansüstü	15	5,4
Toplam	276	100,0

Eğitim durumu Suriyelilerin Türkiye'deki yaşamla ilgili düşüncelerini etkileyen önemli faktörlerdendir. Örneklem grubunun büyük ölçüde okuryazar ve temel eğitim sahibi olduğu görülmektedir.

Tablo 5. Medeni durum

	f	%
Evli	122	44,2
Bekar	131	47,5
Dul (Eşi Vefat Etmiş ya da Boşanmış)	23	8,3
Toplam	276	100,0

Anket katılımcılarının %44.2'si evli, %47.5'i ise bekar durumdadır. Bu da çoğunluğu çalışmak için Ankara'ya gelmiş olan Suriyelilerin yaş ortalaması ile paralellik gösteren bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 6. Oturulan evin durumu

	f	%
Ev Sahibi	6	2,2
Kira	267	96,7
Bedelsiz Tahsis Edilmiş	3	1,1
Toplam	276	100,0

Suriyelilerin %96.7 ile belirtilen oranda çok önemli bir kısmı kiraladıkları evlerde oturmaktadır. Buna karşılık kendilerine bedelsiz olarak ev tahsis edilmiş olanların oranı %1.1 ev sahibi olanların oranı ise %2.2' dir.

Tablo 7. Evde yaşayan kişi sayısı

	f	%
1-2	24	8,7
3-5	129	46,7
6-10	106	38,4
10 ve üzeri	17	6,2
Toplam	276	100,0

Örneklem grubundaki katılımcıların büyük çoğunluğu kalabalık aileler şeklinde Ankara'ya göç edenlerden oluşmaktadır. İlk göç esnasında kalabalık gruplar olmasa bile Ankara'da çalışmak için akrabalarının ya da Suriye'deki komşularının yanına gelenlerle birlikte bir evde birkaç aile şeklinde hayatlarını sürdürenlerin sayısının hayli fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 8. Türkiye'de bulunma süresi

	f	%
0-1 yıl	52	18,8
1-3 yıl	159	57,6
4-5 yıl	59	21,4
6 yıl ve üzeri	6	2,2
Toplam	276	100,0

Suriyelilerin sosyal hayata uyumu ile ilgili en dikkat çeken parametrelerden biri Türkiye'de geçirdikleri süredir. Zira Türkiye'ye yeni gelenlerle belli bir süredir Türkiye'de olanlar arasında uyum ile ilgili ciddi farklılıklar göze çarpmaktadır. Çatışma ortamının ilk yılları sayılabilecek dönemde Ankara'ya gelenlerin oranı %2.2 iken ilerleyen süreçte bu oranın ciddi bir artış gösterdiği tespit edilmiştir.

5.2. Suriyelilerin Türkiye ve Gelecek Algıları

Suriyelilerin Türkiye ile ilgili düşünceleri onların kendi kimlik ve aidiyet duygularıyla sosyal hayatta karşılaştıkları ortamı ifade etmesi açısından önemlidir. Ayrıca geçici ya da kalıcı olma arasında Suriye ile ilgili öngörüleri de öğrenilmeye çalışılmıştır.

Tablo 9. Türkiye'yi tercih etme sebebi

	f	%
Coğrafi olarak yakın olması	31	11,2
Burada akrabalarımın bulunması	103	37,3
Türkiye'nin diğer Arap ülkelerine göre daha güvenli olması	123	44,6
Avrupa'ya geçiş noktası olması	19	6,9
Toplam	276	100,0

Bilindiği üzere Suriye'deki insani kriz sonrasında çatışma ortamından kaçan Suriyeliler Türkiye, Ürdün, Mısır vb çeşitli ülkelere göç etmek zorunda kalmıştır. Bir kısmı da çeşitli yollarla Avrupa'ya gitmeyi tercih etmiştir. Katılımcıların %44.6'sı Türkiye'nin diğer Arap ülkelerine göre daha güvenli olduğunu belirtmiş, %37.3'ü Türkiye'de akrabalarının olduğunu söylemiş, %11.2'si coğrafi olarak Türkiye'nin daha yakın olduğunu belirtmiş, %6.9'u ise Avrupa'ya gidebilmek için Türkiye'nin önemli bir geçiş noktası olduğunu ifade etmiştir.

Tablo 10. Türkiye'nin siyasi ve ekonomik durumuyla ilgilenme durumu

	f	%
Hiç ilgilenmiyorum	31	11,2
Biraz ilgileniyorum	132	47,8
İlgileniyorum	70	25,4
Çok ilgileniyorum	43	15,6
Toplam	276	100,0

Yaşadıkları ülkenin siyasi ve ekonomik durumuna ilişkin ilgileri Suriyelilerin uyum ve birlikte yaşama ile ilgili düşüncelerini yansıtan önemli etkenlerdendir. Bir yerdeki varlığını tamamıyla geçici ve kısa süreli olarak değerlendiren kişinin bulunduğu ülkenin sosyal durumuyla çok ilgilenmeyeceği öngörülebilir. Bu anlamda örneklem grubundaki Suriyelilerin sadece %11,2'si Türkiye'nin siyasi ve ekonomik durumuyla ilgilenmediğini ifade etmiştir.

Tablo 11.Yaşa göre Türkiye'nin siyasi ve ekonomik durumuyla ilgilenme durumu

	Türkiye'nin siyasi ve ekonomik durumuyla ilgileniyor musunuz?				**Toplam**
	Hiç ilgilenmiyorum	Biraz ilgileniyorum	İlgileniyorum	Çok ilgileniyorum	
18-25	16	55	34	10	115
	13,9%	47,8%	29,6%	8,7%	100,0%
26-35	8	40	23	19	90
	8,9%	44,4%	25,6%	21,1%	100,0%
36-45	4	30	10	7	51
	7,8%	58,8%	19,6%	13,7%	100,0%
46-	3	7	3	7	20
	15%	45%	15%	45%	100,0%
Toplam	31	132	70	43	276
	11,2%	47,8%	25,4%	15,6%	100,0%

Türkiye'nin siyasi ve ekonomik durumuyla ilgilenme boyutunda hemen her yaş grubunda bu konuda büyük ölçüde bir hassasiyet bulunduğu dikkat çekmektedir.

Tablo 12. Cinsiyete göre Türkiye'nin siyasi ve ekonomik durumuyla ilgilenme durumu

	Türkiye'nin siyasi ve ekonomik durumuyla ilgileniyor musunuz?				**Toplam**
	Hiç ilgilenmiyorum	Biraz ilgileniyorum	İlgileniyorum	Çok ilgileniyorum	
Erkek	22	57	34	32	145
	15,2%	39,3%	23,4%	22,1%	52.3%
Kadın	9	75	36	11	131
	6,9%	57,3%	27,5%	8,4%	47.7%
Toplam	31	132	70	43	276
	11,2%	47,8%	25,4%	15,6%	100%

Türkiye'nin siyasi ve ekonomik durumuyla ilgilenme durumunun cinsiyet bağlamında değerlendirilmesinde kadınların %6,9'u Hiç İlgilenmiyorum cevabı verirken erkeklerin %15,2'si hiç ilgilenmediğini söylemiştir. Bu anlamda kadınların erkeklere nazaran Türkiye'deki siyasi ve ekonomik durumlara daha fazla meraklı oldukları ortaya çıkmaktadır.

Tablo 13. Suriye'nin geleceğine dair düşünceleri

	f	%
Çatışma 1-2 yıl içinde bitecek	65	23,6
Çatışma 2-5 yıl kadar sürecek	97	35,1
Çatışma 5 yıldan daha fazla devam edecek	101	36,6
Fikrim yok	13	4,7
Toplam	276	100,0

Bu araştırma sorusunun yanıtları Suriyelilerin ülkelerindeki çatışma ortamının kısa vadede çözüleceğine dair çok umutlu olmadığını göstermektedir. Katılımcıların %23.6'sı çatışma ortamının bir yıl içerisinde biteceğine inandığını söylerken %35.1'i orta vadede, %36.6'sı ise uzun vadede Suriye'de bir barış ortamının sağlanamayacağını düşünmektedir.

Tablo 14. Türkiye'deki Suriyelilerin geleceği ile ilgili düşünceleri

	f	%
Türkiye çatışma bitmeden Suriyelileri geri gönderecek	18	6,5
Türkiye çatışma bitince Suriyelileri geri gönderecek	98	35,5
Türkiye Suriyelilere vatandaşlık vererek savaş bitse de burada kalmamızı sağlayacak	160	58,0
Toplam	276	100,0

Örneklem grubunun yalnızca %6'sı Türkiye'nin mevcut politikasında değişik yaparak Suriyelileri çatışma bitmeden geri göndereceğini düşünmektedir. Katılımcıların %35.5'i Türkiye'nin çatışma bittikten sonra kendilerini göndereceğini, %58'i ise çatışma ortamı bitse bile vatandaşlık vererek Türkiye'de kalmalarına izin verileceğini düşünmektedir. Bu sonuç Suriyelilerin Türkiye'nin mülteciler konusunda mevcut politikasını devam ettireceğine dair umudunu ve Türkiye'ye olan güvenini ifade etmesi açısından önemlidir.

Tablo 15. Suriye'de kalan akraba ve arkadaşlarınıza Türkiye'ye gelmelerini tavsiye etme durumları

	f	%
Evet	236	85,5
Hayır	33	12,0
Fikrim Yok	7	2,5
Toplam	276	100,0

Suriyelilerin diğer akraba ve arkadaşlarına Türkiye'ye göç etmeyi tavsiye edip etmemeleri Türkiye'deki memnuniyet durumlarını ifade etmesi açısından önemlidir. Savaş şartları değerlendirildiğinde ilk olarak güvenli bir ortam olmasının ve geneli Siteler civarında yoğunlaşmış çeşitli iş imkanlarının Suriyelilerin bu konudaki görüşlerinin %85.5 oranında olumlu anlamda gelişmesine sebep olduğu değerlendirilmektedir.

Tablo 16.Türkiye'de bulunma süresi ile Suriye'deki akraba ve arkadaşlarını Türkiye'yi tavsiye etme durumu

	Suriye'de kalan akraba ve arkadaşlarına Türkiye'ye gelmelerini tavsiye eder misiniz?			**Toplam**
	Evet	Hayır	Fikrim Yok	
0-1 yıl	39 75,0%	11 21,2%	2 3,8%	52 100,0%
1-3 yıl	141 88,7%	15 9,4%	3 1,9%	159 100,0%
4-5 yıl	53 89,8%	5 8,5%	1 1,7%	59 100,0%
6 yıl ve üzeri	3 50,0%	2 33,3%	1 16,7%	6 100,0%
Toplam	236 100,0%	33 100,0%	7 100,0%	276 100,0%

Bir yıldan az süredir Türkiye'de olanların %75'i, 1-3 yıldır Türkiye'de olanların %88,7'si, 4-5 yıldır Türkiye'de yaşayanların %89,8'i, 5 yıldan daha fazla süredir Türkiye'de yaşayanların %50'si Suriye'deki akraba ve dostlarına Türkiye'ye gelmelerini tavsiye edeceğini ifade etmiştir.

Tablo 17. Yerel halkın bakışının değerlendirilmesi

	f	%
Olumlu	49	17,8
Olumsuz	21	7,6
Kişiye göre değişken	206	74,6
Toplam	276	100,0

Yerel Türk halkının kendilerine karşı bakışını katılımcıların %74,6'sı kişiye göre değişken olarak tanımlarken %17,8'i olumlu, %7,6'sı olumsuz fikir beyan etmiştir.

Tablo 18. Suriyeli göçmenlerin en rahat oldukları ülke

	f	%
Ürdün	2	0,7
Lübnan	5	1,8
Türkiye	261	94,6
Mısır	4	1,4
Diğer	2	0,7
Fikrim Yok	2	0,7
Toplam	276	100,0

Suriyeli göçmenlerin %94,6'sı Suriyeli göçmenlerin en rahat oldukları ülke olarak Türkiye'yi göstermektedir.

Tablo 19. Türkiye'nin gündemini (Tv, dergi, gazete, internet aracılığıyla) takip etme durumu

	f	%
Evet	140	50,7
Hayır	135	48,9
Fikrim Yok	1	0,4
Toplam	276	100,0

Türkiye'nin gündemini gazete, internet, televizyon, dergi vb. aracılığıyla takip edenlerin oranı %50,7 etmeyenlerin oranı ise %48,9 olarak bulunmuştur.

Tablo 20.Yaşa göre Türkiye'nin gündemini takip etme durumu

	Türkiye'nin gündemini (Tv, dergi, gazete, internet aracılığıyla) takip ediyor musunuz?			**Toplam**
	Evet	Hayır	Fikrim Yok	
18-25	60	55	-	115
	52,2%	47,8%		100,0%
26-35	48	41	1	90
	53,3%	45,6%	1,1%	100,0%
36-45	19	32	-	51
	37,3%	62,7%		100,0%
46-	12	8	-	20
	60%	40%		100,0%
Toplam	140	135	1	276
	50,7%	48,9%	,4%	100,0%

18-25 yaş aralığındakilerin %52,2'si, 26-35 yaş aralığının %53,3'ü, 36-45 yaş grubunun %37,3'ü, 46 yaş üzerinin ise %60'ı Türkiye'nin gündemini takip ettiği ifade etmiştir.

Tablo:21 Türkiye'de kalma süresine göre Türkiye'nin gündemini takip etme durumu

	Türkiye'nin gündemini (tv, dergi, gazete, internet aracılığıyla) takip ediyor musunuz?			**Toplam**
	Evet	Hayır	Fikrim Yok	
0-1 yıl	24	28	-	52
	46,2%	53,8%		100,0%
1-3 yıl	81	77	1	159
	50,9%	48,4%	0,6%	100,0%
4-5 yıl	29	30	-	59
	49,2%	50,8%		100,0%
6 yıl ve üzeri	6	-	-	6
	100,0%			100,0%
Toplam	140	135	1	276
	50,7%	48,9%	0,4%	100,0%

Türkiye'de kalma süresinin anlamlı bir biçimde artmasının Türkiye'nin gündemini çeşitli vesilelerle takip etme durumunu etkilediği görülmektedir. Beş yıl ve üzeri süredir Türkiye'de bulunanların tamamının gündemi takip ediyor oluşu , "yarın ne olacağız?" kaygısı, günlük yaşama ayak uydurma ve bu yüzden gelişmelerden haberdar olma arzusunu ifade etmektedir.

Tablo 22. Medyada Suriyelilerle ilgili oluşturulan algıyı değerlendirme durumu

	f	%
Olumlu	203	73,6
Olumsuz	68	24,6
Fikrim Yok	5	1,8
Toplam	276	100,0

Türk medyasında Suriyelilerle ilgili olarak oluşturulan algıyı olumlu bulanların oranı %73,6 olumsuz bulanların oranı ise %24,6 olarak karşımıza çıkmaktadır. Medyada Suriyelilerle ilgili olumsuz içerikli yapılan çeşitli yayınlar göz önünde bulundurulduğunda bu konuda bir rahatsızlığın olmaması ilginçtir. Ancak bölgeye sık sık gelerek kendileri ile röportaj yapan yerel ya da ulusal televizyon ve gazetelerin varlığından ötürü böyle bir düşünce oluştuğu değerlendirilmektedir.

Tablo 23. Medyada Suriyelilerin sorunlarının gündeme taşınma durumu

Medyada Suriyelilerin sorunlarının yeterince gündeme taşındığını düşünüyor musunuz?	f	%
Evet	145	52,5
Hayır	125	45,3
Fikrim Yok	6	2,2
Toplam	276	100,0

Örneklem grubunu oluşturan Suriyelilerin %52,5'i Türk medyasının Suriyelilerin sorunlarını gündeme getirmede yeterli olduğunu düşünürken, %45,32ü medyanın Suriyelilerin sorunlarını yeterince gündeme taşımadığını düşünmektedir.

Tablo 24. Suriye'de güvenli bir ortam oluşması halinde geri dönme durumu

Suriye'de savaş biter ve barış süreci başlarsa geri dönmeyi düşünüyor musunuz?	f	%
Evet	203	73,6
Hayır	70	25,4
Fikrim Yok	3	1,1
Toplam	276	100,0

Katılımcıların %73,6'sı Suriye'deki savaş ortamı son bulup barış sağlandığında Suriye'ye geri dönmeyi düşündüğünü, %25,4'ü ise barış ortamında geri dönmeyi düşünmediğini ifade etmektedir.

Tablo 25.Yaşa göre Suriye'de savaş bittiğinde geri dönme durumu

	Suriye'de savaş biter ve barış süreci başlarsa geri dönmeyi düşünüyor musunuz?			
	Evet	Hayır	Fikrim Yok	**Toplam**
18-25	83 72,2%	32 27,8%	-	115 100,0%
26-35	65 72,2%	22 24,4%	3 3,3%	90 100,0%
36-45	41 80,4%	10 19,6%	-	51 100,0%
46-55	14 70%	6 30%	-	20 100,0%
Toplam	203 73,6%	70 25,4%	3 1,1%	276 100,0%

18-25 yaş aralığındakilerin %72,2'si, 26-35 yaş aralığının %72,2'si, 36-45 yaş grubunun %80,4'ü, 46 yaş üzerinin ise %70'i savaş bittiğinde Suriye'ye geri dönmek istediğini ifade etmiştir.

Tablo 26. Suriyelilerin eğitim ihtiyacı

Suriyelilerin eğitim alması gerektiğini düşünüyor musunuz? Bu eğitim hangi alanda olmalıdır?	f	%
Evet, mesleki eğitim almalı	37	13,4
Evet, dil eğitimi almalı	122	44,2
Evet, yükseköğretim eğitimi almalı	15	5,4
Evet, iletişim eğitimi almalı	1	0,4
Evet, tüm alanlarda eğitim almalı	57	20,7
Fikrim yok	21	7,6
Hayır, eğitimden geçmesi gerektiğini düşünmüyorum	23	8,3
Toplam	276	100,0

Anketteki açık uçlu sorulardan biri olan bu soruda katılımcılara yetişkin Suriyelilerin bir eğitimden geçmesi gerektiğini düşünüp düşünmedikleri sorulmuş, eğer cevapları Evet ise hangi alanda eğitim alınması gerektiğine inandıklarını yazmaları istenmiştir. Açık uçlu verilen cevaplar tasnif edildiğinde yoğunlukla %44,2 oranında dil konusunda eğitim alınması gerektiği ön plana çıkmaktadır.

5.3. Suriyelilerin Kimlik ve Aidiyet Durumları

Kimlik ve aidiyet duyguları Suriyelilerin şu an yaşadıkları toplumdan farklı bir ortamda gelişmiştir. Bu sebeple bir arada yaşama koşulları göz önünde bulundurulduğunda kendini tanımlama ve toplum içinde kendini sınıflandırma meselesi oldukça önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 27. Kendilerini tanımlama durumları

	f	%
Suriyeli	132	47,8
Arap	34	12,3
Müslüman	98	35,5
Diğer	12	4,3
Toplam	276	100,0

Kimlik ve aidiyet duygusu toplumsal yaşantı ile ilgili temel dinamiklerdendir. Özellikle insanın kendisini nasıl tanımladığı ve kendisini hangi toplumsal sınıfa ait hissettiği, gündelik yaşamla temasını oldukça etkileyen faktörlerdir. Örneklem grubundaki Suriyelilerin %12,3'ünün ilk tanımlama olarak etnik unsurlarını ifade ettiği görülmüştür. Bununla birlikte vatan algısı ile ilgili bir aidiyet hissini ifade edenlerin oranı %47,8 dini yönünü ön plana çıkararak kendini tanımlayanların oranı ise %35,5'tir.

Tablo 28. Kendini tanımlama biçimi ve Türk vatandaşı olma isteği arasındaki ilişki

	Türkiye Vatandaşı Olmak İster misiniz?			
	Evet	Hayır	Fikrim Yok	**Toplam**
Suriyeli	75	52	5	132
	56,8%	39,4%	3,8%	100,0%
Arap	16	15	3	34
	47,1%	44,1%	8,8%	100,0%
Müslüman	64	32	2	98
	65,3%	32,7%	2,0%	100,0%
Diğer	6	2	4	12
	50,0%	16,7%	33,3%	100,0%
Toplam	161	101	14	276
	58,3%	36,6%	5,1%	100,0%

Kendisini Suriyeli olarak tanımlayanların %56.8'i, Arap olarak tanımlayanların %47.1'i, Müslüman olarak tanımlayanların ise %65.3'ü Türkiye vatandaşı olmak istediğini ifade etmiştir.

Tablo 29. Kendini tanımlama biçimi ve uyum sağlama durumu

	Türk toplumu ve kültürüne uyum sağlamada sorun yaşadınız mı?				
	Evet (Biraz)	Evet (Çoğu zaman)	Hayır	Fikrim Yok	Toplam
Suriyeli	71	27	33	1	132
	53,8%	20,5%	25,0%	,8%	100,0%
Arap	14	11	9	-	34
	41,2%	32,4%	26,5%		100,0%
Müslüman	44	14	39	1	98
	44,9%	14,3%	39,8%	1,0%	100,0%
Diğer	4	2	6	-	12
	33,3%	16,7%	50,0%		100,0%
Toplam	133	54	87	2	276
	48,2%	19,6%	31,5%	,7%	100,0%

Kendisini Suriyeli olarak tanımlayanların %25'i Türk toplumu ve kültürüne uyum sağlamada sorun yaşamadığını ifade ederken, kendisini Arap olarak tanımlayanlarda bu oran %26,5 olmuştur. Ayrıca kendisini Müslüman olarak tanımlayanların %39,8'i Türk toplumu ve kültürüne uyum sağlamada sorun yaşamadığını ifade etmiştir.

Tablo 30. Kendini tanımlama biçimi ve Türkiye'de kendi değerlerini yaşayabilme durumu

	Türkiye'de kendi milli ve kültürel değerlerinizi rahatça yaşayabiliyor musunuz?				
	Evet	Hayır	Kısmen	Fikrim Yok	Toplam
Suriyeli	80	12	38	2	132
	60,6%	9,1%	28,8%	1,5%	100,0%
Arap	20	5	9	-	34
	58,8%	14,7%	26,5%		100,0%
Müslüman	66	4	27	1	98
	67,3%	4,1%	27,6%	1,0%	100,0%
Diğer	7	3	2	-	12
	58,3%	25,0%	16,7%		100,0%
Toplam	173	24	76	3	276
	62,7%	8,7%	27,5%	1,1%	100,0%

Kendisini Suriyeli olarak tanımlayanların %60,6'sı, kendisini Arap olarak tanımlayanların %58,8'i, kendisini Müslüman olarak tanımlayanların ise %67,3'ü Türkiye'de kendi milli ve kültürel değerlerini rahatça yaşayabildiklerini ifade etmişlerdir.

Tablo 31. Kendini tanımlama durumu ve komşuluk ilişkileri

Kendinizi nasıl tanımlıyorsunuz?	Hangileriyle komşu olmayı daha çok tercih edersiniz?					**Toplam**
	Türkler	Suriyeliler	Diğer göçmenler	Fark Etmez	Fikrim Yok	
Suriyeli	44	32	6	49	1	132
	33,3%	24,2%	4,5%	37,1%	,8%	100,0%
Arap	9	9	2	14	-	34
	26,5%	26,5%	5,9%	41,2%		100,0%
Müslüman	35	22	-	41	-	98
	35,7%	22,4%		41,8%		100,0%
Diğer	5	1	1	5	-	12
	41,7%	8,3%	8,3%	41,7%		100,0%
Toplam	93	64	9	109	1	276
	33,7%	23,2%	3,3%	39,5%	,4%	100,0%

Komşuluk tercihleri ile kendilerini tanımlama biçimlerinin değerlendirildiğinde göçmenlerin, hangilerini kendilerine yakın gördükleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Ancak dikkat çeker ölçüde farklı tanımlama biçimlerinde komşuluk tercihi açısından bütün gruplar arasında fark görmeyenlerin oranı oldukça yüksektir.

Tablo 32. Kendilerini Türk vatandaşlara göre tanımlama durumları

	f	%
Göçmen	156	56,5
Yabancı	100	36,2
Misafir	10	3,6
Eşit	9	3,3
Diğer	1	0,4
Toplam	276	100,0

Suriyelilere toplumun yaklaşımının ve bakış açısının değerlendirmesi açısından, göçmenlerin Türk vatandaşlarla temasları nihayetinde onların gözünde nasıl bir yer

edindiklerini düşündüklerinin tespiti önemlidir. Bu anlamda Suriyelilerin %56,5'inin kendilerini göçmen, %36,2'si ise yabancı olarak tanımlamıştır.

Tablo 33.Türkiye'de kalma sürelerine göre kendilerini Türklere göre tanımlama durumları

	Kendinizi Türk vatandaşlara göre nasıl tanımlıyorsunuz?					
	Göçmen	Yabancı	Misafir	Eşit	Diğer	**Toplam**
0-1 yıl	31 59,6%	17 32,7%	3 5,8%	1 1,9%	-	52 100,0%
1-3 yıl	88 55,3%	59 37,1%	6 3,8%	5 3,1%	1 0,6%	159 100,0%
4-5 yıl	33 55,9%	22 37,3%	1 1,7%	3 5,1%	-	59 100,0%
6 yıl ve üzeri	4 66,7%	2 33,3%	-	-	-	6 100,0%
Toplam	156 100,0%	100 100,0%	10 100,0%	9 100,0%	1 100,0%	276 100,0%

Türkiye'de kalma süresi ile kendilerini Türk vatandaşların gözünden tanımlama durumları değerlendirildiğinde kendilerini misafir ya da eşit görenlerin sayısının oldukça az olduğu görülmüştür.

Tablo 34. Dini açıdan kendilerini tanımlama durumları

	f	%
Müslüman	132	47,8
Sünni Müslüman	139	50,4
Alevi Müslüman	2	0,7
Hiçbiri	3	1,1
Toplam	276	100,0

Örneklem grubundaki Suriyelilerin %47,8'i kendini doğrudan Müslüman olarak tanımlarken, %50,4'ü kendisini Sünni Müslüman olarak tanımlayarak mezhep vurgusunu ön plana çıkarmaktadır.

Tablo 35. Türkiye'de kendi milli ve kültürel değerlerinizi rahatça yaşayabiliyor olma durumu

Düşünce	f	%
Evet	173	62,7
Hayır	24	8,7
Kısmen	76	27,5
Fikrim Yok	3	1,1
Toplam	276	100,0

Türkiye'de kendi milli ve kültürel değerlerini rahatça yaşayabildiğini düşünenlerin oranı %62,7 oranında görülmektedir. Kısmen cevabını verenlerin oranı %27,5 iken hayır cevabını verenlerin oranı %8,7 olmuştur.

Tablo 36. Türkiye'de dini inançlarından ötürü ayrımcılığa maruz kalma durumu

Ayrımcılığa Maruz Kalıyor musunuz?	f	%
Evet	22	8,0
Hayır	184	66,7
Kısmen	67	24,3
Fikrim Yok	3	1,1
Toplam	276	100,0

Türkiye ve Suriye vatandaşlarının en büyük ortak noktası nüfusun büyük çoğunluğunun Müslüman olmasıdır. Türkiye'de dini inançlarından ötürü ayrımcılığa maruz kaldığını düşünenlerin oranı %8 iken dini inançlarından ötürü herhangi bir ayrımcılığa maruz kalmadığını düşünenlerin oranı%66,7 olmuştur.

Tablo 37. Türkiye'de mezhebinden ötürü ayrımcılığa maruz kalma durumu

Ayrımcılığa Maruz Kalıyor musunuz?	f	%
Evet	21	7,6
Hayır	192	69,6
Kısmen	63	22,8
Toplam	276	100,0

Türkiye'de de dönem dönem gündeme gelen mezhep farklılıkları birlikte yaşayabilme adına önemli unsurlardan biridir. Türkiye Suriyelilerin göç ettiği diğer Arap ülkeleri gibi mezhep çeşitliliği arz eden bir ülke değildir. Ancak bu konu çeşitli açılardan ele alınarak kimi zaman gündeme gelebilmektedir. Türkiye'de mezhep aidiyetinden ötürü ayrımcılığa maruz kaldığını düşünenlerin oranı %7.6 ile sınırlı kalırken örneklem grubunun %69,6'u herhangi bir şekilde mezhebi bir ayrımla karşılaşmadığını ifade etmiştir.

Tablo 38. Türkiye'de etnik kimliklerinden ötürü ayrımcılığa maruz kalma durumu

Ayrımcılığa Maruz Kalıyor musunuz?	f	%
Evet	25	9,1
Hayır	152	55,1
Kısmen	95	34,4
Fikrim Yok	4	1,4
Toplam	276	100,0

Türkiye'de etnik kimliğinden ötürü ayrımcılığa maruz kaldığına inananların oranı %9,1 iken bu anlamda herhangi bir ayrımcılığa maruz kalmadığını düşünenlerin oranı %55,1 olmuştur.

Tablo 39. Türkiye'de giyim tarzlarından ötürü ayrımcılığa maruz kalma durumu

Ayrımcılığa Maruz Kalıyor musunuz?	f	%
Evet	28	10,1
Hayır	171	62,0
Kısmen	77	27,9
Toplam	276	100,0

Giyim tarzı farklı kültürler arasında değişiklik arz edebilen bir konudur. Normal şartlarda belki şehir hayatında karşılaştığımız Suriyelilerin bu konuda kendilerini ayırt edici bir durumu olduğu söylenemez. Ancak Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı Önder Mahallesi'nde giyim tarzı olarak göze çarpan farklılıklar dikkat çekmiş, bu soru bu nedenle anket formuna dahil edilmiştir. Türkiye'de giyim tarzından ötürü herhangi bir ayrımcılığa maruz kaldığını düşünenlerin oranı %10,1 iken, bu anlamda herhangi bir ayrımcılığa maruz kalmadığını ifade edenlerin oranı %62 olmuştur.

Tablo 40. Türkiye'de dil farklılığından ötürü ayrımcılığa maruz kalma durumu

Ayrımcılığa Maruz Kalıyor musunuz?	f	%
Evet	74	26,8
Hayır	81	29,3
Kısmen	121	43,8
Toplam	276	100,0

Dil bir toplumda birlikteliği ve bütünlüğü sağlayan en önemli kriterlerden biridir. Suriyeli göçmenlerin kendi aralarında Arapça konuşmaları ya da dil bilmeyenlerinin herhangi bir ayrımcılıkla karşılaşma durumu öngörülebilir bir durumdur. Örneklem grubunun %29,3'ü Türkiye'de dil farklılığından ötürü herhangi bir ayrımcılığa maruz kaldığını düşünmezken, %29,3'ü dil farklılığından ötürü ayrımcılığa maruz kaldığına inanmaktadır. Yüksek bir oran olarak, katılımcıların %43,8'i bu duruma kısmen cevabını vermiştir.

5.4. Suriyelilerin Uyum ve Bütünleşme ile İlgili Düşünceleri

Bu bölümde toplumsal bütünleşme ve bir arada yaşama ile ilgili Suriyelilerin yaklaşımları tespit edilmeye çalışılmıştır.

Tablo 41. Türkiye vatandaşı olmak isteme durumları ve sebebi

	f	%
Evet, Çünkü güvenli ve istikrarlı bir ülke	20	7,2
Evet, Çünkü özgür ve gelişmiş bir ülke	10	3,6
Evet, Çünkü Müslüman ve misafirperver bir ülke	9	3,3
Evet, Çünkü eğitime burada devam etmek istiyorum	18	6,5
Diğer	31	11,2
Hayır, Çünkü Suriyeliyim savaş bitince ülkeme dönmek istiyorum	103	37,3
Fikrim Yok	14	5,1
Evet, Çünkü vatandaşlık haklarından faydalanmak istiyorum	22	8,0
Evet, Çünkü mesleğimi yapmak ve çalışmak istiyorum	5	1,8
Evet, Çünkü kültürel benzerlikler ve zenginliklerden dolayı	3	1,1
Evet, Çünkü Suriye'de savaş olduğu ve geri dönemeyeceğim için	10	3,6
Evet, Çünkü Türkiye'de yaşıyorum ve yaşamaya devam edeceğim için	6	2,2
Evet, Çünkü iyi bir gelecek ve rahat bir hayat için	13	4,7
Evet, Çünkü Türkmenim	3	1,1
Evet, Türk vatandaşı olmak istiyorum	9	3,3
Toplam	276	100,0

Türk toplumunda oldukça tartışılan bir mesele olarak karşımıza çıkan Suriyelilere vatandaşlık verilmesi durumu hakkında Suriyelilerin görüşleri önemlidir. Bu anlamda ankette bulunan açık uçlu sorulardan biri olan bu soruda Suriyelilere sebebiyle birlikte Türk vatandaşı olmak isteyip istemedikleri sorulmuştur. Yukarıdaki tablo açık uçlu soruya verilen cevapların tasnifi ile oluşturulmuştur. Anket katılımcılarının %37,3'ü Türk vatandaşı olmak istemediğini çünkü Suriyeli olduğunu ve savaş bitince ülkesine dönmek istediğini ifade etmiştir. Diğer taraftan Türkiye'nin güvenilir, istikrarlı, özgür, gelişmiş, Müslüman, misafirperver bir ülke olması, eğitim için uygun ve iyi bir geleceğe kavuşmak

için müsait bir yer olması sebepleri ile Türk vatandaşlığına sıcak bakanların oranı %56,4 olarak karşımıza çıkmıştır.

Tablo 42. Türkiye'de kalma süresi ile Türk vatandaşı olma isteği

	Türkiye Vatandaşı Olmak İster misiniz?			**Toplam**
	Evet	Hayır	Fikrim Yok	
0-1 yıl	25	25	2	52
	48,1%	48,1%	3,8%	100,0%
1-3 yıl	95	55	9	159
	59,7%	34,6%	5,7%	100,0%
4-5 yıl	41	21	3	65
	63%	32,3%	4,6%	100,0%
Toplam	161	101	14	276
	58,3%	36,6%	5,1%	100,0%

Genel olarak Suriyelilerin Türk vatandaşı olma isteklerinin Türkiye'de bulunma süreleri ile ciddi paralellik gösterdiği görülmektedir. Türkiye'de geçirdikleri süre arttıkça vatandaşlık istekleri de benzer oranda artma eğilimindedir.

Tablo 43. Türk vatandaşı olma isteği ile diğer Suriyelilere Türkiye'ye gelmeyi tavsiye etme durumları

	Suriye'de kalan akraba ve arkadaşlarınıza Türkiye'ye gelmelerini tavsiye eder misiniz?			
	Evet	Hayır	Fikrim Yok	**Toplam**
Evet	146	12	3	161
	90,7%	7,5%	1,9%	100,0%
Hayır	81	17	3	101
	80,2%	16,8%	3,0%	100,0%
Fikrim Yok	9	4	1	14
	64,3%	28,6%	7,1%	100,0%
Toplam	236	33	7	276
	85,5%	12,0%	2,5%	100,0%

Türkiye vatandaşı olmak isteyenlerin %90.7'si Suriye'deki akrabalarına Türkiye'ye gelmelerini tavsiye ederken, aynı zamanda Türkiye vatandaşı olmak istemeyenlerin de %80.2'si akrabalarına Türkiye'ye gelmelerini tavsiye edeceğini beyan etmiştir.

Tablo 44. Türk toplumu ve kültürüne uyum sağlamada sorun yaşama durumları

	f	%
Evet (Biraz sorun yaşadım)	133	48,2
Evet (Çoğu zaman sorun yaşadım)	54	19,6
Hayır Sorun Yaşamadım	87	31,5
Fikrim Yok	2	0,7
Toplam	276	100,0

Toplumsal hayata uyum ile ilgili yapılan araştırmada katılımcıların %67.8'i Türk toplumuna ve kültürüne uyum sağlamada sorun yaşadığını, %31.5'i ise herhangi bir sorunla karşılaşmadığını belirtmiştir.

Tablo 45.Cinsiyete göre Türk toplum hayatına uyum sağlamada sorun yaşama durumu

	Türk toplumu ve kültürüne uyum sağlamada sorun yaşadınız mı?				**Toplam**
	Evet (Biraz)	Evet (Çoğu zaman)	Hayır	Fikrim Yok	
Erkek	71 49,0%	23 15,9%	50 34,5%	1 0,7%	145 52.3%
Kadın	62 47,3%	31 23,7%	37 28,2%	1 0,8%	131 47.7%
Toplam	133 48,2%	54 19,6%	87 31,5%	2 0,7%	276 100,0%

Türk toplum hayatına uyum sağlama noktasında erkeklerin %15,9'unun, kadınların ise %23,7'sinin çoğu zaman uyum sağlamada sorun yaşadığını ifade ettiği görülmüştür.

Tablo 46.Yaşa göre Türk toplumu ve kültürüne uyum sağlamada sorun yaşama durumu

Yaş	Türk toplumu ve kültürüne uyum sağlamada sorun yaşadınız mı?				**Toplam**
	Evet (Biraz)	Evet (Çoğu zaman)	Hayır	Fikrim Yok	
18-25	58 50,4%	23 20,0%	34 29,6%	-	115 100,0%
26-35	47 52,2%	12 13,3%	29 32,2%	2 2,2%	90 100,0%
36-45	20 39,2%	17 33,3%	14 27,5%	-	51 100,0%
46-	8 35,3%	2 11,8%	10 52,9%	-	20 100,0%
Toplam	133 48,2%	54 19,6%	87 31,5%	2 0,7%	276 100,0%

Türk toplum hayatı ve kültürel yapısına uyum sağlama durumları örneklem grubunun yaş oranlarıyla birlikte değerlendirildiğinde 46 yaş ve üzeri grubun uyum sağlamada en az sorun yaşayan grup olduğu ortaya çıkmıştır

Tablo 47. Uyum problemlerinin temel kaynağı hakkındaki görüşleri

	f	%
Kültürel Farklılıklar	49	17,8
Etnik farklılıklar	15	5,4
Dini yaşantıdaki farklılıklar	17	6,2
Dil farklılığı	124	44,9
Diğer Nedenler	64	23,2
Fikrim Yok	7	2,5
Toplam	276	100,0

Örneklem grubunun uyum problemlerinin kaynağı ile ilgili görüşleri sorulduğunda %44.9 ile dil farklılığı büyük bir yer edinmiştir. Dünyanın her yerinde farklı bir lisan konuşan kalabalıklarla karşılaşan göçmen gruplarının dil farklılığından ötürü sorun yaşadığı görülmektedir. Ancak birçok noktada dini farklılıklar, etnik farklılıklar ve kültürel farklılıklar dil probleminden daha öncelikli olarak ortaya çıkabilmektedir. Bu anlamda

Türkiye'ye göç eden Suriyelilerin büyük çoğunluğunun Müslüman olması ve dolayısıyla dini yaşantının hemen hemen aynı olması bu anlamda bir uyum sorunun yaşanmasının önüne geçmektedir. Aynı şekilde etnik farklılıkların yalnızca %5.4 oranında bir sorun olarak görülmesi, toplumsal uyumla ilgili yoğun bir etnik bir problemin olmadığını göstermektedir. %17.8 ile kültürel farklılıklar uyum probleminin kaynakları arasında görülmektedir.

Tablo 48. Türkiye'de en çok sorun yaşanılan alan

	f	%
Beslenme	29	10,5
Barınma	93	33,7
İş	108	39,2
Sağlık	9	3,2
Eğitim	24	8,7
Kabul Görme	13	4,7
Toplam	276	100,0

Suriyelilerden en çok yaşadıkları sorunları sıralamaları istendiğinde %39,2 ile en büyük sorunun iş durumları olduğu ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte %33,7 oranında barınma, %10,5 oranında beslenme, %8,7 oranında ise eğitim en büyük problemler olarak ortaya çıkmıştır.

Tablo 49. Türk toplumunun kendilerine karşı ön yargılı olduğunu düşünüyor olma durumu

Ön Yargılı Olduğunu Düşünüyor mu?	f	%
Evet	31	11,2
Hayır	135	48,9
Kısmen	104	37,7
Fikrim Yok	6	2,2
Toplam	276	100,0

Örneklem grubundaki katılımcıların %48.9'u Türk toplumunun kendilerine karşı ön yargılı olduğunu düşünmemektedir. %11.2'si ön yargılı bir yaklaşım olduğunu kabul ederken %37.7'si kısmen cevabını vermiştir.

Tablo 50. Yaşa göre ön yargı hissetme durumu

Yaş	Türk toplumunun size karşı ön yargılı olduğunu düşünüyor musunuz?				**Toplam**
	Evet	Hayır	Kısmen	Fikrim Yok	
18-25	16 13,9%	52 45,2%	45 39,1%	2 1,7%	115 100,0%
26-35	9 10,0%	44 48,9%	34 37,8%	3 3,3%	90 100,0%
36-45	5 9,8%	28 54,9%	17 33,3%	1 2,0%	51 100,0%
46 -	1 5%	11 55%	8 40%	-	20 100,0%
Toplam	31 11,2%	135 48,9%	104 37,7%	6 2,2%	276 100,0%

Türk toplumunun kendilerine karşı ön yargılı olup olmadığı sorusuna doğrudan Evet diyenlerin sayısının oldukça düşük olduğu gözlemlenmiştir. 18-25 yaş grubundakilerin %45,2'si Hayır, %39,1'i Kısmen, 26-35 yaş grubundakilerin %48,9'u Hayır, 37,8'i Kısmen, 36-45 yaş grubundakilerin %54,9'u Hayır, %33,3'ü Kısmen, 46 ve üzeri yaş grubundakilerin %55'i Hayır, %40'ı Kısmen cevabını vermiştir

Tablo 51. Kendilerini Türk toplumuna uyum sağlamaya mecbur hissetme durumu

Uyum Sağlamaya Mecbur Hissediyor mu?	f	%
Evet	179	64,9
Hayır	26	9,4
Kısmen	69	25,0
Fikrim Yok	2	0,7
Toplam	276	100,0

Türk toplumunun sosyal yaşantısının içinde var olmakla ilgili zorunluluk hissinin ölçülmeye çalışıldığı soruya katılımcıların %64.9'u evet diyerek kendilerini Türk toplumuna uyum sağlamaya mecbur hissettiklerini ifade etmiştir.

Tablo 52. Eğitim durumuna göre kendini topluma uyum sağlamaya mecbur hissetme durumu

	Kendinizi Türk toplumuna uyum sağlamaya mecbur hissediyor musunuz?				**Toplam**
	Evet	Hayır	Kısmen	Fikrim Yok	
Okuryazar Değil	1 9,1%	1 9,1%	8 72,7%	1 9,1%	11 100,0%
Okuryazar	12 60,0%	4 20,0%	4 20,0%	-	20 100,0%
İlköğretim	38 55,9%	12 17,6%	17 25,0%	1 1,5%	68 100,0%
Lise	64 72,7%	5 5,7%	19 21,6%	-	88 100,0%
Üniversite	54 73,0%	3 4,1%	17 23,0%	-	74 100,0%
Lisansüstü	10 66,7%	1 6,7%	4 26,7%	-	15 100,0%
Toplam	179 64,9%	26 9,4%	69 25,0%	2 ,7%	276 100,0%

Örneklem grubunda okur-yazar olmayanların %72,7'si kendinizi Türk toplumuna uyum sağlamaya mecbur hissediyor musunuz sorusuna Kısmen cevabı verirken, okur-yazar olanların %60'ı Evet cevabı vermiştir. İlköğretim mezunlarının %55,9'u Evet %25'i Kısmen, Lise mezunlarının %72,7'si Evet, %21,6'sı Kısmen, Üniversite mezunlarının %73'ü Evet, %23'ü Kısmen, Lisansüstü mezuniyeti olanların ise %66,7'si Evet, %26,7'si Kısmen cevabı vermiştir. Eğitim durumu yükseldikçe toplumsal uyum ile ilgili isteğin arttığı söylenebilir durumdadır.

Tablo 53.Türkiye'de kendini dışlanmış hissetme durumu

Kendinizi dışlanmış hissediyor musunuz?	f	%
Evet	21	7,6
Hayır	141	51,1
Kısmen	114	41,3
Toplam	276	100,0

Türkiye'de net bir şekilde kendini dışlanmış hissedenlerin oranı %7,6 iken örneklem grubunun %51,1'i herhangi bir dışlanmış hissetmediğini söylemiştir. Bu soruya kısmen cevabı verenlerin oranı ise %41,3'tür.

Tablo 54. Türkçe bilme durumları

Türkçe Biliyor musunuz?	f	%
Evet	77	27,9
Hayır	43	15,6
Yalnızca kendimi ifade edecek kadar biliyorum	156	56,5
Toplam	276	100,0

Örneklem grubunun %27,9'u Türkçe bildiğini, %15,6'sı bilmediğini, %56,5'i ise kendisini ifade edecek kadar Türkçe bildiğini söylemiştir

Tablo 55. Eğitim durumuna göre Türkçe bilme durumu

	Türkçe biliyor musunuz?			**Toplam**
	Evet	Hayır	Yalnızca kendimi ifade edecek kadar biliyorum	
Okuryazar Değil	-	2 18,2%	9 81,8%	11 100,0%
Okuryazar	1 5,0%	6 30,0%	13 65,0%	20 100,0%
İlköğretim	13 19,1%	19 27,9%	36 52,9%	68 100,0%
Lise	26 29,5%	12 13,6%	50 56,8%	88 100,0%
Üniversite	32 43,2%	4 5,4%	38 51,4%	74 100,0%
Lisansüstü	5 33,3%	-	10 66,7%	15 100,0%
Toplam	77	43	156	276

"Türkçe biliyor musunuz?" sorusuna Hayır diyenlerin oranı okuryazar olmayanlarda %18.2, okuryazar olanlarda %30, ilkokul mezunu olanlarda %27.9, lise mezunu olanlarda %13.6, üniversite mezunu olanlarda ise %5.4 oranındadır. Genel itibariyle eğitim durumu ile Türkçe bilme durumu arasında orantılı bir artış olduğu söylenebilir.

Tablo 56.Cinsiyete Göre Türkçe Bilme Durumu

Cinsiyet	Türkçe biliyor musunuz?			**Toplam**
	Evet	Hayır	Yalnızca kendimi ifade edecek kadar biliyorum	
Erkek	54 37,2%	17 11,7%	74 51,0%	145 100,0%
Kadın	23 17,6%	26 19,8%	82 62,6%	131 100,0%
Toplam	77 27,9%	43 15,6%	156 56,5%	276 100,0%

Suriyelilerin adaptasyonu ile ilgili en önemli kriterlerden biri olan dil konusunda %51'i kadınların ise %62,6'sı yalnızca kendisini ifade edebilecek kadar Türkçe bildiğini söylemiştir.

Tablo 57. Suriyeli çocukların eğitiminde öncelikli konu

	f	%
Mesleki Eğitim	54	19,6
Din Eğitimi	84	30,4
Ahlak Eğitimi	77	27,9
Türkiye kültürünü, tarihini ve toplumunu tanıma	22	8,0
Suriye kültürünü, tarihini, toplumunu tanıma	16	5,8
Davranış kuralları	21	7,6
Fikrim Yok	2	0,7
Toplam	276	100,0

Suriyeli çocukların eğitimi ile ilgili olarak öncelikle ele alınması gereken konu değerlendirildiğinde ise %30,4 ile din eğitimi, %27,9 ile ahlak eğitimi, %19,6 ile mesleki eğitim ön plana çıkmaktadır.

Tablo 58. Herhangi bir sorunda ilk başvurulan yer

	f	%
Kamu Kuruluşlarına	45	16,3
Sivil Toplum Kuruluşlarına	41	14,9
Suriyeli Akrabalarıma	82	29,7
Türkiyeli Dostlarıma	60	21,7
Suriyeli Göçmen Derneklerine	44	15,9
Cevapsız	4	1,4
Toplam	276	100,0

Suriyeli göçmenler Türkiye'de herhangi bir sorunla karşılaştıklarında ilk nereye başvurdukları sorusuna %29,7 Suriyeli akrabalarıma, %21,7 Türk dostlarıma, %16,3 kamu kuruluşlarına, %15,9 Suriyeli göçmen derneklerine, %14,9 sivil toplum kuruluşlarına şeklinde cevap vermişlerdir.

5.5. Öteki İle İlişkiler Bağlamında Suriyeliler

Göçmenler arasında kurulmuş olması muhtemel bağların göç ettikleri toplumla aralarında kurulan bağlardan daha kuvvetli olması, toplumda karşılık bulamayıp bir göçmen dayanışmasına gittiklerinin göstergelerinden biridir. Bu nedenle kendi gruplarının dışındaki gerek yerel halkla gerekse diğer göçmen grupları ile ilişkileri uyum açısından oldukça önemlidir.

Tablo 59. Türkiye'de kendilerine en yakın hissettikleri grup

	f	%
Türkler	74	26,8
Suriyeliler	180	65,2
Iraklılar	14	5,1
Afganlılar	6	2,2
Diğer	2	0,7
Toplam	276	100,0

Suriyeli göçmenlerin %65,5'i kendi ülkelerinden gelenleri kendilerine en yakın hissettikleri grup olarak görürken %26,8'i ise kendilerine en yakın hissettikleri grup olarak Türkleri göstermiştir.

Tablo 60. Diğer ülkelerden göçmenlerle ilişki durumu

	f	%
Diğer ülkelerden gelen göçmenlerle görüşüyorum	51	18,5
Diğer ülkelerden gelen göçmenlerle kısmen görüşüyorum	116	42,0
Diğer ülkelerden gelen göçmenlerle görüşmüyorum	109	39,5
Toplam	276	100,0

Ankara'daki yaşam koşulları içerisinde göçmenler arası dayanışmayı göstermesi açısından önemli bir faktör olan başka göçmen gruplarıyla görüşmekle ilgili soruya katılımcıların %39,5'i diğer ülkelerden gelen göçmenlerle görüşmediğini, % 18,5'i görüştüğünü, %42'si ise kısmen görüştüğünü ifade etmiştir.

Tablo 61. Kendini en yakın hissettiği grup ve diğer göçmenlerle ilişki durumu

Türkiye'de kendinizi en yakın hissettiğiniz grup hangisidir?	Diğer ülkelerden göçmenlerle ilişki durumunuz nasıldır?			**Toplam**
	Diğer ülkelerden gelen göçmenlerle görüşüyorum	Diğer ülkelerden gelen göçmenlerle kısmen görüşüyorum	Diğer ülkelerden gelen göçmenlerle görüşmüyorum	
Türkler	21 28,4%	28 37,8%	25 33,8%	74 100,0%
Suriyeliler	26 14,4%	80 44,4%	74 41,1%	180 100,0%
Iraklılar	4 28,6%	7 50,0%	3 21,4%	14 100,0%

Türkiye'de kendisine en yakın hissettiği grubun Türkler olduğunu söyleyenlerin %37.8'i, Suriyeliler olduğunu söyleyenlerin %44.4'ü, Iraklılar olduğunu söyleyenlerin ise %50'si diğer ülkelerden gelen göçmenlerle kısmen görüştüğünü ifade etmiştir.

Tablo 62. Suriye'deki yakınları ile iletişim kurma durumu

Yakınlarınızla iletişim kuruyor musunuz?	f	%
Evet	255	92,4
Hayır	18	6,5
Fikrim Yok	3	1,1
Toplam	276	100,0

Katılımcıların %92,4'ü Suriye'deki yakınları ile iletişim kurduğunu ifade etmiş, %6,5'i ise herhangi bir iletişim kurmadığını belirtmiştir.

Tablo 63. Komşuluk tercihleri

	f	%
Türkler	93	33,7
Suriyeliler	64	23,2
Diğer göçmenler	9	3,3
Fark Etmez	109	39,5
Fikrim Yok	1	0,4
Toplam	276	100,0

Komşulukla ilgili örneklem grubuna yöneltilen soruya katılımcıların %33,7'si Türklerle, %23,2'si Suriyelilerle komşu olmayı tercih ettiğin ifade etmiş, % 39,5'i ise fark etmez cevabı vermiştir.

Tablo 64. Diğer göçmenlerle ilişki durumu ve komşuluk tercihleri

	Hangileriyle komşu olmayı daha çok tercih edersiniz?					**Toplam**
	Türkler	Suriyeliler	Diğer göçmenler	Farketmez	Fikrim Yok	
Diğer ülkelerden gelen göçmenlerle görüşüyorum	21 41,2%	11 21,6%	3 5,9%	16 31,4%	-	51 100,0%
Diğer ülkelerden gelen göçmenlerle kısmen görüşüyorum	37 31,9%	29 25,0%	2 1,7%	48 41,4%	-	116 100,0%
Diğer ülkelerden gelen göçmenlerle görüşmüyorum	35 32,1%	24 22,0%	4 3,7%	45 41,3%	1 ,9%	109 100,0%
Toplam	93 33,7%	64 23,2%	9 3,3%	109 39,5%	1 ,4%	276 100,0%

Diğer ülkelerden gelen göçmenlerle görüşenlerin %41.2'si komşu olarak Türkleri tercih ettiğini ifade etmiştir. Diğer ülkelerden gelenlerle kısmen görüştüğünü ifade edenlerin %41.4'ü ve diğer ülkelerden gelen göçmenlerle görüşmediğini söyleyenlerin %41,3'ü komşu tercihleri sorulduğunda "Fark Etmez" cevabı vermiştir.

Tablo 65. Çocuğunun bir Türk ile evlenmesini değerlendirme durumu

Çocuğunuzun bir Türk ile evlenmesini nasıl değerlendirirsiniz?	f	%
Olumlu	101	36,6
Olumsuz	61	22,1
Fark etmez	108	39,1
Fikrim Yok	6	2,2
Toplam	276	100,0

Katılımcıların %22,1'i çocuğunun bit Türk ile evlenmesini olumsuz bulurken, %36,6'sı bu konuda olumlu fikir beyan etmiş, %39,1'i ise bu konudan rahatsız olmadığını ifade eden fark etmez cevabını vermiştir.

5.6. Suriyelilerin Tanıma ve Tanınma Durumları

Suriyelilerin Türk toplumunu ne kadar tanıdıklarını düşündükleri tanımak için harcadıkları çaba ve onların gözünde Türk toplumunun onlarla ilgili tanıma ve çaba durumları bu bölümde ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Tablo 66. Türklerin Suriyelileri tanıma durumu

Türkler Suriyelileri ne kadar tanıyorlar?	f	%
Hiç	20	7,2
Çok az	92	33,3
Az	122	44,2
İyi	34	12,3
Çok iyi	8	2,9
Toplam	276	100,0

Türk toplumunun Suriyelileri ne kadar tanıdığına ilişkin sorulan soruda hiç tanımıyor diyenlerin oranı %7,2 çok az tanıyor diyenlerin oranı %33,3 az tanıyor diyenlerin oranı 44,2 iyi tanıyor diyenlerin oranı %12,3 çok iyi tanıyor diyenlerin oranı %2,3 olarak belirlenmiştir.

Tablo 67. Yerel halkın Suriyelileri tanımak için çaba gösterme durumları

Sizce yerel halk Suriyelileri tanımak için çaba gösteriyor mu?	f	%
Evet	53	19,2
Hayır	60	21,7
Kısmen	162	58,7
Fikrim Yok	1	0,4
Toplam	276	100,0

Türk halkının Suriyelileri tanımak için çaba gösterip göstermediğinin sorgulandığı soruda katılımcıların %19,2'si Evet, %21,7'si Hayır, % 58,7'si ise Kısmen cevabı vermiştir.

Tablo 68. Suriyelilerin saygı görme durumları

Sizce Türkler Suriyelilere saygı gösteriyor mu?	f	%
Evet	88	31,9
Hayır	16	5,8
Kısmen	169	61,2
Fikrim Yok	3	1,1
Toplam	276	100,0

Türk vatandaşlarının Suriyelilere saygı gösterme durumlarının araştırıldığı soruya verilen yanıtların %31,9'u Evet, %61,2'si Hayır, %5,8'i ise Kısmen şeklinde oluşmuştur.

Tablo 69. Suriyelilerin Türkiye'yi tanıma durumları

	f	%
Hiç	7	2,5
Çok az	56	20,3
Az	86	31,2
İyi	94	34,1
Çok iyi	32	11,6
Fikrim Yok	1	0,4
Toplam	276	100,0

Türkiye'yi ne kadar tanıdıkları sorulduğunda Suriyelilerin %2,5'i Hiç tanımadığını, %20,3'ü çok az tanıdığını, %31,2'si az tanıdığını, %34,1'i iyi, %11,6'sı ise çok iyi tanıdığını ifade etmiştir.

Tablo 70. Türklerin Suriyelileri tanıma durumu ile Suriyelilerin Türkiye'yi tanıma durumunun karşılaştırılması

Türkler Suriyelileri ne kadar tanıyorlar?	Türkiye'yi ne kadar tanıyorsunuz?						**Toplam**
	Hiç	Çok az	Az	İyi	Çok iyi	Fikrim Yok	
Hiç	2	4	4	8	2	-	20
	10,0%	20,0%	20,0%	40,0%	10,0%		100,0%
Çok az	2	33	23	28	6	-	92
	2,2%	35,9%	25,0%	30,4%	6,5%		100,0%
Az	3	15	46	43	14	1	122
	2,5%	12,3%	37,7%	35,2%	11,5%	,8%	100,0%
İyi	-	4	10	14	6	-	34
		11,8%	29,4%	41,2%	17,6%		100,0%
Çok iyi	-	-	3	1	4	-	8
			37,5%	12,5%	50,0%		100,0%
Toplam	7	56	86	94	32	1	276
	2,5%	20,3%	31,2%	34,1%	11,6%	0,4%	100,0%

Türklerin Suriyelileri hiç tanımadığını düşünenlerin %40'ı Türkiye'yi iyi tanıdığını, çok az tanıdığını söyleyenlerin %35.9'u Türkiye'yi çok az tanıdığını, az tanıdığını söyleyenlerin 37.7'si az tanıdığını, Türklerin Suriyelileri iyi tanıdığını söyleyenlerin %41.2'si iyi tanıdığını, çok iyi tanıdığını söyleyenlerin %50'si Türkiye'yi çok iyi tanıdığını söylemiştir.

Tablo 71. Türkiye'yi tanımak için bir çalışma yapma durumu

Türkiye'yi tanımak için bir çalışma yapıyor musunuz?	f	%
Evet	106	38,4
Hayır	50	18,1
Kısmen	120	43,5
Toplam	276	100,0

Örneklem grubundaki Suriyelilerin %38,4'ü Türkiye'yi tanımak için herhangi bir çalışma yapıyor musunuz sorusunu Evet, %18,1'i Hayır, %43,5'i ise Kısmen şeklinde yanıtlamıştır.

5.7. Suriyelilerin Örgütlü Olma Durumları

Genellikle güvenlikle ilgili olmakla beraber karşılaştıkları bazı ortak sorunları çözmek için de göçmen grupları bir örgütlenme yoluna gidebilmektedir. Böyle bir örgütlenmenin olup olmadığı varsa hangi seviyede ve ne amaçla kurulduğu Suriyelilerin kendilerini toplumda konumlandırdıkları yerle doğrudan ilişkilidir.

Tablo 72.Üyesi olunan ya da çalışmalarına katıldıkları bir dernek vb. varlığı

	f	%
Var	57	20,7
Yok	215	77,9
Fikrim Yok	4	1,4
Toplam	276	100,0

Katılımcıların %20,7'si üyesi olduğu ya da çalışmalarına katıldığı bir dernek ya da sivil toplum kuruluşu olup olmadığı sorusuna var cevabı verirken, %77,9'u yok şeklinde cevap vermiştir.

Tablo 73. Üyesi olduğunuz ya da çalışmalarına katıldıkları sadece Suriyelilerden oluşan bir dernek vb. varlığı

	f	%
Var	58	21,0
Yok	215	77,9
Fikrim Yok	3	1,1
Toplam	276	100,0

Genel itibariyle Suriyelilerin kendilerine özel olarak bir araya gelerek çalışmalar yaptığı dernek vb. oluşumlarının olmadığı görülmüştür.

5.8. Suriyelilerle İlgili Sahada Çalışma Yapan Birimlerle Mülakatlar

Suriyeli göçmenlerin Türkiye'nin çeşitli illerine doğru hareketliliği ile birlikte birçok sivil toplum kuruluşu yardım çalışmaları yapmaya başlamıştır. Ankara'da Suriyeliler daha ziyade Altındağ ilçesine yerleşmiştir. Suriyelilerin bu bölgeye ilk yerleştiği günden itibaren onların ihtiyaçları karşılamak, kira bedelini karşılayamayanlara yardımcı olmak, çeşitli iş imkanları sağlamak vb. konularda gerek şahsi gerek kurumsal olarak çok çeşitli gönüllü çalışmalar yapılmıştır. İlerleyen süreçte Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı Önder Mahallesi'nde gerek onlara maddi manevi çeşitli imkânlar sağlamak, gerek toplumsal uyum ve entegrasyonlarına katkıda bulunmak adına bölgede bazı merkezler kurulmuştur.

Türk Kızılayı Ankara Şubesi'ne bağlı Kentli Mülteciler Merkezi, Türkiye Diyanet Vakfı Kadın ve Gençlik Merkezi'ne bağlı Sosyal Destek ve Eğitim Merkezi bu konuda örnek gösterilebilir. Bu kurumlar doğrudan sahada Suriyelilerle muhatap olan onların çeşitli ihtiyaçlarını karşılayan kurumlardır. Kızılay, kayıt usulü ile aldığı başvurularla düzenli olarak hem Önder Mahallesi'nde hem de diğer mahallelerde yaşayan Suriyelilerin ihtiyaçlarını karşılamakta ve göçmenlerle direk temas kurmaktadır. Diyanet Vakfı ise yine Önder Mahallesi'nde kurulu olan merkezi ile göçmenlerin Türkiye'deki kalıcılığını baz alarak bölgede yaşayan Suriyelilere sosyal hayatlarını idame ettirebilecek yetiler kazandırmaya çalışmaktadır. Bu anlamda Suriyelilerle ve bölgedeki yerel halkla doğrudan temas kuran bu iki kurumun Suriyelilerin toplumumuza uyum sağlaması ve birlikte yaşama süreci ile alakalı düşünceleri önemlidir. Ayrıca Önder Mahallesinde özel bir temsilciliği bulunmamakla birlikte tüm Türkiye'de ve dünyada yaptığı insani yardım faaliyetleri ile bilinen ve gerek sınır kamplarında gerek diğer illerde ve Önder Mahallesi başta olmak üzere Ankara'daki Suriyelilerle ilgili saha çalışmalarından ötürü İHH İnsani Yardım Vakfı'ndan da bu çerçevede kurumsal görüş alınmıştır. Kurumsal çalışmaların yanı sıra Önder Mahallesi'nde dikkat çekici bir başka unsur da bu mülakatlar kapsamında değerlendirilmiştir. Bir bakıma mevcut şartların bir sonucu olarak yaşanan sorunlara Suriyelilerin kendi içinden bir çözüm olarak değerlendirilebilecek savaş sonrası Türkiye'ye gelen ve Suriyeliler için bir irtibat bürosu gibi çalışan Yusuf Muhammed isimli gencin gözlemlerine de yer verilmiştir.

Türk Kızılayı Ankara Şubesi Kentli Mülteciler Merkezi Koordinatörü Nedim Çalapkulu Temmuz 2016'da açılan merkezde gıda, bebek seti, mutfak seti ve hijyen paketinden

oluşan dört paket kolinin merkezin açıldığı günden bu yana kaydı alınan yaklaşık 10.000 aileye düzenli olarak dağıtıldığını ifade ediyor.

"Bölgede yaşayan Suriyeliler belki de Kızılay'ı Hilal-i Ahmer olarak gördükleri için Kızılay'ın kapısını daha rahat çalıyorlar. Özellikle bayanların rahatlıkla iletişime geçmesi bunun göstergesi olabilir. Ben Suriyelilerin yanlış tanındığını düşünüyorum. İnsanımızda bütün Suriyelilerin dilenci olduğuna dair bir algı var ve bu elbette doğru değil. Suriyeliler Türkiye'yi çok seviyorlar. Kendisi Suriye'de kalan ya da Avrupa'ya çalışmaya giden ve eşini, ailesini burada bırakan birçok erkek var. Bu Türkiye'ye olan güveni gösterir. Suriyelilerin durumunu içlerine girmeden, görmeden anlamak mümkün değil. Suriyelilerin uyum göstermekle ilgili bir problemi yok ancak bizim toplumumuzda uyumu zorlaştıracak, ötekileştirmeyi körükleyecek çeşitli yanlış bilgiler dolaşıyor. Örneğin Suriyelilere yapılan yardımlarla ilgili en çok karşılaştığımız ve uyumu zorlaştıran algılardan biri olan bizim vergilerimizle Suriyelilere yardım ediyorlar algısı oldukça yanlış çünkü gayrı resmi yani sivil alanda yapılan yardımların hiçbir kaydı yok. Suriyelilere yapılan yardımlar sadece devlet tarafından yapılmıyor. Kaydı olmadığı için net bir oran söyleyemeyiz belki ama sivil anlamda yapılan yardımın boyutları oldukça yüksek."

Aralık 2016 itibariyle eğitim faaliyetlerine başlayan Türkiye Diyanet Vakfı Kadın ve Gençlik Merkezi Sosyal Destek ve Eğitim Merkezi 13'ü öğretmen 24 çalışanıyla hizmet veriyor. Kurum müdürü Selman Aktaş merkez faaliyetlerini şöyle anlatıyor:

"Burada şehrimizde yaşayan Suriyelilerin kendi ayakları üzerinde durabilecek kadar eğitim alması için çeşitli çalışmalar yapıyoruz. Kur ve sertifika bazlı Türkçe ders gruplarımızda katılımcıların belli bir seviyede Türkçe öğrenmesini ve sertifika almasını sağlıyoruz. Genel Türkçe sınıflarımızda da her yaş grubundan günlük hayatını idame ettirecek kadar Türkçe öğrenmek isteyen herkese eğitim veriyoruz. Ayrıca savaş travmaları ve yaşamış oldukları psikolojik sorunlarla ilgili destek oluyoruz. Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Fakültesi ile Hukuki Bilgilendirme Programı projemiz var. Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü ile imzalanan protokol ile Halk Eğitim Merkezleri aracılığı ile meslek edindirme eğitimi aldıracağız. Tüm bunlarla birlikte haftada bir defa Sağlık Bakanlığı'ndan, Kızılay'dan, Göç İdaresi'nden vb. kurumlarımızdan temsilciler gelerek burada kursiyerlerimize bilgilendirme amaçlı seminerler veriyor.

Uyumla ilgili konuşacak olursak aslında kültürel olarak birbirinden çok farklı iki millet olmadığımız için uyum anlamında bir sorun olduğunu düşünmüyorum. Düğünler, halaylar, şarkılar, türküler, din, gelenek, örf anlamında Antepli bir Türk ile Halepli bir Arap arasında hiçbir fark yok. Aslında uyum ile ilgili bir sorun yok ama uyumsuzluğa hizmet eden çeşitli müdahaleler var. Birkaç tane olumsuz olayı cımbızla çekerek medya farklılığa vurgu yaparak uyumsuzluğu körüklüyor. Bir de doğru bilinen yanlışlar bu konuda maalesef çok etkili. Örneğin Suriyeliler burada Türklerin çalışmayacağı maaş ücretlerinin yarısıyla bile yetinmek zorunda kalırken toplumda devletin hepsine maaş bağladığına dair oluşan algı ya da bir Suriyeli öğrenci burada üniversiteye yerleşmek için Yabancı Öğrenciler Sınavı'nı kazanmak zorunda iken bütün öğrencilerin sınavsız üniversitelere alındığına dair algı bir anlamda uyuma zarar veriyor."

İHH Ankara Yönetim Kurulu Üyesi Zeynel Abidin ÖZKAN insani yardım faaliyetlerini ve gözlemlerini şöyle ifade ediyor:

"1992 yılından bugüne faaliyet gösteren İHH İnsani Yardım Vakfı dünya genelinde gerçekleştirdiği çeşitli insani yardım faaliyetlerinin yanı sıra Suriye konusunda da önemli çalışmalar yapmaktadır. Hem Suriye içinde yerinden edilenlere hem de ülke dışına çıkanlara yönelik yapılan insani yardımlar çatışma ortamının başladığı günden bugüne devam etmektedir. Temel yardımların yanı sıra göçmenlerin bulunduğu bölgelerde yetimhane, okul, fırın, konteynır kent, aşevi, değirmen gibi kalıcı eserlerle savaşın yıkıcı etkisi giderilmeye çalışılmaktadır.

Yaklaşık üç milyonluk Suriyelinin Türkiye'de misafir olması sonucu kısmi bazı sorunlar dışında büyük bir uyum sorunu yaşandığını düşünmüyorum. Bir kültür potası haline gelmiş bu coğrafya bölgenin benzer bir kültür ile şekillenmesini sağlamıştır. Bazı yerel ve uluslar arası medyanın çeşitli algı operasyonlarına rağmen Türk toplumu ve misafir Suriye vatandaşları arasında ciddi sorunların yaşanmıyor olması bu tarihsel kardeşliğin ve kaderdaşlığın bir sonucudur. Türk toplumunun misafirperverliği, paylaşımcılığı ve hoşgörüsü ile misafirlerin adaptasyon süreci hızlanmıştır. Bu durumda Suriyelilerin bölge toplumlarına göre daha eğitimli ve entelektüel olmasının da kuşkusuz katkısı vardır. Ayrıca iş hayatında ve eğitimde gerçekleştirilecek iyileştirmelerle uyum süreci hızlanarak devam edecektir.

2012'de Türkiye'ye gelen ve çeşitli yardım kuruluşlarında, karakollarda, mahkemelerde, hastanelerde tercüman olarak çalışan Yusuf Muhammed Önder Mahallesi'nde açtığı büroda bir yerel sivil toplum kuruluşu gibi çalışıyor. Suriyeli göçmenlerin evlerine su hattı bağlatmak, otobüs bileti almak, bankaya para yatırmak gibi sosyal hayatın içindeki birçok işlerinde onlara Türkçe tercümanlık ve danışmanlık yapıyor. Ayrıca çektiği videoları Facebook paylaşım sitesi üzerinden yayınlayarak Suriyelileri çeşitli konularda bilgilendirmeye çalışıyor.

"Bu mahallede altı yıldır Türkler ve Suriyeliler birlikte yaşıyorlar. İlk etapta tabi ki uyum noktasında sorunlar yaşandı. Bu sorunların en büyük sebebi de dil farklılığı oldu. Burada Siteler bölgesinde mobilya sitesinde çalışan oldukça fazla Suriyeli var. Kendi dükkânını açıp çalıştıranlar var. Bazı Suriyeliler de okullarda Arapça eğitime destek oluyor. Türkleri genel olarak insani anlamda hassas buluyorum. Ancak kimi zaman tepki gösterenler de olmuyor değil. Bundan 90 sene önce Sultan Abdulhamid hepimizin lideriydi. Bu sebeple Türkler nasıl Kıbrıs'ı savunuyorsa aynı şekilde Halep de Şam-ı Şerif de birer Osmanlı şehridir. Ben bazen belki de Rabbim bu savaşı İttihad-ı İslam'ı sağlamak için bir vesile kılmış olabilir diye düşünüyorum. Bu anlamda Türkler ve Suriyelilerin Önder Mahallesi'nde birlikte sürdürdüğü yaşantıya bakarak uyum sağlama noktasında büyük problemler yaşandığını düşünmüyorum"

BÖLÜM VI

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Önder Mahallesi'nde yaşayan Suriyelilerin ortalama olarak genç sayılabilecek yaş aralıklarında olduğu söylenebilir. Bunun temel sebebi belli bir yaşın üzerindeki Suriyelilerin bir kısmının yaşadıkları yeri terk etmek istememeleri, bir kısmının ise kamplarda kalmayı tercih etmesidir. Ankara gibi büyükşehirlere daha ziyade bedenen çalışma ihtiyacı hissedenler göç etmiştir. Ayrıca Suriyelilerin tamamına yakını (%96,7) kirada oturmaktadır. Yani bu bölgede oturan Suriyeliler çalışarak ya da yanlarında getirdikleri paralarını harcayarak oturdukları evler için kira bedeli ödemektedir. Bu bilgi toplumun bir kesiminde oluşan "bedava yaşıyorlar" algısının yersiz olduğunun bir göstergesidir.

Suriyeliler tarafından Türkiye'nin tercih edilme sebeplerinde burada akrabalarının bulunması ve göç edilmesi muhtemel ülkelere göre daha güvenli olması seçenekleri öne çıkmıştır. Genel yerleşime bakıldığında Türkiye'ye ilk gelenlerin karşılaştıkları ortam neticesinden diğer akraba ve arkadaşlarını da davet ettiği görülmektedir. Kaldı ki Suriyelilerin %85,5'i Suriye'de kalan akraba ve dostlarına Türkiye'ye gelmelerini tavsiye edeceklerini ifade etmiştir. Bu da Suriyelilerin Türkiye'nin kendilerine yaklaşımını olumlu bulduğunu göstermektedir.

Genel olarak Suriyelilerin Türkiye'nin ekonomik ve siyasi durumuyla ilgilendikleri görülmüş, Suriye'deki durumun ise kısa vadede bir çözüme kavuşacağına inanmadıkları ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte çatışma ortamı bitmeden Türkiye'nin onları geri göndermeyeceğine olan inançlarının çok yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Suriyelilerin çok büyük bir çoğunluğu (%74,6) yerel halkın kendilerine olan yaklaşımının kişiye göre değişken olduğunu ifade etmiştir. Bu anlamda yerel halkın yaklaşımını genelde olumlu bulmakla beraber olumsuz bazı davranışların da gözlendiği ortaya çıkmaktadır.

Suriye'deki savaşın bitip barış sürecinin başlamasıyla birlikte Suriye'ye geri dönme eğiliminin yüksek olduğu görülmüştür. Örneklem grubuyla çalışma yapmadan önce pilot uygulama gerçekleştirilen küçük gruptaki Suriyelilerin vatanlarının sorgulanmasından rahatsız oldukları görüldüğü için anket formundaki vatan bahisli soru anketten çıkarılmıştır. Vatanlarının elbette Suriye olduğu ve bunun tartışma konusu dahi olmaması gerektiği ifade edilmiştir. Yaşanan olaylara ve çekilen onca sıkıntılara rağmen Suriyelilerin vatan algısının zarar görmediği ortaya çıkmaktadır.

Suriyelilerin eğitim ile ilgili görüşleri genel olarak farklı alanlarda eğitim almaya ihtiyaçları olduğunu ortaya koymaktadır. Toplumsal uyumun gerçekleşebilmesi için en önemli faktörlerden biri olan dil konusunda eğitim alma ihtiyacı açık bir şekilde dile getirilmiştir. Ayrıca mesleki eğitim de ön plana çıkan eğitim alanlarındandır.

Suriyelilerin %47,8'inin kendilerini vatanlarıyla ilişkilendirerek "Suriyeli" olarak tanımlamaları dikkat çekicidir. Bununla birlikte %35,5 oranında öne çıkan, dini aidiyeti gösteren "Müslüman" ifadesidir. Suriyelilerin kendilerini dini açıdan genel anlamda Müslüman olarak tanımladığı görülmüştür. "Arap" olarak tanımlama yapanlar ise azınlıktadır. Türkiye'nin Suriye'deki çatışma ortamının başlangıcından itibaren Suriyeliler için kullandığı misafir ifadesinin toplumda yerleşmediği görülmektedir. Bu anlamda Suriyeliler Türk vatandaşlara göre kendilerini göçmen ya da yabancı olarak tanımlamaktadır. Türkiye'de kalma süresi ne olursa olsun Suriyelilerden kendilerini Türklere göre tanımlamaları istendiğinde yabancı ve göçmen tabirleri büyük ölçüde öne çıkmaktadır. Resmi ifadelerde sıkça kullanılan misafir olarak görme ya da kendisiyle eşit olarak değerlendirme durumunun oldukça düşük olması en azından Suriyelilerin gözünde yerel halkın onlara kendilerinden biri gibi bakmadığını ifade etmektedir. Suriyelilerin toplum hayatında yaşadıkları sürecin bir sonucu olarak yerel halkın kendilerini yabancı olarak gördüğünü ifade etmesi bir ölçüde toplumun Suriyelilerin kalıcılığına henüz ikna olmadığını, belli bir süre sonra eninde sonunda memleketlerine döneceklerini düşündüğünü göstermektedir.

Suriyeliler Türkiye'de kendi milli ve kültürel değerlerinden, dini inançlarından, mezheplerinden, etnik kimliklerinden, giyim tarzlarından ötürü ayrımcılığa maruz kalmadıklarını ifade etmiştir. Ancak bahsi geçen her konu ile ilgili sorulan "Ayrımcılığa maruz kalıyor musunuz?" sorusuna verilen "Kısmen" cevapları da dikkat çekmektedir. Herhangi bir konuda ayrımcılığa maruz kaldığını ifade edenlerin sayısı oldukça düşük olmasına rağmen dil farklılığından ötürü ayrımcılığa maruz kaldığını ifade edenler hissedilir seviyededir.

Türk vatandaşı olmak isteyenlerin oranı %57,6'dır. Kendi ifadeleriyle Türkiye'nin güvenilir, istikrarlı, özgür, gelişmiş, Müslüman, misafirperver bir ülke olması, eğitim için uygun ve iyi bir geleceğe kavuşmak için müsait bir yer olması sebeplerinden birini göstererek Türk vatandaşlığına geçmek isteyenlerin sayısı yarıdan fazladır. Ancak Suriyeli olduğunu ve Suriye vatandaşı olarak kalacağını ifade edenlerin oranı da azımsanamayacak durumdadır ve %37,3 seviyesindedir.

Türk toplumuna uyum sağlama noktasında az ya da çok sorun yaşandığı görülmektedir. Uyum probleminin temel kaynağı ise çok büyük oranda dil farklılığı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada iki toplumun aynı dini değerlere sahip olması, coğrafi olarak sınır olmaktan kaynaklanan çeşitli akraba ilişkili ile kültürel değerlerin benzeşmesi gibi tarihsel sürecin getirdiği durumlar toplumsal uyumu kolaylaştıran unsurlardan olmuştur.

Suriyelilerin Türkiye'de en çok sorun yaşadıkları alanlar iş (%39,2) ve barınma (%33,7) konularıdır. Kamplarda kalmayarak çalışarak hayata tutunmak için büyükşehirlere göç eden Suriyelilerin iş bulamamaları hayatlarını oldukça zor bir hale sokmaktadır. Önder Mahallesi civarında ve Türkiye'nin diğer birçok yerinde normal çalışanların yarı fiyatına da olsa çalışarak kendisinin ve ailesinin geçimini sağlamaya çalışanların sayısı oldukça yüksektir. Ayrıca yüksek kira fiyatları da Suriyelilerin sıkıntı yaşadıkları alanlardandır.

Suriyeliler Türk toplumunun kendilerine karşı ön yargılı olduğunu düşünmemektedir ancak bu soruya verilen kısmen cevapları, yerel halkın kişiye göre değişken tavırlarını da ortaya koymaktadır. Ayrıca Suriyelilerin kendilerini Türk toplumuna uyum sağlamaya mecbur hissettiklerini söylemeleri uyum ve adaptasyon sürecinin daha kolay yürüdüğünün bir göstergesidir.

Toplumsal uyumun en önemli parametrelerinden biri olarak karşımıza çıkan dil probleminde en az kendini ifade edecek kadar Türkçe bilenlerin oranı %56,5 oranındadır. Bu da Suriyelilerin topluma uyum sağlama ile ilgili dirençlerinin olmadığının ve bu toplumun sosyal hayatının içinde var olmaya direnç göstermediklerinin bir göstergesidir. Çocuklarının eğitimiyle ilgili en önem verdikleri konu ise toplumsal yaşantıyı derinden etkileyen din ve ahlak eğitimi olmuştur.

Suriyelilerin öteki ile ilişkileri değerlendirildiğinde Türkleri kendilerine diğer göçmen gruplarına göre daha yakın hissettikleri görülmüştür. Diğer ülkelerden gelen göçmenlerle görüşenlerin sayısı fazladır. Komşuluk tercihlerinde ise herhangi bir grupla komşu olmayı önemsemeyenlerin çoğunluğu dikkat çekicidir. Ayrıca komşuluk konusunda Türkleri tercih edenlerin Afgan ya da Iraklıları tercih edenlerden ezici bir şekilde üstün olması diğer göçmen gruplarıyla aralarında ciddi bir ünsiyet oluşmadığı kanısını güçlendirmektedir. Çocuğunun bir Türk ile evlenmesini olumsuz değerlendirenlerin sayısının oldukça az olması Türklerle olan ilişkilerinin olumlu yönde geliştiğini gösteren bir başka ifadedir.

Suriyelilere göre birlikte yaşadıkları Türklerin Suriyelileri çok tanımadıkları görülürken, tanıma konusunda çaba gösterdikleri de ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte Suriyelilerin Türkiye'yi daha fazla tanıdığını düşündükleri görülmektedir. Ayrıca Suriyelilerin sadece kendilerine özgü ya da genel bir örgütlenme biçimine (dernek vb.) gitmedikleri görülmüştür.

Suriyelilerin genel olarak Türk toplumunun kendilerine karşı önyargılı olduğunu düşünmedikleri ortaya konulurken, daha genç olan Suriyelilerde ön yargı hissetme durumunun daha fazla olduğu görülmektedir. Önyargı gelişmiş olmaması uyum ve birlikte yaşayabilme sürecine olumlu katkıda bulunmaktadır.
Genel olarak Suriyeliler kendilerini Türk toplumuna uyum sağlamaya mecbur hissettiklerini ifade ederken eğitim seviyeleri düşük olanların bu konuda daha çekimser kaldığı görülmektedir. Yine Türkçe bilme durumlarının eğitim seviyesine göre değiştiği, eğitim seviyesi yüksek olanların daha fazla Türkçe bildiği ortaya çıkmaktadır.

Suriyelilerin Türkiye'de kalma sürelerinin Türk vatandaşı olmaktaki isteklerinde önemli etkisinin olduğu görünmektedir. Türkiye'de daha fazla süre kalmış olanlar Türk vatandaşı

olmayı daha fazla tercih etmektedir. Bu durum Suriyelilerin penceresinden bakıldığında Türkiye'nin hem ekonomik hem de sosyal ortamının olumlu göründüğünü ifade etmektedir. Aynı zamanda toplumla birlikte yaşama duygusunun ve bütünleşmenin de Türkiye'de vakit geçirdikçe pozitif yönde geliştiği anlaşılmaktadır. Türk vatandaşı olmak ister misiniz sorusuna olumlu cevap verenler beklenileceği üzere Suriye'deki dost ve akrabalarına Türkiye'ye gelmeyi tavsiye edeceklerini söylemiştir. Ancak ilginç olan şudur ki Türk vatandaşı olmak istemediklerini ifade edenlerin önemli bir kısmı da Suriye'deki akrabalarına Türkiye'ye gelmelerini tavsiye edeceklerini ifade etmiştir. Bu durum Türk vatandaşı olmak ister misiniz sorusuna olumsuz yanıt verenlerin de buradaki ortamdan rahatsız olmadığını ortaya koymaktadır. Olumsuz yanıtlarının sebebi vatan ve sıla duygularından kaynaklanabileceği tahmin edilmektedir.

Kendini tanımlama biçimi ile Türk vatandaşı olmak isteme durumu arasındaki ilişki kendisini vatan algısı (Suriyeli) ve dini kimliği (Müslüman) üzerinden tanımlayanların vatandaşlık konusunda daha istekli, etnik kimlik (Arap) üzerinden kendisini kendini tanımlayanların ise Türk vatandaşı olma konusunda daha çekimser olduğu görülmektedir. Türk toplumu ve kültürel hayatına uyum sağlama noktasında ise en kolay uyum sağlayan grubun kendini "Müslüman" olarak tanımlayanlar olduğu ortaya çıkmıştır. Bu anlamda Türk ve Suriye toplumlarının aynı dine mensup olmalarının uyum ve bütünleşmeye büyük bir katkısı olduğu ortaya çıkmaktadır. Türkiye'de kendi kültürel ve milli değerlerinizi rahatça yaşayabiliyor olma durumları değerlendirildiğinde her tanımlama grubunun genel olarak "Evet" cevabı verdiği ancak en fazla "Hayır" diyen grubun kendisini etnik kimlik üzerinden tanımlayanlar olması önemli bir ayrıntıdır.

Kadınların erkeklere göre toplum hayatına uyum sağlamada daha fazla sorun yaşadığı ortaya çıkmıştır. Bunda dil bilme oranı, eğitim seviyesi vb. özelliklerin etkili olduğu düşünülmektedir.

Suriyelilerin geneli Türkiye'nin ekonomik ve siyasi durumuyla ilgilendiğini ifade ederken, Türkiye'nin ortamıyla hiç ilgilenmediğini söyleyenlerin daha ziyade genç ve yaşlı grupta olduğu söylenebilir. Orta yaş grubundakilerin Türkiye'ye ilgisi daha fazladır. Türk toplumu ve kültürel ortamına uyum sağlamada sorun yaşama durumu yaş arttıkça artmaktadır. Bu da gençlerin uyum ve bütünleşmeye daha müsait, daha ılımlı olduğunu,

belli bir yaşın üstündekilerin bu konuda biraz daha çekimser davrandığını göstermektedir. Bütün yaş grupları savaş bittiğinde Suriye'ye geri dönmeyi düşündüklerini ifade etmektedir.

Sahada bizzat Suriyelilerin yaşam alanlarında çalışmalar gerçekleştiren kurum ve sivil toplum temsilcileriyle yapılan görüşmeler nihayetinde de uyum ile ilgili önemli ipuçları yakalanmıştır. Özellikle Suriyeliler toplum tarafından dilenci olarak tanınmaktan duydukları rahatsızlığı özellikle dile getirmektedir. Burada yoksul duruma düşüp de dilencilik yapanların sayısının önemsenmeyecek derecede az olduğu, mevcut dilencilerin Suriye'de de dilencilik yaptığı yani Türkiye'de aynı hayat tarzlarına devam ettiklerini ifade etmektedir.

Medya, Suriyelilerle ilgili toplumdaki genel kanının oluşmasında çok önemli rol oynamaktadır. Ancak Suriyeliler medyada sadece bazı olumsuz olaylar yaşandığında gündem olmaktadır. Bu anlamda sivil toplum temsilcileri medyanın küçük olayları büyüten, insanların farklı algılamalarına sebep olan tavrının zaten hassas bir durum olan uyum ve birlikte yaşayabilme sürecine zarar verdiğini ifade etmektedir. Suriyelilerle ilgili yerel halkın genel kaygısının etnik, dini ya da kültürel değerlerden ziyade ekonomiyle ilgili olduğu da yine sivil toplum temsilcileri tarafından ifade edilmiştir. Ayrıca halk arasında bir şekilde yaygınlaşan doğru bilinen -sınavsız üniversiteye giriyorlar, devlet hepsine maaş bağladı gibi- yanlış bilgilerin de yine birlikte yaşama sürecine zarar verdiği değerlendirilmiştir.

Yapılan saha çalışması neticesinde Suriyelilerin etnik, milli, dini ve kültürel kimliklerinin toplumumuzda yaşayabilme noktasında ayrıştırıcı bir etkiye sahip olmadığı görülmüştür. Toplumsal yaklaşım olarak Suriyeliler genel itibariyle bu konularla ilgili herhangi bir olumsuz tavır ya da ayrımcılıkla karşılaşmadıklarını ifade etmişlerdir. En büyük avantaj olarak da iki toplumun aynı dine mensup olması gösterilebilir. Murat Erdoğan tarafından gerçekleştirilen toplumsal kabul ve uyum çalışmasında da dinsel ve etnik benzerliklerin Suriyelilerin Türkiye'deki varlığını kolaylaştırdığı vurgulanmıştır. (Erdoğan, 2015: 213) Ancak buradan uyum sürecinin pürüzsüz devam ettiği de çıkarılmamalıdır. Suriyelilerle ilgili toplumda var olan boyutları tartışılabilecek olumsuz algılar genellikle ekonomik kaygılar kaynaklıdır. Yine Çağlar Deniz, Yusuf Ekinci ve Banu Hülür tarafından Antep-

Kilis çevresinde yapılan çalışmada da Suriyelilerin daha ucuza çalıştırılmasıyla işini kaybedeceğini düşünen işçilerin bu konuda patronlar yenine Suriyelileri suçladıkları belirtilmiştir. (Deniz vd. 2016: 204)

Hıdır Apak (2014) tarafından anket ve gözlem yöntemi kullanılarak gerçekleştirilen "Suriyeli Göçmenlerin Uyumu ve Gelecek Beklentileri: Mardin Örneği" isimli saha çalışmasında bölgede yaşayan Suriyelilerin %89,4 'ü dini inancını rahatça yaşayabildiğini ifade etmiştir. Bu çalışmada da Suriyeliler Türkiye'de dini inançlarınızdan ötürü ayrımcılığa maruz kaldığınızı düşünüyor musunuz? sorusuna % 66,7 oranında "hayır" cevabı vermiştir. Bu durum iki toplumun aynı dine mensup olmasının uyum konusunda oldukça pozitif bir etken olduğunu ifade etmektedir. Yine Apak tarafından hazırlanan çalışmada Türkiye'ye göçü tavsiye etme durumu %76,5 oranındadır. Bu çalışmada da Suriye'de kalan akraba ve arkadaşlarına Türkiye'ye gelmeyi tavsiye edenler %85,5 oranındadır. Ankara'da ve Mardin'de yapılmış olan bu iki çalışma sonucunda da Suriyelilerin tanıdıklarına Türkiye'ye göç etmeyi tavsiye etmekte oldukları görülmüştür. Ankara Önder Mahallesi'ndeki Suriyelilerde Türk vatandaşı olma isteği %62,7 iken Mardin'de bu oran %76,5'tir. İki bölgede de Suriyeliler çoğunluk olarak Türk vatandaşı olmak istediklerini ifade etmişlerdir. Bu anlamda Mardin'deki Suriyelilerin Türk vatandaşı olma isteğinin daha fazla olmasının Mardin'in özel durumundan kaynaklandığı düşünülmektedir. Bölgede Arap ve Kürt kökenli vatandaşlarımızın daha yoğun bir şekilde yaşıyor olmasının Suriyelilerin kendilerini Türkiye ile daha kolay özdeşleştirmesine vesile olmuş olabileceği düşünülmektedir. Mardin'deki Suriyelilerin %45,5'inin kendini bulunduğu yere yabancı hissetmediğini ifade etmesi de bu savı destekler niteliktedir.

Hayriye Döner (2016) tarafından Hatay'da gerçekleştirilen saha çalışmasında hem yerel halk hem de Suriyelilerle yapılan görüşmelerde elde edilen bulgular da Suriyelilerle ilgili kaygıların kimlik ve aidiyet duygularından ziyade ekonomi kaynaklı olduğunu göstermektedir. Gerek yerel halkın gerek Suriyelilerin birlikte yaşama konusunda birinci gündemleri etnik, dini ya da kültürel farklılıklar değil hayat şartlarına bağlı olarak ekonomi odaklı sorunlardır. Dönem dönem yaşanan olumsuzlukların iki halkın birbirine yaklaşımını etkilediği ancak zamanla birlikte yaşama ile ilgili duyarlılığın eski halini aldığı ifade edilmiştir.

Gülcan Er Savaş (2011) tarafından Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç eden Bulgar Türklerinin kimlik sorunları ile ilgili yapılan çalışmada Bulgar Türklerinin Türkiye'de genel bir kimlik sorunu yaşadığı ifade edilmektedir. Ayrıca çalışmaya dahil olan örneklem grubunun büyük bir kısmı göç sonrası dahil oldukları toplumla bütünleşemediklerini ya da kısmen bütünleştiklerini ifade etmiştir. Bu anlamda gelenek ve görenekler, örf ve adetler, yaşam tarzları gibi farklılıkların kültürel uyum için sorun oluşturduğu ancak zamanla bu sorunların çözülebildiği ifade edilmiştir. Suriyelilerin topluma uyum sağlama durumları ile Bulgar göçmenlerinin uyum sağlama durumları arasındaki farklılığın yerel halktaki bakış açısı farklılığından kaynaklandığı düşünülmektedir. Bu anlamda Suriyelilerin yerel halk tarafından ülkelerindeki savaştan ötürü göçe zorlanmış olan mağdur kimseler olarak görülmesi ve geçici süreliğine burada olduklarına inanılmasının Suriyelilere kültürel farklılıklar anlamında daha toleranslı davranılmasına yol açtığı düşünülmektedir.

Suriye'deki savaş ve kaos ortamının ne zaman son bulacağı bilinmezliğini korurken Suriyelilerin ülkemizdeki varlığı da gün geçtikçe önemli hale gelmektedir. Türkiye sürecin başından beri devam ettirdiği vicdani yaklaşımını sürdürmelidir. Ancak Suriyelilerin Türkiye'de kalıcı olma durumları üzerine de ciddi politikalar geliştirilmelidir. Toplumsal uyumu zorlaştıran etmenlerin Suriyelilerin dini ve etnik kimliklerinden kaynaklanmıyor olması bu anlamda sevindirici ve toplumsal birlikteliği kolaylaştıran bir durumdur. Bunun dışında sosyal hayatta bütünleşme ile ilgili en önemli problem dil farklılığıdır. Ahmet Koyuncu tarafından Konya ili özelindeki Suriyelilerin temel ihtiyaçları, talep ve beklentileri ile ilgili gerçekleştirilen ve *Kentin Yeni Misafirleri Suriyeliler* ismiyle kitaplaştırılan çalışmada da kültürel uyum le ilgili en büyük sorunun dil farklılığı olduğuna dikkat çekilmektedir. (Koyuncu, 2014:104) Bu konuda Suriyelilerin kalabalık gruplar olarak yaşadığı bölgelerde onlara Türkçe öğrenme imkânı sunacak merkezler kurulması önemlidir. Suriyeliler Türkiye'de yaşadıkları en büyük sorun olarak iş imkânlarının kısıtlı olmasını göstermişlerdir. Bu anlamda Suriyelileri beşeri sermaye alanlarına göre değerlendirmek önemlidir. Suriyeliler için meslek edindirme kursları ile onları çeşitli alanlarda yetkinleştirerek, en azından yerel halkla aynı şartlarda iş hayatında avantaj kazanmaları sağlanmalıdır. Ayrıca ülkelerinde farklı meslekler yapan Suriyelileri yetkin oldukları alanlarda iş gücüne kazandırmak toplumsal uyuma büyük katkı sağlayacaktır.

Suriyelilerin farklı kimlik ve aidiyet duygularının toplumumuza uyum göstermeleri anlamında bir sorun teşkil etmemesi sevindiricidir. Ancak önemli olan bu ortamın devamlılığını sağlayabilmektir. Bu konuda kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşları aracılığıyla toplumsal uyumu motive edici faaliyetler düzenlenmelidir. Özellikle hem Suriyeli hem Türk gençlerinin bir arada yaşayabilme duygularını geliştirecek, kaynaştırıcı çeşitli projeler gerçekleştirilmelidir. Farklı kimlik ve hayat tarzlarına karşı hoşgörü ile yaklaşabilmenin önemini gösteren çeşitli çalışmalar özellikle medya aracılığıyla ortaya konulmalıdır.

Halk arasında özellikle Suriyelileri toplumda istemeyenler tarafından dillendirilen ve kulaktan kulağa yayılarak Suriyeliler ile ilgili olumsuz bir bakış açısı üretmeyi amaçlayan yanlış bilgilendirmeler ilgili kurum ve kuruluşlar aracılığıyla düzeltilmelidir.

Suriyelilerin toplumla uyumu ile ilgili araştırmalar derinleştirilmeli ve büyük çaplı ciddi çalışmalar yapılmalıdır. Bu konuda özellikle büyükşehirlerde hem yerel halkın hem de o bölgede yaşayan Suriyelilerin bir arada yaşayabilme konusundaki fikirleri değerlendirilmelidir. Bu konuda problem arz edebileceği hissedilen bölgelerde gerekirse lokal çalışmalar gerçekleştirilmelidir.

Suriyelilerle ilgili yapılacak çalışmalarda onların güvenini kazanmak doğru ve samimi cevaplar almak açısından önemlidir. Suriyelilerin üzerinde kendileriyle görüşmek isteyenlere ve soru soranlara karşı bir çekingenlik oluştuğu görülmüştür. Özellikle kadınların bu konuda daha çekingen olması araştırmanın bütünlüğüne etki edebilecek bir durumdur. Bu nedenle yapılacak saha çalışması öncesinde yerelde faaliyet gösteren ve Suriyelilerin güvenini kazanmış kişilerden ya da sivil toplum kuruluşlarından destek almak araştırmayı kolaylaştırıcı bir etken olacaktır. Ayrıca Suriyelilerin yaşadıkları ortamı bizzat görmek ve gündelik hayatlarına az da olsa şahitlik etmek sorulara verilen cevapları değerlendirme noktasında araştırmacıya daha zengin bir perspektif kazandırmaktadır. Bu nedenle araştırmacıların göçmenlerle birebir görüşmeyi tercih etmesi önemlidir.

KAYNAKÇA

Adıgüzel, Y. (2016) *Göç Sosyolojisi*, Ankara, Nobel Yayıncılık.

Akşam Web, Ekonomi, Suriye Sınırına Örülen 561 Kilometrelik Duvarın İnşaatı Tamamlandı, http://www.aksam.com.tr/ekonomi/suriye-sinirina-orulen-561-kilometrelik-duvarin-insaati-tamamlandi/haber-613548 (Erişim Tarihi: 15.05.2017).

Anık, M. (2012) *Kimlik ve Çokkültürcülük Sosyolojisi*, İstanbul, Açılım Kitap.

Apak, H. (2014) "Suriyeli Göçmenlerin Uyumu ve Gelecek Beklentileri" Mardin Artuklu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Mardin.

Baklacıoğlu, N.Ö. (2015) "Yugoslavya'dan Türkiye'ye Göçlerde Sayılar, Koşullar ve Tartışmalar", *Türkiye'nin Göç Tarihi 14.Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler*, M. M. Erdoğan ve A. Kaya (der.), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, s. 191-220.

Bartram, D. Poros, M. Ve Monforte, P. (2017) *Göç Meselesinde Temel Kavramlar*, Itır Ağabeyoğlu Tuncay (çev.), Ankara, Hece Yayınları.

Bayart, J.F. (1999) *Kimlik Yanılsaması*, Mehmet Moralı (çev.), İstanbul, Metis Yayınları.

BBC Türkçe Web, Ürdün Yardım Almazsa Artık Daha Fazla Mülteciyi Kabul Etmeyecek, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/02/160202_urdun_krali_roportaj (Erişim Tarihi: 07.06.2017).

Berry, J. W. (1997) Imigration, Acculturation anda Adaptation, Applied Psychology: An International Review, p. 5-68.

Betts, A. (2017) *Zorunlu Göç ve Küresel Politika*, Seher Meltem Türkaslan (çev.), Ankara, Hece Yayınları.

Bilgin, N. (1996) *İnsan İlişkileri ve Kimlik*, İstanbul, Sistem Yayıncılık.

Canpolat, H. ve Arıner, H.O. (2012) Küresel Göç ve Avrupa Birliği ve Türkiye'nin Göç Politikalarının Gelişimi, ORSAM, Ankara.

Castles S. ve Mark M. (2008*) Göçler Çağı Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri,* Bülent Uğur Bal ve İbrahim Akbulut (çev.), İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Chambers, I. (2005) *Göç, Kültür, Kimlik*, İsmail Türkmen ve Mehmet Beşikçi (çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Ciğerci, N. (2012) "Bursa Kırcaali Hattı:1989'da Gelen Bulgaristan Göçmenleri Örneği", *Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar*, S.G. Ihlamur-Öner ve N. A. Ş. Öner (der.), İstanbul, İletişim Yayınları, s. 107-134.

Çötok, N.A. ve Taşdelen, M.H. (2013) "Avrupa Ekseninde Yabancı Korkusu ve İslamafobi Algısının Değerlendirilmesi", *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic,* Volume 8/6, p. 1-13.

Demirtaş, H. A. (2003) "Sosyal Kimlik Kuramı, Temel Kavram ve Varsayımlar", İletişim Araştırmaları 1(1), 123-144.

Deniz, A.Ç., Ekinci, Y. ve Hülür, A.B. (2016) *"Bizim Müstakbel Hep Harap Oldu" Suriyeli Sığınmacıların Gündelik Hayatı*, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Duman, Z. (2009) Küreselleşme, Kimlik ve Çokkültürlülük, Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 2 Sayı 1, s. 93-112.

Doytcheva, M.(2016) *Çokkültürlülük*, Tuba Akıncılar Onmuş (çev.), İstanbul, İletişim Yayınları.

Döner, H. (2016) "Suriyeli Göçmenlerle Yaşanan Sorunlar Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma" Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Elazığ.

Erdoğan, M.M., (2015) *Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum* ,İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Erdoğan, M.M. ve Ünver, C. (2015) Türk İş Dünyasının Türkiye'deki Suriyeliler Konusundaki Görüş Beklenti ve Önerileri, Ankara, TİSK.

Erikson, E.H. (2014) *İnsanın Sekiz Evresi*, Gonca Akkaya (çev.), İstanbul, Okyanus Yayınları.

Ekinci, M.U. (2016) Türkiye-AB Geri Kabul Anlaşması ve Vize Diyaloğu, İstanbul, SETA Yayınları

Ercins, G. ve Görüşük, L. (2016), Türkiye'de ve Batıda Çokkültürlülük Gerçeği, *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic,* Volume 11/2, p. 383-401.

Giddens, A. (2014) *Modernite ve Bireysel Kimlik Geç Modern Çağda Benlik ve Toplum*, Ümit Tatlıcan (çev.), İstanbul, Say Yayınları.

Gleason, P. (2014) Kimliği Tanımlamak: Semantik Bir Tarih,*Kimlik Politikaları Tanınma, Özdeşlik ve Farklılık*, Ankara, Doğu Batı Yayınları.

Global Humanitarian Assistance Report 2017, Devolopment Initiatives, http://devinit.org/wp-content/uploads/2017/06/GHA-Report-2017-Full-report.pdf.

Göker, G. (2015) *Göç, Kimlik, Aidiyet Kültürlerarası İletişim Açısından İsveçli Türkler*, Konya, LiteratürkAcademia.

Güvenç, B. (2016) *Türk Kimliği Kültür Tarihinin Kaynakları*, İstanbul, Boyut Yayınları.

Hall, S. (2015) Kültürel Kimlik ve Diaspora, *Diaspora ve Kimlik*, Tuğba Gönül Sönmez (çev.), Konya, Kömen Yayınları.

Hazan J. C. (2012) "Geçmişten Geleceğe Zorunlu Göç: Mülteciler ve Ülke İçinde Yerinden Edilmiş Kişiler", *Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar*, S.G. Ihlamur-Öner ve N. A. Ş. Öner (der.), İstanbul, İletişim Yayınları, s. 183-197.

Human Rights Watch, World Report 2017, https://www.hrw.org/tr/world-report/2017/country-chapters/298673 (Erişim Tarihi: 08.05.2017).

Hortaçsu, N. (2007) *Ben Biz Siz Hepimiz Toplumsal Kimlik ve Gruplararası İlişkiler*, Ankara, İmge Kitabevi Yayıncılık.

IOM (2009) Göç Terimleri Sözlüğü, Bülent Çiçekli (der.), çev. Littera Çeviri ve Dil Hizmetleri, Uluslararası Göç Örgütü (IOM), Cenevre.

İçduygu A. ve Sirkeci İ. (1999) Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinde Göç Hareketleri, *75 Yılda Köylerden Şehirlere*, İstanbul, Tarih Vakfı Yayınları, s. 249-268.

İçduygu, A. (2015) "Türkiye'ye Yönelen Düzensiz Göç Dalgaları İçerisinde Transit Göç", *Türkiye'nin Göç Tarihi 14.Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler*, M. M. Erdoğan ve A. Kaya (der.), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, s. 277-294.

İslamoğlu, A.H. Alnıaçık, Ü. (2016) *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*, 5. Baskı, İstanbul, Beta Yayınları.

Kale, B. (2015) "Zorunlu Göçün 19. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu Üzerindeki Etkileri", *Türkiye'nin Göç Tarihi 14.Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler*, M. M. Erdoğan ve A. Kaya (der.), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, s. 153-169.

Karaduman, S. (2010) Modernizmden Postmodernizme Kimliğin Yapısal Dönüşümü, *Journal of Yaşar University*, s. 2886-2899.

Karpat, K. (2017) *Osmanlı'dan Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler*, İstanbul, Timaş Yayınları.

Kaya, A. (2016) *İslam, Göç, Entegrasyon*, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Kılıçbay, M. A. (2012) Kimlikler Okyanusu, *Kimlikler- Doğu Batı Düşünce Dergisi*, Yıl:6, Sayı:23.

Kirişçi, K. ve Karaca, S. (2015) "Hoşgörü ve Çelişkiler: 1989, 1991 ve 2011'de Türkiye'ye Yönelen Kitlesel Mülteci Akınları", *Türkiye'nin Göç Tarihi 14.Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler,* M. M. Erdoğan ve A. Kaya (der.), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, s. 297-314.

Koyuncu, A. (2014) *Kentin Yeni Misafirleri Suriyeliler*, Konya, Çizgi Kitabevi Yayınları.

Kymlicka, W. (2012) Çokkültürlülük: Başarı, Başarısızlık ve Gelecek, Fatih Öztürk (çev.), *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, Cilt 70, Sayı:2, s. 297-332.

Lee, Everett S. (1966) "A Theory of Migration", Demography 3(1), p. 47-57.

Maalouf, A. (2016), *Ölümcül Kimlikler*, Aysel Bora (çev.), İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.

Macar, E. (2015) "Yunanistan'dan Anadolu'ya Göç: Nüfus Mübadelesi", *Türkiye'nin Göç Tarihi: 14.Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler*, M. M. Erdoğan ve A. Kaya (der.), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, s. 171-190.

Melucci, A. (2014) Süreç Olarak Kolektif Kimlik, *Kimlik Politikaları Tanınma, Özdeşlik ve Farklılık*, Ankara, Doğu Batı Yayınları.

Miller, D. (1995) On Nationality, Clarendon Press- Oxford.

Modood, T. (2014*) Çokkültürcülük*, İsmail Yılmaz (çev.), Ankara, Phoenix Yayınevi.

Oytun, O. ve Gündoğar S. S. (2015) Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri, ORSAM, Ankara.

Öner, N. A. Ş., (2012) "Göç Çalışmalarında Temel Kavramlar", *Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar*, S.G. Ihlamur-Öner ve N. A. Ş. Öner (der.), İstanbul, İletişim Yayınları, s. 13-27.

Özgür, N. (2012) "Modern Türkiye'nin Zorunlu Göçmenleri: Muhacirler, İskânlılar, Mübadiller, İslamlar, Soydaşlar, "G" Grubu, Mülteciler, Tekne Mültecileri", *Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar*, S. G. Ihlamur-Öner ve N. A. Ş. Öner (der.), İstanbul, İletişim Yayınları, s. 199-216.

Özdemir, C. (2011) "Kimlik ve Söylem", *Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*,Sayı: 2.

Özyurt, C. (2012) *Küreselleşme Sürecinde Kimlik ve Farklılaşma*, 2. Baskı, İstanbul, Açılım Kitap.

Pamuk, A. (2014) *Kimlik ve Tarih Kimliğin İnşasında Tarihin Kullanımı*, İstanbul, Yeni İnsan Yayınevi.

Parekh, B. (2002) *Çokkültürlülüğü Yeniden Düşünmek Kültürel Çeşitlilik ve Siyasi Teori*, Bilge Tanrıseven (çev.), Ankara, Phoenix Yayınevi.

Parekh, B. (2014) Kimliğin Mantığı, *Kimlik Politikaları Tanınma, Özdeşlik ve Farklılık*, Ankara, Doğu Batı Yayınları.

Sabah Web, Gündem, Kılıçdaroğlu'ndan Suriyelileri Gönderme Vaadi, http://www.sabah.com.tr/gundem/2015/04/23/kilicdaroglundan-suriyelileri-gonderme vaadi (Erişim Tarihi: 18.05.2017).

Sağıroğlu, A. Z. (2017) Editörden, *Göç Araştırmaları Dergisi*, Haziran 2017, Ankara.

Savaş, G. E. (2011) "Kültürlerarası İletişimde Dış Göç Olgusu ve Kimlik Sorunu: 1989 Yılında Bulgaristan'dan Türkiye'ye Gelen Türk Göçmenleri Üzerine Bir Çalışma (İstanbul-İkitelli Örneği)", Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler Anabilim Dalı Kitleler Arası İletişim Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Sert, D. Ş. (2012) "Uluslararası Göç Yazınında Bütünleyici Bir Kurama Doğru", *Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar*, S. G. Ihlamur-Öner ve N. A. Ş. Öner (der.), İstanbul, İletişim Yayınları, s. 29-47.

Smith, A. D. (2016) *Milli Kimlik*, Bahadır Sina Şener (çev.), İstanbul, İletişim Yayınları.

Sözen, E. (1999) *Demir Kafesten Plastiğe Kimliklerimiz Sekülerleşme Sürecinde Kimliklerin İnşası,* İstanbul, Birey Yayıncılık.

Şirin, N. A. (2012) "Avrupa Birliği'nin Ortak Bir Göç ve Sığınma Politikası Oluşturma Girişimleri", *Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar*, S.G. Ihlamur-Öner ve N. A. Ş. Öner (der.), İstanbul, İletişim Yayınları, s. 539-561.

TC Avrupa Birliği Bakanlığı, Türkiye-AB Vize Muafiyeti Süreci ve Geri Kabul Anlaşması Hakkında Temel Sorular ve Yanıtları, http://www.ab.gov.tr/files/pub/turkiye_ab_vize_muafiyeti_sureci_ve_geri_kabul_anlasmasi_hakkinda_temel_sorular_ve_yanitlari.pdf (Erişim Tarihi: 12.06.2017).

TC Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, Suriyeli Sığınmacılara Yapılan Yardımlar,https://www.afad.gov.tr/upload/Node/2373/files/Suriyeli_Siginmacilara_Yapilan_Yardimlar+7.pdf (Erişim Tarihi: 10.08.2017).

TC Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, https://www.afad.gov.tr/upload/Node/2374/files/02_10_2017_Suriye_GBM_Bilgi_Notu.pdf (Erişim Tarihi: 10.08.2017).

TC İçişleri Bakanlığı, Basın Açıklaması, https://www.icisleri.gov.tr/basin-aciklamasi05072017 (Erişim Tarihi: 15.07.2017).

TC İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Geçici Korumanın Unsurları, http://www.goc.gov.tr/icerik6/Ge%C3%A7ici%20Koruman%C4%B1n%20Unsurlar%C4%B1_409_558_1095_icerik (Erişim Tarihi: 14.06.2017).

TC İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2016), Türkiye Göç Raporu, Yayın No:40, Ankara.

Topçuoğlu, R. A. (2012) "Düzensiz Göç: Küreselleşmede Kısıtlanan İnsan Hareketliliği", *Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar*, S. G. Ihlamur-Öner ve N. A. Ş. Öner (der.), İstanbul, İletişim Yayınları, s. 501-518.

Tunç, A. Ş. (2015) "Mülteci Davranışı ve Toplumsal Etkileri: Türkiye'deki Suriyelilere İlişkin Bir Değerlendirme", *Tesam Akademi Dergisi*, Temmuz (2), 29-63.

Türkbağ, A. U. (2012) Kimlik, Hukuk ve Adalet Sorunu, *Kimlikler- DoğuBatı Düşünce Dergisi*, Yıl:6, Sayı:23.

Uludağ, H. (2016) "Suriyeli Mültecilerin Zorunlu Göç Deneyimleri: Ankara Örneği", Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı.

Yalman, N. (2009) Kimlik ve Bilinç, *Kimlikler Lütfen Türkiye Cumhuriyeti'nde Kültürel Kimlik Arayışı ve Temsili*, ODTÜ Yayıncılık, Ankara.

EKLER

EK-A

ANKET SORULARI

Bu anketin amacı Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Politikalar Yüksek Lisans Programı'nda hazırlanmakta olan **"Kimlik ve Aidiyet Bağlamında Zorunlu Göç ve Uyum: Ankara Önder Mahallesi Örneği"** isimli tez çalışması için veri toplamaktır. Bu tez çalışmasında, ülkelerindeki savaş ortamı sebebiyle zorunlu göçe maruz kalan Suriyelilerin Ankara'daki sosyal ve toplumsal hayata bakışı, buradaki hayata entegre olurken yaşadığı zorluklar ve karşılaştıkları sorunlar tespit edilecek ve sorunlarla ilgili çözüm önerileri geliştirilmeye çalışılacaktır.

Anketler değerlendirilirken kesinlikle katılımcıların isimleri açıklanmayacaktır.

Mesut Emre BALCI

1) Cinsiyet
- o Erkek
- o Kadın

2) Yaş
- o 18-25
- o 26-35
- o 36-45
- o 46-55
- o 56-65
- o 65+

3) Suriye'de ne iş yapıyordunuz?
- o Devlette çalışıyor
- o Özel sektör
- o Öğrenci
- o Esnaf
- o İşsiz
- o Ev Hanımı

4) Eğitim Durumunuz nedir?

- Okuryazar Değil
- Okuryazar
- İlköğretim
- Lise
- Üniversite
- Lisansüstü

5) Medeni Durumu

- Evli
- Bekar
- Dul (Eşi Vefat Etmiş ya da Boşanmış)

6) Oturduğu Evin Durumu

- Ev Sahibi
- Kira
- Bedelsiz Tahsis Edilmiş

7) Evde kaç kişi yaşıyor?

- 1-2
- 3-5
- 6-10
- 10+

8) Ne kadar zamandır Türkiye'desiniz?

- 0-1 Yıl
- 1-3 Yıl
- 4-5 Yıl
- 6+ Yıl

9) Türkiye'yi tercih etme sebebiniz nedir?

- Coğrafi olarak yakın olması
- Burada akrabalarının bulunması
- Türkiye'nin diğer Arap ülkelerine göre daha güvenli olması
- Avrupa'ya geçiş noktası olması

10) Türkiye'nin siyasi ve ekonomik durumuyla ilgileniyor musunuz?

- Hiç ilgilenmiyorum
- Biraz ilgileniyorum
- İlgileniyorum
- Çok ilgileniyorum

11) Suriye'deki çatışma ortamının ne zaman son bulacağını düşünüyorsunuz?

- o Çatışma 1-2 yıl içinde bitecek
- o Çatışma 2-5 yıl kadar sürecek.
- o Çatışma 5 yıldan daha fazla devam edecek.

12) Türkiye'deki Suriyelilerin geleceği ile ilgili düşünceleriniz nelerdir?

- o Türkiye çatışma bitmeden Suriyelileri geri gönderecek
- o Türkiye çatışma bitince Suriyelileri geri gönderecek
- o Türkiye Suriyelilere vatandaşlık vererek savaş bitse de burada kalmamızı sağlayacak

13) Suriye'de kalan akraba ve arkadaşlarına Türkiye'ye gelmelerini tavsiye eder misiniz?

- o Evet
- o Hayır

14) Kendinizi nasıl tanımlıyorsunuz?

- o Suriyeli
- o Arap
- o Müslüman
- o Diğer

15) Kendini Türk vatandaşlara göre nasıl tanımlıyorsunuz?

- o Göçmen
- o Yabancı
- o Misafir
- o Eşit
- o Diğer (….)

16) Dini açıdan kendinizi nasıl tanımlıyorsunuz?

- o Müslüman
- o Sünni Müslüman
- o Alevi Müslüman
- o Şii Müslüman
- o Hıristiyan
- o Ateist
- o Hiçbiri

17) Türkiye vatandaşı olmak ister misiniz? Neden?

- o Evet. Çünkü
  ……
  ……
- o Hayır. Çünkü
  ……
  …….

18) Türk toplumu ve kültürüne uyum sağlamada sorun yaşadınız mı?

- o Evet (Çoğu zaman)
- o Evet (Biraz)
- o Hayır

(*18. Sorunun Cevabı "Evet" ise 19. Soruyu yanıtlayınız." Hayır" ise 20. Soruya geçiniz)

19) Uyum problemlerinin temel kaynağı nedir? *(Birden fazla işaretleme yapılabilir !)*

- o Kültürel farklılıklar
- o Etnik farklılıklar
- o Dini yaşantıdaki farklılıklar
- o Dil farklılığı
- o Diğer Nedenler

20) **Türkiye'de en çok sorun yaşadığınız alan hangisidir?** (*Lütfen önem sırasını 1, 2, 3 ile numaralandırarak üç şık işaretleyiniz)*

- o Beslenme
- o Barınma
- o İş
- o Sağlık
- o Eğitim
- o Kabul Görme

21) Türk toplumunun size karşı ön yargılı olduğunu düşünüyor musunuz?

- o Evet
- o Hayır

22) Kendinizi Türk toplumuna uyum sağlamaya mecbur hissediyor musunuz?

- o Evet
- o Hayır

23) Türkiye'de kendi milli ve kültürel değerlerinizi rahatça yaşayabiliyor musunuz?

- o Evet
- o Kısmen
- o Hayır

24) Türkiye'de dini inançlarınızdan ötürü ayrımcılığa maruz kaldığınızı düşünüyor musunuz?

- Evet
- Kısmen
- Hayır

25) Türkiye'de mezhebinizden ötürü ayrımcılığa maruz kaldığınızı düşünüyor musunuz?

- Evet
- Kısmen
- Hayır

26) Türkiye'de etnik kimliğinizden ötürü ayrımcılığa maruz kaldığınızı düşünüyor musunuz?

- Evet
- Kısmen
- Hayır

27) Türkiye'de giyim tarazınızdan ötürü ayrımcılığa maruz kaldığınızı düşünüyor musunuz?

- Evet
- Kısmen
- Hayır

28) Türkiye'de dilinizin farklı olmasından ötürü ayrımcılığa maruz kaldığınızı düşünüyor musunuz?

- Evet
- Kısmen
- Hayır

29) Türkiye'de kendinizi dışlanmış hissediyor musunuz?

- Evet
- Kısmen
- Hayır

30) Türkiye'de kendinizi en yakın hissettiğiniz grup hangisidir?

- Türkler
- Suriyeliler
- Iraklılar
- Afganlar
- Diğer

31) Diğer ülkelerden göçmenlerle ilişki durumunuz nasıldır?

- o Diğer ülkelerden gelen göçmenlerle görüşüyorum
- o Diğer ülkelerden gelen göçmenlerle kısmen görüşüyorum
- o Diğer ülkelerden gelen göçmenlerle görüşmüyorum

32) Suriye'deki yakınlarınız ile iletişim kuruyor musunuz?

- o Evet
- o Hayır

33) Hangileriyle komşu olmayı daha çok tercih edersiniz?

- o Türkler
- o Suriyeliler
- o Diğer göçmenler
- o Fark etmez

34) Çocuğunuzun bir Türk ile evlenmesini nasıl değerlendirirsiniz?

- o Olumlu
- o Olumsuz
- o Fark etmez

35) Sizce yerel Türk halkının size bakışı nasıldır?

- o Olumlu
- o Olumsuz
- o Kişiye göre değişken

36) Türkler Suriyelileri ne kadar tanıyorlar?

- o Hiç
- o Çok az
- o Az
- o İyi
- o Çok iyi

37) Türkiye'deki yerel halk Suriyelileri tanımak için çaba gösteriyor mu?

- o Evet
- o Kısmen
- o Hayır

38) Türkler Suriyelilere saygı gösteriyor mu?

- o Evet
- o Kısmen
- o Hayır

39) Türkiye'yi ne kadar tanıyorsunuz?

- o Hiç
- o Çok az
- o Az
- o İyi
- o Çok iyi

40) Türkiye'yi tanımak için herhangi bir çalışma yapıyor musunuz?

- o Evet
- o Kısmen
- o Hayır

41) Türkçe biliyor musunuz?

- o Evet
- o Hayır
- o Yalnızca kendimi ifade edecek kadar biliyorum

42) Üyesi olduğunuz ya da çalışmalarına katıldığınız herhangi bir dernek ya da sivil toplum kuruluşu var mı var mı?

- o Var
- o Yok

43) Sadece Suriyelilerden oluşan, üyesi olduğunuz ya da çalışmalarına katıldığınız herhangi bir dernek ya da sivil toplum kuruluşu var mı var mı?

- o Var
- o Yok

44) Türkiye'nin gündemini (tv, dergi, gazete, internet aracılığıyla) takip ediyor musunuz?

- o Evet
- o Hayır

45) Türk medyasında Suriyelilerle ilgili oluşturulan algıyı nasıl değerlendiriyorsunuz?

- o Olumlu
- o Olumsuz

46) Türk medyasının Suriyelilerin sorunlarını yeterince gündeme taşıdığını düşünüyor musunuz?

- o Evet
- o Hayır

47) Suriye'de savaş biter ve barış süreci başlarsa geri dönmeyi düşünüyor musunuz?

- Evet
- Hayır

***48)* Yetişkin Suriyelilerin bir eğitimden geçmesi gerektiğine inanıyor musunuz?**
(Cevabınız Evet ise hangi alanda eğitim verilmesi gerektiğini yazınız)

- Evet .....
- Hayır

49) Suriyeli çocukların eğitiminde öncelikli konu hangisi olmalıdır? -

- Meslek Eğitimi
- Din Eğitimi
- Ahlak Eğitimi
- Türkiye kültürünü, tarihini ve toplumunu tanıma
- Suriye kültürünü, tarihini ve toplumunu tanıma
- Davranış kuralları

50) Sizce Suriyeli göçmenlerin en rahat oldukları ülke hangisidir?

- Ürdün
- Lübnan
- Türkiye
- Mısır
- Diğer

51) Türkiye'de bir sorunla karşılaştığınızda ya da bir ihtiyacınız olduğunda ilk olarak nereye başvuruyorsunuz?

- Kamu Kuruluşlarına
- Sivil Toplum Kuruluşlarına
- Suriyeli Akrabalarıma
- Türkiyeli Dostlarıma
- Suriyeli Göçmen Derneklerine

EK-B

أسئلة الدراسة

الهدف من هذا الاستبيان هو جمع معلومات من أجل دراسةأطروحة ماجستيربعنوان " الهوية والانتماءفيسياقالهجرةالقسرية: مثالأنقرة " التييجريإعدادهالتقديمها إلىجامعة أنقرةيلدريمبيازيتمعهدالعلومالاجتماعيةفي
سياقبرنامجالدراساتالعليافيالسياسةالاجتماعية. هذه الأطروحة تسعى إلى معرفة النظرة للسوريين أنقرة الذين اضطروا إلى الهجرة القسرية بسبب بيئة الحرب في بلدهم إلى الحياة الاجتماعية في وتحديد المشاكل والصعوبات التي يواجهها أثناء محاولة الاندماج وتقديم اقتراحات لحلها.
نؤكد على أنه ستبقى أسماء المشاركين في الاستبيان سرية حرصاً على الخصوصية.

مسعود أمرى بالجي

1. **الجنس**

a. ذكر

b. أنثى

2. **العمر**

a. 25-16

b. 35-26

c. 45-36

d. 55-46

e. 65-56

f. 65+

3. **ما هي مهنتكم التي كانت في سوريا**

a. يعمل لدى الدولة

b. في القطاع الخاص

c. طالب

d. صاحب متجر

e. عاطل عن العمل

f. سيدة منزل

4. ما هو مستواكم التعليمي

a. أُمي (لا يعرف القراءة والكتابة)

b. مستوى ابتدائي

c. مستوى إعدادي

d. مستوى الثنوي

e. مستوى جامعي

f. دراسات عليا

5. الحالة المدنية

a. متزوج/ة

b. أعزب/ عزباء

c. أرمل/ة (الزوج مُتوفى أو مطلق/ة)

6. وضع المنزل الذي يسكنه حالياً

a. ملكية خاصة

b. إيجار

c. مخصص كمنحة مجاناً

7. كم شخص يعيش في المنزل

a. 2-1

b. 5-3

c. 10-5

d. 10+

8. منذ متى وأنتم في تركيا؟

a. 0-1 سنة

b. 1-3 سنوات

c. 4-5 سنوات

d. 6+ سنوات

9. ما هو سببكم لاختياركم لتركيا؟

a. بسبب موقعها الجغرافي

b. لتواجد أقرباء لكم

c. لكون تركيا هي أءمن بالنسبة للدول العربية الأخرى

d. محطة من أجل العبور على أوربا

10. هل أنت مهتم في الوضع السياسي والاقتصادي في تركيا؟

a. لا أهتم أبداً

b. أهتم قليلاً

c. أهتم

d. أهتم جداً

11. في رأيكم متى سينتهي وضع القتال في سوريا؟

a. القتال سوف ينتهي خلال 1-2سنوات

b. القتال سوف يستمر من 2-5 سنوات

c. القتال سوف يستمر إلى أكثر من 5 سنوات

12. ماهي أفكاركم حول مستقبل السوريين المتواجدين في تركيا؟

a. تركيا سوف ترسل السوريين إلى سوريا قبل انتهاء القتال.

b. تركيا سوف ترسل السوريين إلى سوريا بعد انتهاء القتال.

c. تركيا سوف تمنح السوريين الجنسية وهكذا سوف تؤمن إقامتهم في تركيا سواءً انتهى القتال أو لا.

13. هل تنصح أقربائك وأصدقائك المقيمين في سوريا بالمجيئ إلى تركيا؟

a. نعم

b. لا

14. كيف تُعَّرفون أنفسكم؟

a. سوري

b. عربي

c. مسلم

d. شيء آخر(..)

15. ماهو تعريفك في نظر المواطنين الأتراك؟

a. مهاجر

b. أجنبي

c. مساوٍ لهم

d. شيء آخر(..)

16. كيف تعرف نفسك من المنظور الديني؟

a. مسلم

b. مسلم سني

c. مسلم علوي

d. مسلم شيعي

e. مسيحي

f. ملحد

g. ولا أي واحد منهم

17. هل تريدون أن تصبحوا مواطنين أتراك؟ لماذا؟

a. نعم. بسبب

.....

.....

b. لا

.....

.....

18. هل كان لديكم مشاكل في التكيف مع المجتمع التركي والثقافته ؟

a. نعم(في كثيرٍ من الأحيان)

b. نعم (قليلاً)

c. لا

إذا كان جواب السؤال الثامن عشر نعم فيرجى الإجابة على السؤال التاسع عشر أما إذا كانت الإجابة بلا فالرجاء الانتقال إلى السؤال العشرون

19. **ما هو المصدر الرئيسي لمشاكلعدم التكيف؟** (يمكن الإشارة لأكثر من خيار!)
    a. **الاختلافات الثقافية**
    b. **الاختلافات العرقية**
    c. **الاختلافات في الحياة الدينية**
    d. **الاختلافات اللغوية**

20. **ما هو أكثر مجال واجهتم فيه صعوبات في تركيا؟** (رجاءً رقِّموا أهم ثلاثة مشاكل حسب أهميتها)
    a. **التغذية**
    b. **الإيواء**
    c. **العمل**
    d. **الصحة**
    e. **التعليم**
    f. **قبولالاجتماعي**

21. **هل تعتقد أن المجتمع التركي لديه حكم مسبق عليكم؟**
    a. نعم
    b. لا
    c. جزئياً

22. هل تشعر أنك مضطر للتكيف مع المجتمع التركي؟

a. نعم

b. لا

c. جزئياً

23. هل أنت قادر على العيش مع قيمك الوطنية والثقافية في تركيا بشكل مريح؟

a. نعم

b. جزئياً

c. لا

24. هل تعاني من التمييز بسبب معتقداتهم الدينية في تركيا؟

a. نعم

b. جزئياً

c. لا

25. هل تعاني من التمييز بسبب طائفتك في تركيا؟

a. نعم

b. جزئياً

c. لا

26. هل تعاني من التمييز بسبب الهوية العرقية الخاصة بك في تركيا؟

a. نعم

b. جزئياً

c. لا

27. عل تعاني من التمييز بسبب نمط اللباس الخاص بك في تركيا؟

a. نعم

b. جزئياً

c. لا

28. هل تتعرض للتمييز لأن لغتك مختلفة في تركيا؟

a. نعم

b. جزئياً

c. لا

29. هل تشعر أنَّك منبوذ في تركيا؟

a. تعم

b. جزئياً

c. لا

30. ماهي المجموعة التي تشعر أنّك قريبٌ منها في تركيا؟

a. الأتراك

b. السوريين

c. العراقيين

d. الأفغان

31. ما هو وضع علاقتكم مع المهاجرين من الدول الأخرى؟

a. أنا ألتقي مع المهاجرين القادمين من بلدان أخرى

b. أنا ألتقي جزئياً مع المهاجرين القادمين من بلدان أخرى

c. أنا لا ألتقي مع المهاجرين القادمين من بلدان أخرى

32. هل تتواصلون مع أقربائكم في سوريا؟

a. نعم

b. لا

33. من هم الذين تفضل أن تكون جاراً لهم؟

a. الأتراك

b. السوريون

c. المهاجرين الأخرين

d. لا يوجد فرق

34. كيف تقيم زواج ابنك/ ابنتك من تركي/ة؟

a. أيجابي

b. سلبي

c. لا يهم

35. بالنسبة لكم؛ كيف هي نظرة المواطنين الأتراك المحليين إليكم؟

a. إيجابية

b. سلبية

c. تختلف من شخص لآخر

36. كم يعرف الأتراك عن السوريين؟

a. لا يعرفون شيء أبداً

b. قليل جداً

c. قليل

d. جيد

e. جيد جداً

37. هل المواطنون الأتراك المحليين يبذلون جهوداًلمعرفة السوريين؟

a. نعم

b. جزئياً

c. لا

38. هل يظهر الأتراك الاحترام للسورين؟

a. نعم

b. جزئياً

c. لا

39. كم تعرفون عن تركيا؟

a. لا أعرف شيء أبداً

b. قليل جداً

c. قليل

d. جيد

e. جيد جداً

40. هل تقومون بأي عمل لمعرفة تركيا؟

a. نعم

b. جزئياً

c. لا

41. هل تعرفون اللغة التركية؟

a. نعم

b. لا

c. أعرف ما يكفي للتعبير عن نفسي

42. **هل أنت عضو أو هل هناك أي جمعيات أو مجموعات شاركتم في أعمالها؟**

a. يوجد

b. لا يوجد

43. **هل أنت عضو أو هل هناك أي جمعيات أو مجموعات شاركتم في أعمالهاتتشكل فقط من السوريين؟**

a. يوجد

b. لا يوجد

44. **هل تتبع يوميات تركيا من خلال (التلفزيون، مجلة، صحيفة، الإنترنت)؟**

a. نعم

b. لا

45. **كيف تقيمون تصور السوريين في وسائل الإعلام التركية؟**

a. **إيجابي**

b. **سلبي**

46. **هل تعتقد أن وسائل الإعلام التركية تحمل مشاكل السوريين في جدول أعمالها وفي يومياتهابما فيه الكفاية؟**

a. **نعم**

b. **لا**

47. هل ستعود إلى سوريا في حال انتهت الحرب وبدأت عملية سلام؟

a. نعم

b. لا

48. هل تؤمنون أنه يجب على البالغين السوريين أن يحصلوا على تعليم؟ إذا كان جوابكم نعم ففي أي مجال تعتقدون أنه يجب أن يتحصوا فيه على التعليم؟

a. نعم .....

b. لا

49. ما هو المجال الذي يجب أن يعطى له الأولوية في تعليم الأطفال السوريين؟

a. التعليم المهني

b. التعليم الديني

c. التربية الأخلاقية

d. تاريخ وثقافة تركيا والتعريف في مجتمعها

e. تاريخ وثقافة سوريا والتعريف في مجتمعها

f. قواعد السلوك

50. في اعتقادكم ما هي البلد الأكثر راحةً بالنسبة للمهاجرين السوريين؟

a. لأردن
b. لبنان
c. تركيا
d. مصر
e. الأفغان

51. عندما تواجهك مشكلة أو احتاج ما في تركيا ما هو المكان الذي تقصده أولاً؟

a. المنظمات العامة
b. منظمات المجتمع المدني
c. أقاربي السوريين
d. أصدقائي الأتراك
e. مؤسسات المهاجرين السوريين